

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

DISERTAČNÍ PRÁCE

Kolizní úprava závazků v právu Evropské unie

**Conflict of Laws in the European Union Law
concerning Obligations**

Školitel: **Prof. JUDr. Monika Pauknerová, DSc.**
Zpracovatel: **JUDr. PhDr. Karolina Spozdilová**

květen 2014

„Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených, které byly řádně citovány, a že jsem tuto práci nepoužila k získání jiného nebo stejného titulu. Předkládaná práce je rozšířením rigorózní práce s názvem Obligační statut podle Římské úmluvy a Nařízení Řím I.“

V Praze dne 12.5.2014

JUDr. PhDr. Karolina Spozdilová

Ráda bych poděkovala Prof. JUDr. Monice Pauknerové, DSc. za výborné a vřelé vedení disertační práce a za čas a trpělivost mně věnované a také své rodině, která mě velmi podporovala.

Obsah

1. Evropské mezinárodní právo soukromé.....	7
1.1 Pojem EMPS	8
1.2 Metody úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem.....	9
1.2.1 Kolizní metoda úpravy závazkových vztahů.....	11
1.3 Význam EMPS.....	13
1.4 Prameny EMPS	15
1.4.1 Primární právo	16
1.4.2 Sekundární právo.....	20
1.4.3 Mezinárodní smlouvy uzavřené EU	21
1.4.4 Vztah jednotlivých pramenů práva EU	22
1.4.5 Principy aplikace EMPS.....	23
1.5 Kvalifikační problém a autonomní výklad.....	26
2. Nařízení Řím I a Řím II	29
2.1 Počátky snah o jednotná pravidla pro určování rozhodného práva pro závazkové vztahy. Římská úmluva.....	29
2.2 Vznik Nařízení Řím I.....	30
2.3 Vznik Nařízení Řím II.....	33
2.4 Postavení Velké Británie, Irska a Dánska.....	36
2.5 Struktura Nařízení Řím I a Řím II	37
2.6 Působnost a mezinárodní prvek	38
2.6.1 Časová působnost.....	38
2.6.2 Věcná působnost.....	46
2.6.3 Prostorově personální působnost.....	55
3. Obligační statut podle Nařízení Řím I a Řím II	57
3.1 Určení obligačního statutu prostřednictvím volby práva.....	58
3.1.1 Volba práva obecně	58
3.1.2 Nařízení Řím I.....	60
3.1.3 Nařízení Řím II.....	66
3.1.4 Volba „jakého práva“	69
3.2 Určení obligačního statutu při neexistenci volby práva.....	71

3.2.1	Nařízení Řím I	71
3.2.2	Nařízení Řím II	76
3.3	Zvláštní případy pravidel pro některé smluvní a mimosmluvní závazky	80
3.3.1	Smlouvy o přepravě	80
3.3.2	Smlouvy se slabší smluvní stranou	82
3.3.3	Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku	97
3.3.4	Nekalá soutěž a jednání omezující volnou hospodářskou soutěž	101
3.3.5	Škoda na životním prostředí	103
3.3.6	Porušení práv duševního vlastnictví	104
3.3.7	Protestní akce v kolektivním vyjednávání	105
3.3.8	Jiné mimosmluvní závazkové vztahy	107
3.4	Meze obligačního statutu	110
3.4.1	Působnost obligačního statutu	112
3.4.2	Materiální a formální platnost	118
3.4.3	Způsobilost k právním úkonům a delikt ní způsobilost	122
3.4.4	Obecné otázky závazkového práva	123
3.4.5	Dokazování	127
3.5	Instituty ovlivňující obligační statut	128
3.5.1	Obecné otázky mezinárodního práva soukromého	128
3.5.2	Vztah k ostatním právním nástrojům	136
4.	Závěrečné poznámky	139
4.1	Národní právní úprava	139
4.2	Obecné charakteristiky Nařízení Řím I a Řím II	140
4.3	Určení obligačního statutu	144
4.3.1	Volba práva	144
4.3.2	Určení rozhodného práva, když si strany právo nezvolí	149
4.3.3	Zvláštní případy smluvních a mimosmluvních závazků	151
4.4	Meze obligačního statutu	153
4.5	Instituty ovlivňující obligační statut	157

Seznam použitých zkratek

Bruselská úmluva	- Bruselská úmluva o soudní příslušnosti a uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních
EHS	- Evropské hospodářské společenství
EK (Komise)	- Evropská Komise
EMPS	- evropské mezinárodní právo soukromé
EP	- Evropský parlament
ES (Společenství)	- Evropské společenství, Evropská společenství
ESD	- Evropský soudní dvůr, Soudní dvůr Evropské unie
ESUO	- Evropské společenství uhlí a oceli
EU (Unie)	- Evropská unie
Lisabonská smlouva (LS)	- Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství
MPS	- mezinárodní právo soukromé
Nařízení Brusel I (Brusel I)	- nařízení Rady (ES) č. 44/2001, o soudní příslušnosti a uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (tzv. Nařízení Brusel I)
Nařízení Řím I (Řím I)	- nařízení EP a Rady (ES) č. 593/2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Nařízení Řím I)
Nařízení Řím II (Řím II)	- nařízení EP a Rady (ES) č. 864/2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Nařízení Řím II)
NOZ	- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Římská úmluva (ŘÚ)	- Římská úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy
SES	- Smlouva o založení Evropského společenství

SEU	- Smlouva o založení Evropské unie
SEHS	- Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství
SFEU	- Smlouva o fungování Evropské unie
ZMPSaP	- zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů
ZMPS	- zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Evropské společenství, nyní Evropská unie, byly založeny, aby podněcovaly a podporovaly vzájemnou spolupráci, a to zejména ekonomický rozvoj prostřednictvím mechanismu vnitřního trhu EU. Uvedený cíl není možné splnit bez pomoci práva. Mnoho z obchodních vztahů se však realizuje v rovině soukromého práva, které v rámci EU není ve své hmotněprávní stránce jednotné a není podřízeno režimu nařízení, je třeba tak hledat jiné mechanismy, které by vedly ke stejnému cíli, avšak cestou, na níž nebude kladen tak velký odpor. Těmito mechanismy je právě mezinárodní právo soukromé, resp. jeho unifikace, kdy pro potřeby vnitřního trhu se jako zásadní skupinou vztahů jeví závazky, ať už vzniklé ze smlouvy, deliktu nebo jiného právního důvodu. Navíc je nutno dodat, že s rostoucí mobilitou a globalizací dochází stále více k tomu, že se různým způsobem stýkají dva či více právních řádů v rámci EU.

Na poli mezinárodního práva soukromého se v rámci Evropské unie podařilo v podstatě komplexně upravit problematiku závazkového práva, resp. pravidel pro určení rozhodného práva konkrétního závazkového vztahu. V této oblasti práva jsou rozhodující nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008, právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I), Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřená k podpisu v Římě dne 19. června 1980 a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II). Paletu předpisů obsahující pravidla pro určení rozhodného práva doplňuje nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Brusel I), resp. Bruselská úmluva o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech uzavřená v roce 1968. Zároveň je třeba připomenout i čistě národní právní předpisy, které v určitých ohledech mohou mít i nadále svou relevanci. Jedná se o zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, který pozbyl své účinnosti k 31.12.2013 a zákon č. 91/2012 Sb., o

mezinárodním právu soukromém, který nabyl účinnosti 1.1.2014 a nahradil tak prvně zmíněný. V dané souvislosti nelze opomenout ani existenci čistě mezinárodních instrumentů jako je Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží, Úmluva o právu použitelném pro dopravní nehody nebo Vídeňská úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody.

V centru zájmu této práce stojí Nařízení Řím I, resp. Římská úmluva a Nařízení Řím II. Na druhou stranu všechny další zmíněné právní instrumenty jsou pro závazkové vztahy spojené nějakým svým prvkem s Evropskou unií významné. Je tak třeba určit jejich vzájemný vztah s Nařízeními Řím I a Řím II. Tento může být vyřešen buď snadno již na úrovni teoretické, nebo je nutné pečlivě číst jednotlivá ustanovení, abychom byli schopni rozhodnout, která z úprav se použije.

Někdy se předpisy ani vzájemně nemusí dotýkat, resp. každý z nich je určen pro jinou oblast působnosti, což je nejvíce patrné ve vztahu Nařízení Řím I a Řím II a Nařízení Brusel I. Jejich vztah je však životně důležitý. Právě Nařízení Brusel I, resp. judikatura k němu, usnadňuje aplikaci obou Nařízení, protože všechny tři právní nástroje užívají obdobné pojmy, a jelikož Nařízení Brusel I, resp. Bruselská úmluva se již aplikují oproti Nařízení Řím I a Řím II relativně dlouho a jejich výklad podává Soudní dvůr, stávají se jeho rozhodnutí pro Nařízení Řím I a Řím II nepostradatelná. Význam vzájemného působení zdůrazňuje i Preamble Nařízení Řím I a Řím II, když stanoví, že věcná působnost by měla být v souladu s Nařízením Brusel I a v případě Nařízení Řím I s Římem II a v případě Nařízení Řím II s Římem I.

Na počátku úpravy závazkového práva v rámci Evropské unie stála Římská úmluva, která však formálně vzato nebyla součástí práva EU (tehdy práva Společenství). Z tohoto a dalších důvodů spočívajících zejména v modernizaci jejich ustanovení se přikročilo k přeměně na Nařízení Řím I. Než však bylo přijato Nařízení Řím I pokročily zásadním způsobem i práce na přijetí kolizněprávní úpravy v oblasti mimosmluvních závazkových vztahů, jejichž výsledkem bylo přijetí Nařízení Řím II. Došlo tak ke kuriózní situaci, kdy Nařízení Řím II bylo přijato dříve, avšak neslo označení římská II.

V první řadě je nutné uvést, že tato práce je rozšířením mé rigorózní práce¹, která se zabývala porovnáním Římské úmluvy a Nařízení Řím I, přičemž uvedená rigorózní práce mi poskytla vhodný teoretický základ a zároveň usnadnila nahlížení na problematiku Nařízení Řím I. Aby můj náhled na problematiku závazkového práva v Evropské unii byl kompletní, bylo nutné záběr rozšířit i na Nařízení Řím II. Cílem této práce je tak nejen zabývat se historií vzniku obou právních nástrojů, ale také jejich vzájemné porovnání. Na první pohled se Nařízení Řím I a Řím II zdají jako velice podobné texty. Na druhý pohled však pečlivý pozorovatel pochopí, že odlišnosti mezi oběma nástroji existují. Je otázkou, zda jsou tyto odlišnosti dány jen jejich vylučující se věcnou působností nebo je jejich zdroj i jiný. Zřejmé odlišnosti lze shledat v úpravě institutu volby práva, způsobu úpravy imperativních norem. Zajímavé je rovněž pozorovat, že v obou nařízeních se projevuje snaha unijního právního řádu chránit slabší strany smluvních i mimosmluvních vztahů.

Nařízení Řím II navíc s sebou přineslo i pro českého právníka zajímavou situaci, kdy jeho důsledkem bylo upuštěno od možnosti vybírat si mezi dvěma hraničními určovateli pro případy škody vzniklé z důvodu civilního deliktu. Zároveň Nařízení Řím I i Řím II pro některé právní řády vytvářejí úpravu, která je jim cizí. Například common law nezná jednatelství bez příkazu nebo předsmuvní odpovědnost, která je v Nařízení Řím II koncipována spíše pod vlivem německého práva.

K tématu právní úpravy závazku v právu Evropské unie bude přistoupeno tak, že nejprve bude proveden podrobný popis a analýza jednotlivých problémů, přičemž uvedený záměr se odráží ve struktuře a členění této práce, zároveň bude reflektována i příslušná judikatura Soudního dvora Evropské unie. Následně bude provedena syntéza získaných poznatků, a to až už v závěru rozboru jednotlivých bodů, či souhrnně v závěrečné části této práce.

¹ KUTOVÁ, Karolina. *Obligační statut podle Římské úmluvy a Nařízení Řím I*. Praha, 2010. 108 s. Vedoucí práce Monika Pauknerová.

Téma evropského mezinárodního práva soukromého, včetně kolizní úpravy závazků obsažené v Římské úmluvě, Nařízení Řím I a Nařízení Řím II je již velmi podrobně a komplexně zpracováno. Ohledně Nařízení Řím II lze uvést, že literatura je poněkud méně obsáhlá, než je tomu u Římské úmluvy a Nařízení Řím I. Obecně je možné shrnout, že existuje celá řada české i cizojazyčné literatury vztahující se jak k Nařízení Řím I, tak k Nařízení Řím II. Poznání evropského práva obecně velmi podrobně zprostředkovává kniha L. Tichý a kol., *Evropské právo*, např. její čtvrté vydání z roku 2011 nebo publikace kolektivu autorů P. Bobka, P. Břízy a J. Komárka, *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*, která velmi záživným způsobem zasazuje právo EU do aplikační praxe, a to i prostřednictvím odkazů na relevantní judikaturu. Jako základní publikaci pro poznání MPS vůbec je nutno uvést Z. Kučera, *Mezinárodní právo soukromé*, která se v roce 2009 dočkala již svého 7. vydání, která doplnila vydání šesté. Z obou vydání čerpá i tato práce.

Z českých autorů zabývajících se přímo problematikou EMPS je možné jmenovat M. Pauknerovou a její publikaci *Evropské mezinárodní právo soukromé* vydané v roce 2008 a doplněné a rozšířené v roce 2013 či starší publikaci N. Rozehnalové, V. Týče a M. Novotné *Evropské mezinárodní právo soukromé* z roku 1998. Tyto publikace se věnují EMPS z hlediska jeho vzniku a pramenů a následně představují jednotlivé nejvýznamnější předpisy z této oblasti jako Nařízení Brusel I či právě Římskou úmluvu, Nařízení Řím I a Nařízení Řím II. Velká monografie věnovaná pouze Římské úmluvě a Nařízení Řím I s názvem *Římská úmluva, Nařízení Řím I: Komentář* je dílem A. J. Bělohávků. Není možné opomenout ani dílo kolektivu autorů pod vedením N. Rozehnalové *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I)* z roku 2013.

Zároveň se dané problematice věnují velmi často odborné články publikované zejména v časopise *Právník*, *Právní rozhledy* s přílohou *Evropské právo* aj. od autorů jako jsou M. Pauknerová, N. Rozehnalová, V. Týč, A. J. Bělohávek, Z. Kučera či K. Růžička.

Z cizojazyčných publikací, které se zabývají obecně EMPS, lze uvést např. M. Bogdan, *Concise Introduction to EU Private International Law* či

P. Stone, EU Private International Law: Harmonization of Laws. Římské úmluvě a Nařízení Řím I se přímo věnují např. R. Plender a M. Wilderspin v knize The European Contracts Convention či D. Czernich a H. Heiss v komentáři s názvem EVÜ Das Europäische Schuldvertragsübereinkommen: Übereinkommen über das auf vertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht. Tematika Nařízení Řím I a Řím II byla také velmi podrobně zpracována již zmíněnými autory R. Plenderem a M. Wilderspinem v knize The European Private International Law of Obligations.

Není také možné opomenout řadu časopisů, z nichž lze uvést dvouměsíčník The European Legal Forum, Common Market Law Review nebo Recht der Internationalen Wirtschaft či Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts.

Práce navazuje na tradiční přístupy v oblasti mezinárodního práva soukromého a zároveň vychází z děl odborníků uznávaných v této oblasti. Mohlo by se tedy zdát, že s ohledem na uvedené nemůže tato práce přinést žádné nové poznatky ani nové teorie. Tomuto problému, domnívám se, musí však čelit mnoho autorů v oblasti právní nauky. Nicméně pro právo jako společenský obor, který musí být v neustálém kontaktu s realitou každodenního života, je důležité i již jednou vyslovené premisy a poučky znovu podrobovat kritickému hodnocení a analýze.

Předkládaná práce se skládá ze čtyř částí, z nichž první část je obecným úvodem do problematiky mezinárodního práva soukromého, evropského práva a evropského mezinárodního práva soukromého. V této části jsou vymezeny základní pojmy – evropské mezinárodní právo, mezinárodní prvek, kolizní a přímá metoda úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem, hraniční určovatel a kvalifikační problém, kterému se věnuje samostatná kapitola, neboť s ohledem na charakteristiky aplikace unijního práva a judikaturu Soudního dvora je tento problém oproti klasické doktríně dle mého názoru modifikován. V jedné z kapitol první části práce se zmíním o významu evropského mezinárodního práva soukromého a v další o jeho pramenech a principech jejich aplikace a jejich vzájemných vztazích.

Druhá část práce představuje obecně Nařízení Řím I a Řím II, jejich historii vzniku a zejména působnost obou právních nástrojů. V rámci této kapitoly je však také věnován prostor obecné diskuzi o partikularitě a univerzalitě norem evropského mezinárodního práva soukromého.

Třetí část práce představuje její jádro, když se velmi podrobně zabývá pravidly, na jejichž základě dochází podle Nařízení Řím I a Řím II k určení rozhodného práva. Při každém rozboru pravidel obsažených v Nařízení Řím I je zmíněna krátce i úprava stejné otázky v Římské úmluvě, kdy tato je pro aplikační praxi stále relevantní. První kapitola je věnována institutu volby práva v obou právních nástrojích, včetně otázky, co je považováno za „právo“. Další kapitola představuje pravidla, která se užijí, pokud si strany závazku rozhodné právo nezvolí anebo dokonce nemohou, protože je to ustanovením Nařízení Řím I nebo Řím II vyloučeno. Třetí kapitola reaguje na zvláštní případy, které jsou v rámci Nařízení Řím I a Řím II upravovány. Jedná se o smlouvy a ustanovení týkající se zvláštních smluvních typů, smluv se slabší smluvní stranou, odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, nekalé soutěže, škody na životním prostředí a jiných mimosmluvních závazků, tedy takových které vznikají z jiného důvodu než na základě civilního deliktu. Ve čtvrté kapitole se pojednává o limitech, které jsou s určeným obligačním statutem závazku spojené. Závěrečná kapitola třetí části poukazuje na klasické instituty mezinárodního práva soukromého a na to, jak ovlivňují používání pravidel pro určení rozhodného práva obsažených v Nařízení Řím I a Řím II. V této kapitole je také vyhrazen prostor pro ustanovení, která řeší vzájemný vztah těchto nástrojů k ostatním právním instrumentům tak, jak zde byly na úvod zmíněny.

Cílem čtvrté, poslední části je shrnout poznatky, které vyplynuly ze srovnání Nařízení Řím I a Řím II, a případně upozornit na další navazující otázky a problémy.

1. Evropské mezinárodní právo soukromé

Mezinárodní právo soukromé se v posledních letech značným způsobem pod vlivem práva Evropské unie² proměňuje. Klasická doktrína a principy jsou konfrontovány se supranacionální povahou Evropské unie a zvláštnostmi jejího právního řádu, který se nechová jako mezinárodní právo, ale ani jako vnitrostátní právo jednotlivých členských států. V rámci Evropské unie se vytváří svébytný právní řád, který se v určitých momentech stýká jak s mezinárodním, tak vnitrostátním právem. K závěru, že právo EU představuje svébytný právní řád, opravňují některé jeho odlišnosti. Přestože za vznikem EU stálo mezinárodní právo, režim zakládacích smluv se od jiných mezinárodních smluv podstatně liší. Zejména se jedná o skutečnost, že orgánům EU byla svěřena pravomoc vydávat vlastní právní normy, adresované nejen členským státům, ale i jejich subjektům, tedy jednotlivcům. Na území členských států tak platí vedle sebe dva právní řády vztahující se na tytéž subjekty – právo příslušného státu a právo EU. Zároveň zakládací smlouvy derogují zásadu svrchované rovnosti států jako jednu z nejobecnějších zásad mezinárodního práva a pro svůj právní režim si stanovily podstatné odchylky od obecného mezinárodního práva smluvního. Změnit či doplnit je představuje velmi složitý a formální proces.³ Pro spory mezi smluvními stranami není stanovena pravomoc Mezinárodního soudního dvora, ale výlučná pravomoc Soudního dvora Evropské unie.

Právo EU se v oblasti mezinárodního práva soukromého projevuje nejen v teoretické rovině, ale i po stránce praktické, neboť pro případy, kdy se budou aplikovat pravidla mezinárodního práva soukromého, již platí jednotná evropská úprava.⁴ Nejedná se přitom jenom o oblast pravidel pro určení rozhodného práva pro závazkové vztahy, ale i o oblasti typicky vyhrazené

² Srov. čl. 1 SEU ve znění Lisabonské smlouvy: ... Unie je založena na této smlouvě a na Smlouvě o fungování Evropské unie (dále jen „Smlouvy“). Tyto dvě smlouvy mají stejnou právní sílu. Unie nahrazuje Evropské společenství a je jeho nástupkyní.

³ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 32-33.

⁴ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 4.

vnitrostátní právní úpravě jako oblast práva dědického i rodinného.⁵ Právo EU v oblasti MPS odpovídá na otázky, jakým právním řádem se řídí posuzovaný vztah (tedy unifikace zacházení s národním právem), kde podat návrh na zahájení soudního řízení (tedy unifikace přístupu k soudu) a jak vykonat rozhodnutí, které stojí na konci soudního řízení (tedy unifikace zacházení se soudním rozhodnutím).⁶

1.1 Pojem EMPS

Základem pro vymezení pojmu evropského mezinárodního práva soukromého zůstává i nadále definice samotného mezinárodního práva soukromého, jež je souborem právních norem, *kte­ré výlučně upravují soukromoprávní vztahy (tj. vztahy práva občanského, obchodního, rodinného a pracovního) s mezinárodním prvkem, včetně právních norem upravujících postup soudů a jiných orgánů a účastníků, příp. i jiných osob, a vztahy mezi nimi vznikající v řízení o soukromoprávních věcech, v němž je obsažen mezinárodní prvek.*⁷

Pro vymezení EMPS je však nutno navíc zohlednit i charakteristiky, které s sebou nese právo EU. Na druhou stranu pouhé spojení definice mezinárodního práva soukromého a normotvorné pravomoci orgánů EU jakožto nejcharakterističtějšího rysu Evropské unie by bylo příliš úzké. Proto je vhodné zvolit vymezení širší⁸ a EMPS charakterizovat⁹ jako *souhrn všech právních norem, upravujících soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem, včetně procesních, které jsou součástí práva EU nebo vnitrostátního práva členského*

⁵ Srov. Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností; Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

⁶ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 18-20.

⁷ Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 22.

⁸ Které nectí zcela systém pramenů práva EU, avšak právo je zejména systémem živelným, a proto je třeba přihlídnout i jeho reálné podobě a způsobu užívání.

⁹ Srov. Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 15.

*státu jako důsledek provedení směrnice Unie, jakož i ty normy, které jsou obsaženy v evropské regionální smluvní úpravě.*¹⁰ Díky uvedenému širšímu vymezení se do obsahu EMPS dostává i Římská úmluva, která, ačkoliv není pramenem práva EU z formálního hlediska, představovala a stále představuje základ kolizní úpravy závazkového práva v EU.

Ve světle práva EU se proměňuje i pohled na mezinárodní prvek (zahraniční, cizí), který spočívá nejčastěji v subjektu právního vztahu, jenž má své bydliště v zahraničí nebo je přímo cizincem. Může však být spojen i s jinými prvky právního vztahu. Například nemovitost (dle NOZ nemovitá věc), jež je předmětem kupní smlouvy, se nachází v zahraničí. Vždy platí, že mezinárodní prvek musí být pro právní vztah dostatečně významný.¹¹

Na místo pojmu mezinárodní prvek se prosazuje pojem přeshraniční prvek, resp. případ v procesních záležitostech. Zároveň již nemusí zcela platit podmínka dostatečné významnosti mezinárodního prvku, neboť obsah pojmu není možné definovat obecně, ale je třeba jej hledat v konkrétních právních normách, které obsahují definici mezinárodního prvku odpovídající jejich potřebě. Obsah tohoto pojmu tak řeší přímo konkrétní právní předpisy pouze pro svoje účely. Nyní je tedy nutné rozlišovat právní vztahy čistě vnitrostátní, právní vztahy s mezinárodním prvkem obecně a právní vztahy s mezinárodním prvkem omezené na Evropskou unii, tedy vztahy s „evropským“ prvkem.¹² Posledně uvedené lze označit za právní vztahy s evropským prvkem, který je vždy vymezen konkrétní právní normou.

1.2 Metody úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem

V situacích, kde se v soukromoprávních vztazích vyskytuje mezinárodní či přeshraniční prvek, se uplatňují dvě základní metody úpravy. První z nich je

¹⁰ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 26.

¹¹ Případ, kdy je mezinárodní prvek zanedbatelným, nastává tehdy, pokud se téměř všechny prvky právního vztahu vážou k ČR, pouze jeho subjekt není českým občanem, ale má na území ČR bydliště.

¹² Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 21.

kolizní metoda, která se zakládá na kolizních normách a patří mezi nejčastěji používané, a to nejenom v zemích Evropy.¹³ Jedná se o takovou úpravu soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem, při níž dochází k výběru jednoho z několika dotčených právních řádů, které jsou v kolizi. Takto určeným právním řádem se poté řídí daný soukromoprávní vztah.

Druhou metodou je metoda přímá založená na přímých normách, *kteřé upravují výlučně soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem takovým způsobem, že samy obsahují hmotněprávní úpravu práv a povinností účastníků a k jejich použití dochází bezprostředně bez předchozí aplikace kolizních norem.*¹⁴

Pro používání těchto dvou metod je velmi podstatný jejich vzájemný vztah, pokud by zahrnovaly tentýž předmět úpravy. Tento poměr je buď vyřešen výslovně v pramenech práva¹⁵, nebo lze aplikovat obecnou zásadu *lex specialis derogat legi generali*.¹⁶ Vztah těchto dvou metod lze definovat tak, že přímé normy se ke kolizním mají jako zvláštní normy k obecným, které se uplatní, jestliže přímé normy nejsou nebo odpadnou.¹⁷

Do mezinárodního práva soukromého jsou zahrnovány také normy procesní, které se aplikují v případě, že řízení obsahuje mezinárodní prvek. Avšak je nutno si uvědomit, že v případě procesního práva se nejedná o úpravu soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem. Na druhou stranu, zejména v oblasti práva EU, jsou procesní normy pro řízení s mezinárodním prvkem nezbytným doplňkem norem upravujících přímo soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem, kdy může být v řízení reflektována specifická povaha uvedených vztahů.

¹³ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 13.

¹⁴ Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 201.

¹⁵ Např. § 2 ZMPSaP: Ustanovení tohoto zákona se použije, jen pokud nestanoví něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. § 2 ZMPS: Zákon se použije v mezích ustanovení vyhlášených mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána, a přímo použitelných ustanovení práva Evropské unie.

¹⁶ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 17.

¹⁷ Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 210-215.

V EMPS se tak objevují jednak normy mezinárodního práva procesního (normy upravující mezinárodní příslušnost soudů¹⁸, otázky spolupráce jednotlivých soudů členských států EU a normy vztahující se k uznání a výkonu cizích soudních a dalších rozhodnutí) a jednak normy kolizní. Je třeba podotknout, že v EMPS lze najít i přímé normy, např. v Nařízení Rady (ES) č. 2157/2001, o Statutu evropské společnosti, které dopadá na zakládání obchodní společnosti ve formě evropské akciové společnosti na území EU.¹⁹ Vedle těchto tradičních součástí mezinárodního práva soukromého se *začíná rýsovat další zvláštní skupina norem upravujících civilní řízení ve zvláštních případech s přeshraničním prvkem, jako je evropský platební rozkaz, evropské řízení o drobných nárocích, směrnice o mediaci apod.*²⁰

V oblasti závazkových vztahů s mezinárodním prvkem se v rámci práva EU aplikuje zejména kolizní metoda úpravy, byť je tato oblast dotčena i metodou přímou, když součástí národních právních řádů členských států EU je Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží.²¹

1.2.1 Kolizní metoda úpravy závazkových vztahů

Kolizní metoda²² využívá kolizních norem pro určení rozhodného práva, kterým se bude řídit soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem. Kolizní normy neobsahují hmotněprávní úpravu, ale pouze kritéria, podle kterých se určí konkrétní právní řád.

Účelu kolizní normy odpovídá také její konstrukce. Skládá se z rozsahu, jenž vymezuje právní vztahy, na které dopadá, a z navázání, jež definuje právní řád, který se použije. K určení rozhodného práva se v této části používá

¹⁸ Pojem příslušnost užívaným v mezinárodním právu soukromém v právu EU se shoduje s pojmem pravomoc užívaným v ZMPsP.

¹⁹ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 7.

²⁰ Tamtéž, s. 10-11.

²¹ Srov. Sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 160/1991 Sb.

²² Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 22-23, 101-197; Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 12-17.

zvláštních hledisek, tzv. hraničních určovatелů (také hraniční ukazatelé, kolizní kritéria).²³

Hraniční určovatel je *určitá skutečnost významná pro daný druh právních vztahů nebo otázek označených v rozsahu kolizní normy, která rozhoduje o určení (výběru) práva, jehož se má použít pro jejich úpravu*.²⁴ Konkrétně jako hraniční určovatel může sloužit státní příslušnost, bydliště, právní řád, podle něhož byla založena právnická osoba, sídlo právnické osoby, poloha věci, místo odeslání věci, místo výkonu práce, místo plnění, volba práva apod.

V určitých případech použitím hraničního určovatele k výběru rozhodného práva nedojde. Proto je nutné mít k dispozici náhradní hraniční určovatel. Jako základní hraniční určovatel se má použít státní příslušnost. Osoba ovšem státní příslušnost nemá, nebo má dvě či více státních příslušností, a nelze proto určit, které nabyla naposled. Poté může být náhradním určovatelem např. bydliště, pokud ani to nejde zjistit, je možné využít místa pobytu této osoby.²⁵

Práce s hraničními určovateli nabízí mnoho možností. Jednou z nich je alternativní používání více hraničních určovatелů. Také mohou být dány na výběr hraniční ukazatelé. Tak je možné určit právo s nejvýznamnějším vztahem k danému případu. Dále může být použití jednoho právního řádu podmíněno kumulativní existencí několika kritérií, tzn. hraniční určovatel je složen z více než jedné skutečnosti apod.²⁶

V souvislosti s výkladem o hraničních určovatelích je vhodné zmínit se o skutečnosti, že volba práva jako hraniční určovatel vždy odlišovala kolizní úpravu závazkového práva od jiných kolizních úprav. Tento institut byl odrazem klasické zásady smluvní volnosti stran. V současné době toto specifikum však ztrácí na síle, protože možnost volby práva se objevuje i

²³ Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 101-108.

²⁴ Tamtéž, s. 119.

²⁵ Příklad § 33 ZMPSaP, § 28 ZMPS.

²⁶ Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 123-126.

v jiných oblastech např. v právu dědickém nebo manželském v rámci práva Evropské unie.²⁷

1.3 Význam EMPS

K efektivnímu fungování vnitřního trhu, založeného na čtyřech základních svobodách (volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu), bylo nutné odstranit administrativní a legislativní překážky, které bránily realizaci těchto svobod. Veřejnoprávní regulace vnitřního trhu při konkrétní realizaci zmiňovaných svobod nedostačovala.

Avšak každý členský stát má své soukromé právo, které aplikuje na soukromoprávní vztahy. Má rovněž své soudy, které jakožto státní orgány působí s účinky jen na jeho vlastním území. Vzniká tedy závažný rozpor, a to mezi pojetím vnitřního trhu jako prostoru bez vnitřních hranic na jedné straně a mezi přetrvávajícím národním charakterem justice a soukromého práva, kde tyto vnitřní hranice zůstaly původně nedotčeny, na straně druhé.²⁸ A tak začalo být nutné na evropské úrovni určitým způsobem regulovat i soukromé právo a zabývat se *pojmy a kategoriemi tradičních systémů vnitrostátních právních řádů, jakými jsou právo občanské, právo obchodní apod. Bylo zřejmé, že je zapotřebí provést integraci i těchto oblastí, aby bylo možné dosáhnout vyšší integrace vnitřního trhu, a tedy jeho řádného fungování.*²⁹ Nejúčinnějším řešením by bylo unifikovat hmotné soukromé právo, což dokládají i diskuze o nutnosti vytvoření jednotného evropského smluvního či vůbec evropského soukromého práva.³⁰ *Nicméně iniciativy zůstávají a zjevně dlouho zůstanou*

²⁷ Srov. Zelená kniha o rozhodném právu a příslušnosti soudů v rozvodových záležitostech KOM/2005/0082, Zelená kniha o kolizním právu v oblasti úpravy majetkových poměrů v manželství, zabývající se převážně otázkou soudní příslušnosti a vzájemného uznávání KOM/2006/400, Zelená kniha – Dědictví a závěti KOM/2005/0065, Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012, o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení.

²⁸ Rozehnalová, N., Týč, V. Evropský justiční prostor (v civilních věcech). 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 8-10.

²⁹ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 632.

³⁰ Podrobněji k významu pojmu: Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 631 an.

*spíše na úrovni akademické než politické a následně realizační.*³¹ Unifikace naráží na určité limity.³² Vnitrostátní právní řády se od sebe liší, státy mají rozdílné kulturní, náboženské a historické pozadí. Proto dosáhnout kompromisu a přijmout jednotnou úpravu se jeví jako velmi náročné. To způsobuje, že o evropském soukromém právu se dá hovořit pouze v několika oblastech, jako je ochrana spotřebitele, právo duševního vlastnictví či právo obchodních společností, kde došlo k harmonizaci právních úprav.

Přistoupilo se proto k unifikaci na „nižší úrovni“, k unifikaci norem MPS, jež mají pro unifikaci vhodné vlastnosti. Vyznačují se jistou autonomií, tedy relativní nezávislostí na společenském, politickém a ekonomickém systému. Normy hmotného práva jsou v právních řádech států většinou formulovány značně odlišně, kdežto normy MPS vykazují v právních řádech různých států, dokonce i těch s odlišnou právní kulturou, značnou podobu.³³ Zároveň normy MPS jsou oproti normám hmotněprávním „*citově neutrální*“ *v tom smyslu, že pouze určují rozhodné hmotné právo nebo pouze určují příslušný soud.*³⁴ Unifikovat normy MPS bylo efektivní vůči vnitřnímu trhu, protože se dosáhlo stejného postupu bez ohledu na stát fora, v procesní oblasti se vyloučily konflikty pravomocí stanovením hledisek pro určení soudu, který má spor rozhodnout, a umožnilo se hladké uznání a výkon rozhodnutí vydaného soudem jiného členského státu.³⁵ *Evropské mezinárodní právo soukromé dnes tedy představuje významný prostředek evropské integrace.*³⁶

Řešení v podobě unifikace norem mezinárodního práva soukromého však není bezproblémové. Konkrétně může dojít k tomu, že např. kolizní norma vede k aplikaci právního řádu, který ve své materiálně-právní úpravě

³¹ Rozehnalová, N., Týč, V. K vývoji mezinárodního práva soukromého a procesního ve státech Evropské unie. In Ročenka evropského práva. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 167.

³² Srov. Rozehnalová, N. Principy evropského smluvního práva. In Ročenka evropského práva. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 65-92; Šilhán, J. Evropské smluvní právo: současnost a perspektivy možného budoucího vývoje. Právní fórum, 2006, roč. 3, č. 11, s. 381-389; Pelikánová, I. Principy evropského odpovědnostního práva. Právní zpravodaj, 2007, roč. VIII, č. 7, s. 5-7.

³³ Pauknerová, M. Evropské právo a některé nové trendy v mezinárodním právu soukromém. Právník. 2009, roč. 148, č. 2, s. 123.

³⁴ Tamtéž, s. 124.

³⁵ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 26.

³⁶ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. Právní rozhledy: Evropské právo. 2000, roč. 4, č. 9, s. 1.

nedosahuje standardů požadovaných právem EU, např. zejména v oblasti ochrany spotřebitele. Takovým právem však nutně nemusí být jen právo nečlenského státu. V praxi se vyskytly případy, kdy kolizní norma určila jako rozhodné právo členského státu EU, který dosud neprovedl směrnici, a v důsledku toho rozhodné právo neobsahovalo sankce za nedodržení určitých požadavků práva EU k ochraně spotřebitele (např. případ C-186/07 Gran Canaria).³⁷

Zároveň lze upozornit na konflikty mezi jednotlivými členskými státy při přijímání právě například Nařízení Řím I a Řím II, kdy se zejména projevovaly rozdíly mezi common law a kontinentálním právním řádem.

I přes uvedené problémy není možné zpochybnit význam mezinárodního práva soukromého pro oblast práva EU, kdy lze hovořit o renesanci MPS. Za poslední dobu bylo vytvořeno velké množství norem, které jsou již byly přijaty nebo existují alespoň v podobě návrhu.³⁸

1.4 Prameny EMPS

Obecně se pramenem práva rozumějí formy, v nichž je obsaženo objektivní právo. Prameny práva EU jsou zejména právo primární a sekundární. Ve skutečnosti je ovšem tento výčet podstatně širší.³⁹ Pro EMPS se z těchto dalších mohou jako relevantní uplatnit smlouvy uzavřené EU s třetími subjekty, zejména s mezinárodními organizacemi, soudní rozhodnutí Soudního dvora, která přispívají převážně k formulování principů EMPS a jeho aplikaci, a dříve také právo terciární⁴⁰, případně mezinárodní smlouvy s uzavřeným členstvím,

³⁷ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. Právní rozhledy: Evropské právo. 2000, roč. 4, č. 9, s. 2.

³⁸ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 11.

³⁹ Srov. Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 224-225; Simon, D. Komunitární právní řád. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 315-318.

⁴⁰ Terciární právo tvořily smlouvy, které mezi sebou uzavíraly členské státy k plnění úkolů stanovených právem ES na základě čl. 293 SES. Zpočátku patřilo k nejvýznamnějším pramenům EMPS. Tuto podobu měla např. Bruselská úmluva o pravomoci soudů a uznání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech z roku 1968, jež stejně jako další smlouvy byla nahrazena nařízením na základě Amsterodamské smlouvy z roku 1997. Od této doby význam tohoto článku upadal a Lisabonskou smlouvou byl zcela zrušen.

jejichž smluvní stranou se mohly stát pouze členské státy EU⁴¹. Nejvíce norem EMPS se nachází především v sekundárním právu.

1.4.1 Primární právo

Primární právo tvoří zakládací smlouvy, jejich změny a doplňky, přílohy zakládacích smluv, jako protokoly, prohlášení, smlouvy o přistoupení jednotlivých členských států a obecné právní zásady evropského práva, zejména základní lidská práva a společné obecné právní zásady členských států, které mohou být aplikovány zejména k doplnění mezer v primárním právu.⁴²

Obecně normy primárního práva EU nejsou považovány za přímé prameny EMPS. Z některých ustanovení SFEU lze však dovodit určité principy, které napomáhají interpretaci kolizních a procesních norem. Za takové obecné principy primárního práva je možné považovat zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti (čl. 18 SFEU) a principy dovozené Soudním dvorem ze základních svobod, zejména z volného pohybu zboží (čl. 34-36 SFEU), svobody usazování (čl. 49-55 SFEU) a volného pohybu služeb (čl. 56-62 SFEU).⁴³ Význam primárního práva tkví však zejména v tom, že poskytuje základnu pro tvorbu předpisů obsahující normy EMPS.

S EMPS byla spojena již Smlouva o založení EHS z roku 1957, konkrétně čl. 220 SEHS (čl. 293 SES), na jehož základě vznikla první generace pravidel mezinárodního práva soukromého, tzv. terciární právo. První právní instrument, který vznikl s odkazem na čl. 220 SEHS, byla v roce 1968 přijatá a od roku 1973 platná Bruselská úmluva o pravomoci soudů a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních. Bruselská úmluva upravovala otázku pravomoci soudů jednotlivých členských států a otázku uznání a vykonatelnosti soudních rozhodnutí. Bruselská úmluva zůstávala dlouhou dobu jedinou platnou mezinárodní smlouvou vzniklou na základě čl. 220 SEHS. Dalšími úmluvami vzniklými na podkladě zmíněného ustanovení byly v roce 1968 Úmluva EHS o

⁴¹ Např. Římská úmluva.

⁴² Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 232-233.

⁴³ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 38.

vzájemném uznávání společností a právnických osob, která však nikdy nevstoupila v platnost, Úmluva o soudní příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí v manželských věcech z roku 1998, Úmluva o insolvenčním řízení z roku 1995, Úmluva o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech EU z roku 1997. Většina z uvedených úmluv byla přeměněna v nařízení.

V roce 1991 vstoupila v platnost Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Římská úmluva), která řešila otázku pravidel určování rozhodného práva (kolizní normy). Tato úmluva však nebyla součástí terciárního práva. Byla „pouze“ mezinárodní smlouvou uzavřenou mezi členskými státy tehdy ES, přičemž přístup k ní byl svázán s členstvím v ES.

Forma mezinárodních smluv přinesla mimo výhod (zejména překonání nedostatku pravomocí ES) i celou řadu problémů. Zejména se stalo velmi náročné zorientovat se v platných verzích smlouvy a protokolů mezi jednotlivými státy. Když k ES přistoupil nový člen, docházelo pravidelně k novelizaci či jiným úpravám některých částí smluv, přičemž tyto poté znovu musely ratifikovat již stávající smluvní strany.⁴⁴

Po Jednotném evropském aktu z roku 1986 došlo k rozšíření spolupráce členských států na oblasti původně SEHS neupravené. Začaly vznikat první směrnice v oblasti ochrany spotřebitele, obsahující i kolizní normy, např. směrnice č. 85/577/EHS z r. 1985, o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory.

Další rozvoj EMPS přinesla Maastrichtská smlouva, resp. Smlouva o založení EU z roku 1992. Vedle Evropských společenství vytvořila další dva pilíře - společná zahraniční a bezpečnostní politika a spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí. Umožnila vznik úmluv uzavřených mezi členskými státy v oblasti procesního práva, a tak realizaci soudní spolupráce v občanských věcech. Od té chvíle bylo možné uskutečňovat spolupráci v oblasti MPS jak

⁴⁴ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 25.

v rámci SES, tak SEU, ale pouze na bázi mezinárodních smluv mezi členskými státy.

Zásadní průlom znamenalo přijetí Amsterodamské smlouvy v roce 1997. Od tohoto okamžiku lze hovořit o tvorbě evropského mezinárodního práva soukromého. Amsterodamská smlouva vyhlásila „prostor svobody, bezpečnosti a práva“. V rámci novelizované SES byla nově vytvořena hlava IIIa, přechíslovaná na hlavu IV, nazvaná „Vízová, azylová a přistěhovalecká politika a jiné politiky týkající se volného pohybu osob“ (čl. 61-69 SES). Tím byla tato problematika převedena ze třetího, unijního pilíře, zakotveného v SEU, do pilíře prvního, zahrnutého SES. Nový přístup k regulaci této oblasti zakotvil především čl. 65 SES, nazvaný „Soudní spolupráce v občanských věcech“, jenž stanovil, že opatření v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech s mezinárodním prvkem vydaná podle čl. 67 SES, pokud je to nutné k náležitému fungování vnitřního trhu, zahrnují zlepšení a zjednodušení systému mezinárodního doručování soudních a mimosoudních písemností, spolupráci při opatřování důkazů, jakož i uznání a výkon soudních a mimosoudních rozhodnutí v občanských věcech; podporu slučitelnosti kolizních norem platných v členských státech a předpisů k řešení konfliktů pravomocí a odstraňování překážek hladkého průběhu občanskoprávních řízení, v případě nutnosti podporou slučitelnosti předpisů občanského práva procesního platných v členských státech.

Opatření v této oblasti přijímala Rada výhradně na návrh Komise v tzv. spolurozhodovací proceduře. Niceská smlouva z roku 2001 tento postup upravila tak, že Rada schvalovala právní akty kvalifikovanou většinou, ale pro oblast rodinného práva se předpokládala jednomyslnost, tedy konzultační procedura.

EMPS se, ačkoli ne tak významně jako Amsterodamská smlouva, dotýká také Lisabonská smlouva z roku 2007, jež vstoupila v platnost 1. prosince 2009. Nejprve je nutné zmínit i některé změny, které přímo nesouvisí s EMPS, avšak velmi podstatně jej ovlivňují.⁴⁵ Lisabonská smlouva zejména dává právní

⁴⁵ Srov. Analýza dopadů Lisabonské smlouvy, s. 4-60.

subjektivitu Evropské unii, činí z ní nástupkyni Evropského společenství⁴⁶, s tím souvisí přejmenování Smlouvy o založení ES na Smlouvu o fungování Evropské unie. V důsledku Lisabonské smlouvy je zrušena Maastrichtskou smlouvou založená pilířová struktura Evropské unie. Tato skutečnost se také projevuje v ukončení dělení práva na komunitární právo či právo ES a na právo unijní. Nyní se používá jednotné označení právo EU nebo unijní právo. Lisabonskou smlouvou byly také upraveny legislativní procesy a institucionální struktura, např. Evropský soudní dvůr byl přejmenován na Soudní dvůr Evropské unie. Zde byly pouze nastíněny základní změny bez bližšího prozkoumání a zhodnocení, pro které zde ani není místo. Záměrem bylo spíše upozornit, že k jistým změnám došlo a že je nyní nutné i EMPS posuzovat v jejich světle.

Samotné podstaty EMPS se Lisabonská smlouva nedotkla nijak zásadním způsobem, spíše umožnila jeho rychlejší rozvoj, když rozvolnila požadavky na přijímání norem v této oblasti.

Lisabonská smlouva hlavu IV SES dosud označovanou „Vízová, azylová a přistěhovalecká politika a jiné politiky týkající se volného pohybu osob“ přemístila do hlavy V SFEU a označila ji jako „Prostor svobody, bezpečnosti a práva“. Problematika EMPS se stala samostatnou kapitolou v rámci této hlavy, jedná se nyní o kapitolu 3 „Justiční spolupráce v občanských věcech“. Základem pro novotvorbu v oblasti EMPS se stal čl. 81 SFEU, oproti čl. 65 SES došlo k precizování ustanovení a k rozšíření záběru společné právní úpravy v oblasti MPS, jelikož čl. 81 odst. 2 SFEU nevyžaduje nutně podmínku nezbytnosti řádného fungování vnitřního trhu, je nyní pouze jedním z možných důvodů pro vytváření předpisů v oblasti MPS. Nebyl dotčen ani postup přijímání opatření pro sbližování právních předpisů – stále se jedná o spolurozhodovací proceduru podle čl. 251 SES, nyní čl. 294 SFEU. Pro oblast rodinného práva byla zachována jednomyslnost, avšak byl zde zakotven postup, jehož prostřednictvím lze i v této oblasti využít řádného legislativního postupu, tedy spolurozhodovací procedury, v níž je zapojena jak Rada, tak EP. Do rozhodování o tom, že v oblasti rodinného práva má být využit postup podle

⁴⁶ Srov. čl. 1 SEU ve znění Lisabonské smlouvy.

čl. 294 SFEU, jsou zapojeny dokonce i národní parlamenty. Pokud s tímto návrhem jen některý vysloví nesouhlas, není rozhodnutí přijato.

K nejvýraznější změně došlo ve způsobu rozhodování o předběžné otázce v EMPS. Režim rozhodování o předběžné otázce byl podřízen obecnému režimu podle čl. 234 SES, nyní čl. 267 SFEU. Již tedy neplatí postup podle čl. 68 SES, který stanovil, jestliže v určité věci, která je předmětem řízení zahájeného u soudu členského státu, jehož rozhodnutí již nemůže být napadeno opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, vyvstane otázka výkladu této hlavy nebo platnosti výkladu aktů vydaných orgány Společenství na základě této hlavy, požádá tento soud ESD o rozhodnutí o této otázce, jestliže je považuje za nutné k vydání svého rozsudku. Nyní platí podle čl. 267 SFEU, že Soudní dvůr má pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se výkladu Smluv (míněno SFEU a SEU), platnosti a výkladu aktů přijatých orgány, institucemi nebo jinými subjekty EU, vyvstane-li taková otázka před soudem členského státu, může tento soud, považuje-li rozhodnutí o této otázce za nezbytné k vynesení svého rozsudku, požádat Soudní dvůr o rozhodnutí v této otázce, vyvstane-li taková otázka při jednání před soudem členského státu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je tento soud povinen obrátit se na Soudní dvůr.

1.4.2 Sekundární právo

Pravomoc vydávat akty sekundárního práva v oblasti EMPS, jež jsou upraveny včetně jejich charakteristik v čl. 288 SFEU, je zakotvena v primárním právu zejména v čl. 81 SFEU. Sekundární právo tvoří nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska.

Nařízení je obecné povahy. Je závazné ve všech svých částech a přímo použitelné ve všech členských státech. Veškeré orgány členského státu, správní úřady i soudy mají povinnost nařízení aplikovat, zavazuje bezprostředně také soukromé osoby na území členských států. Nařízení také nevyžaduje jakoukoli inkorporaci či transformaci do vnitrostátního právního řádu. Avšak výjimečně k vnitrostátnímu provedení nařízení dochází. Příkladem v oboru mezinárodního práva soukromého je novela zákona ZMPSaP provedená na základě zákona

č. 361/2004 Sb., která v rámci ZMPSaP vytvořila nový oddíl 4., označený „Zvláštní ustanovení o uznání a výkonu některých cizích rozhodnutí“.⁴⁷ Díky přímému účinku a bezprostřední použitelnosti je ideálním prostředkem pro vytváření jednotné právní úpravy v členských státech.

Směrnice je závazná pro každý členský stát co do výsledku, kterého má být dosaženo, ale volba formy a prostředků se ponechává na vůli členského státu. Obsahuje lhůtu, do které je třeba její cíle vnitrostátně provést. Směrnice není tedy bezprostředně použitelná. Přímý účinek, pro který se cení nařízení, má směrnice jen za jistých okolností. Jestliže členský stát směrnicí neprovedl ve stanovené lhůtě, její ustanovení naplňují požadavky vytvořené judikaturou Evropského soudního dvora (např. rozhodnutí C-41/74 Van Duyn, rozhodnutí C-6/90 Francovich) – jasnost, konkrétnost a bezpodmínečnost, stává se směrnice přímo použitelná. V těchto právních předpisech lze najít kolizní a procesní normy v souvislosti s úpravou jednotlivých oblastí soukromého práva v rámci EU jako ochrana spotřebitele nebo úprava obchodních společností, příhraničních fúzí apod. Oproti nařízení je směrnice vhodná spíše k harmonizaci práva jednotlivých členských států než k její unifikaci.

Rozhodnutí, doporučení a stanoviska mají nesporné místo mezi prameny práva EU, avšak v EMPS se vyskytují pouze vzácně⁴⁸. Rozhodnutí se mohou uplatnit v justiční spolupráci. Doporučení a stanoviska mohou mít interpretační význam.

1.4.3 Mezinárodní smlouvy uzavřené EU

Mezinárodní smlouvy uzavřené EU nabývají jako pramen práva EMPS na významu zejména díky tomu, že se od 3. 4. 2007 účastní Evropská unie,

⁴⁷ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 40. Obdobné ustanovení je obsaženo v § 17 - § 19 ZMPS.

⁴⁸ Srov. Rozhodnutí Rady ze dne 9. června 2011, o schválení Haagské úmluvy ze dne 23. listopadu 2007 o mezinárodním vymáhání výživného na děti a dalších druhů vyživovacích povinností vyplývajících z rodinných vztahů jménem Evropské unie (2011/432/EU); Rozhodnutí Rady ze dne 12. července 2010, kterým se povoluje posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (2010/405/EU); Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k zelené knize „Méně správních úkonů pro občany: Podpora volného pohybu veřejných listin a uznávání účinků dokladů osvědčujících osobní stav“, KOM(2010) 747 v konečném znění (2011/C 248/19).

tehdy ještě Evropské společenství, Haagské konference mezinárodního práva soukromého, jež je nejvýznamnější mezinárodní organizací v této oblasti. Možnost uzavírat mezinárodní smlouvy mezi EU a třetími státy nebo mezinárodními organizacemi umožňuje čl. 216 SFEU a jeho odst. 2 výslovně stanoví, že dohody uzavřené Unií jsou závazné pro orgány Unie i pro členské státy, tedy stávají se pramenem práva EU. Tuto skutečnost potvrdil již dříve Soudní dvůr svou judikaturou (např. rozhodnutí C-181/73 Haegemann).

1.4.4 Vztah jednotlivých pramenů práva EU

Problematika vztahů jednotlivých pramenů práva je velmi komplikovaná a obsáhlá, proto zde bude představena jen v mezích nutných pro tuto práci.⁴⁹ Právní předpisy v rámci systému práva EU nejsou v rovnocenném postavení. Primární právo je nadřazené všem ostatním pramenům unijního práva. Vzájemné vztahy mezi akty sekundárního práva řeší především tyto právní normy samy, nebo se uplatní obecné zásady, zejména *lex posteriori derogat priori* a *lex specialis derogat generali*.

Mezinárodní smlouvy uzavřené EU zaujímají postavení nadřazené sekundárnímu právu, což potvrdil i Soudní dvůr ve své judikatuře, např. rozhodnutí č. 40/72 Schröder z roku 1973.⁵⁰ Aplikace mezinárodního práva má přednost před sekundárním právem EU.

Zde je na místě zmínit také vztah jednotlivých pramenů práva a mezinárodních smluv uzavřených samotnými členskými státy, ať už před vstupem nebo po vstupu do EU. Pro řešení tohoto problému by prvním krokem mělo být zjištění, zda evropské předpisy nebo mezinárodní smlouva neobsahuje výslovnou právní úpravu. Pokud výslovná úprava chybí, musí se obecně hledat řešení v primárním právu EU, tzn. čl. 351 SFEU, nebo v mezinárodním právu veřejném.⁵¹ Zejména půjde o mezinárodní obyčeje a o Vídeňskou úmluvu o smluvním právu (vyhláška ministra zahraničí č. 15/1988 Sb.), kterou lze označit

⁴⁹ Srov. Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006; Simon, D. Komunitární právní řád. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 315-318.

⁵⁰ Simon, D. Komunitární právní řád. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 362.

⁵¹ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 56.

za písemné vyjádření zcela ustáleného obecně platného práva, týkajícího se sjednávání mezinárodních smluv mezi státy.⁵²

V případě budoucí účasti členských států v mezinárodních smlouvách se jeví situace jasně. *EU si reklamuje při uzavírání smluv spadajících do sféry EMPS, přesněji v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech, výlučnou pravomoc, viz posudek Soudního dvora 1/03 „Luganská úmluva II“ z roku 2007.*⁵³ Tuto skutečnost zároveň výslovně vyjadřuje čl. 3 SFEU. EU má výlučnou pravomoc, pokud je uzavření mezinárodní smlouvy stanoveno legislativním aktem Unie nebo je nezbytné k tomu, aby Unie mohla vykonávat svou vnitřní pravomoc, nebo pokud její uzavření může ovlivnit společná pravidla či změnit jejich působnost.

1.4.5 Principy aplikace EMPS

*Koexistence unijního práva a práv členských států si vyžádala stanovení určitých aplikačních zásad, které umožňují účinnou a užitečnou aplikaci práva EU.*⁵⁴ Tyto obecné principy platí také pro EMPS.

Základním principem práva EU je jeho aplikační přednost před národním právem členského státu. Tato zásada vytvořená judikaturou Soudního dvora (rozhodnutí C-26/62 Van Gen den Loos, rozhodnutí C-6/64 Flaminio Costa v. E.N.E.L., C-11/70 Internationale Handelsgesellschaft) se uplatní v případě střetu právní normy EU s obdobnou normou právního řádu členského státu. Praktické otázky související s aplikací principu přednosti byly vyjasněny v rozhodnutí Soudního dvora C-106/77 Simmenthal. Z hlediska rozhodovací praxe princip aplikační přednosti obecně znamená, že národní orgány mají povinnost v případě konfliktu mezi přímo aplikovatelným pravidlem práva EU a vnitrostátním pravidlem použít pravidlo unijní a neaplikovat s ním neslučitelné pravidlo vnitrostátní. Přitom národní orgány nejsou povinny

⁵² Čepelka, Č., Šturma, P. Mezinárodní právo veřejné. I. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, 136.

⁵³ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 63.

⁵⁴ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 291.

ověřovat prostřednictvím předběžné otázky, zda je dotčená vnitrostátní právní norma skutečně v rozporu s právem EU.

Přímý účinek je možné definovat jako vlastnost práva EU, kdy jeho norma může být přímo aplikována vnitrostátním orgánem, který právo aplikuje. Tento pojem je často spojován s přímou použitelností, přičemž je možné v těchto pojmech shledat rozdíly zejména v akademických debatách, kdy neexistuje jednotný názor na uvedenou problematiku.⁵⁵ Ohledně jednotlivých legislativních aktů EU platí, že přímý účinek má zcela nepopíratelně nařízení, kdy není nutná ani přípustná jakákoli recepce vnitřním zákonodárstvím členského státu. Tento princip však v sekundárním právu platí jen pro nařízení. V případě směrnic se uplatní jen za určitých podmínek.⁵⁶ Dalším důsledkem přímého účinku je možnost fyzických nebo právnických osob dovolat se před příslušným soudem práva podle normy, na níž se takové pravidlo zakládá, přestože tyto osoby nemusí být jejími adresáty. Princip přímého účinku lze opět dovozovat z judikatury Soudního dvora, a to zejména z rozhodnutí 26/62 Van Gend en Loos a C-397/01 až C-403/01 Pfeiffer a další.

Dalším principem je nepřímý účinek. Spočívá v povinnosti eurokonformního výkladu vnitrostátního práva členských států. Členské státy mají povinnost vykládat své národní právo tak, aby bylo dosaženo cíle normy.⁵⁷ Tento princip bývá nejčastěji zmiňován v souvislosti se směrnicemi. V případě směrnic je možné nepřímý účinek dovodit z rozhodnutí Soudního dvora C-14/83 Von Colson a rovněž z rozhodnutí C-397/01 až C-403/01 Pfeiffer a další. Zajímavou a logickou se jeví skutečnost, že na rozdíl od přímého účinku se nepřímého účinku lze dovolat i v obráceném vertikálním vztahu, tedy nepřímého účinku se mohou dovolávat i státní orgány vůči jednotlivcům.⁵⁸

Z hlediska MPS je potřebné jít ještě dále a položit si otázku, zda je rovněž nezbytné vykládat eurokonformně právo jiného členského státu, na které

⁵⁵ Srov. Bobek, M., Bříza, P., Komárek, J. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. Vydání 1. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 19- 119.

⁵⁶ Srov. např. rozhodnutí Soudního dvora ve věci 41/74 Van Duyn, rozhodnutí Soudního dvora ve věci 148/78 Ratti.

⁵⁷ Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 306.

⁵⁸ Srov. Bobek, M., Bříza, P., Komárek, J. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. Vydání 1. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 145- 176.

odkáže kolizní norma. Za relevantní v tomto směru lze považovat rozhodnutí Soudního dvora C-157/86 Murphy, z něhož je dovozováno, že *soudce musí postupovat v případě aplikace práva jiného členského státu stejně jako při výkladu a aplikaci práva vlastního, ovšem s výhradami, které obecně platí pro používání cizího práva.*⁵⁹ Má tedy za povinnost eurokonformně vykládat i právo jiného členského státu.

Při výkladu a aplikaci práva třetího, tedy nečlenského, státu jako rozhodného práva, které je v rozporu s předpisy evropského práva, lze obecně vyjít ze zásady přednosti evropského práva, včetně principů vytvořených judikaturou Soudního dvora. V případě, že by se výsledek použití zahraničního práva dostal do rozporu s evropským právem, je možné dospět k závěru, že takové ustanovení zahraničního práva by se nepoužilo. Otázkou je, jestli se dá ještě hovořit v tomto případě o eurokonformním výkladu, když se nevykládá národní právo členského státu. Záleží na tom, jak chápat pojem eurokonformní výklad. I kdyby již o něj nešlo, ustanovení práva nečlenského státu by se neužilo s ohledem na klasické prostředky MPS, používaných k odvrácení takové aplikace cizího práva, která je zjevně neslučitelná s národním veřejným pořádkem.⁶⁰ Neboť, jak řekl Soudní dvůr v rozhodnutí C-6/64 Flaminio Costa v E.N.E.L. z 15.7. 1964, SES, nyní SFEU, vytvořila vlastní právní řád, který se stal nedílnou součástí právních řádů členských států a který jejich soudy musí aplikovat.

Z hlediska aplikace EMPS je také významná judikatura Soudního dvora, jež napomáhá vnitrostátním soudům zajistit jednotný výklad, a tak aplikaci evropského práva, ve všech členských státech. Významným institutem je tak pravomoc Soudního dvora rozhodovat o předběžných otázkách ohledně výkladu základacích smluv a aktů přijatých orgány EU.

⁵⁹ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 99-100.

⁶⁰ Tamtéž, s. 100.

1.5 Kvalifikační problém a autonomní výklad

Ještě před tím, než lze aplikovat právo EU, tedy rozhodnout se, zda má norma přímý účinek a jaké jsou dopady nepřímého účinku, musí dojít k výkladu normy. Soudní dvůr vytvořil výkladové zásady, jejichž prostřednictvím by se mělo právo EU vykládat. Při výkladu pojmů obsažených v jednotlivých nástrojích práva EU nelze vycházet z jejich významů v národním právním řádu, ale je nutné příslušné pojmy interpretovat autonomně. Zacházet s nimi jako s unijními pojmy.

V této fázi hraje nezastupitelnou roli Soudní dvůr, který právě tento výklad, jak již bylo uvedeno výše, podává či sjednocuje. V oblasti MPS hraje významnou roli rozhodnutí Soudního dvora ve věci C-29/76 Eurocontrol, ve kterém Soudní dvůr vyslovil, že pojmy obsažené v Bruselské úmluvě mají být vykládány autonomně.

S povinností autonomního výkladu souvisí klasický institut mezinárodního práva soukromého, a to kvalifikační problém⁶¹. Při použití kolizní normy musí být vždy daný případ právně zhodnocen, kvalifikován, aby mohl být podřazen pod některý z právních pojmů obsažených v rozsahu kolizních norem.⁶² Musí tak být položena tzv. kvalifikační otázka, přičemž odpověď na ni se vyhledá příslušná kolizní norma, která se bude aplikovat.

Někdy však vzniká při řešení kvalifikační otázky problém. Jeho podstatou je spor o to, pod rozsah jaké kolizní normy se má určitá právní otázka podřadit, tedy není zcela zřejmá, která z nabízených kolizních norem se má použít. Vzniká tak kvalifikační problém. Způsobů, jak kvalifikační problém řešit teorie MPS nabízí celou řadu. Nyní způsob řešení stanoví i právní norma, a to ustanovení § 20 ZMPS, které stanoví, že právní hodnocení určitého právního poměru nebo otázky za účelem vyhledání použitelného kolizního ustanovení pro určení rozhodného práva se zpravidla provádí podle českého právního řádu. Pokud se má pro určitý právní poměr nebo otázku použít právních ustanovení

⁶¹ Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 123-155.

⁶² Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 141.

z více než jednoho právního řádu, je možné při hodnocení těchto ustanovení v souladu s odstavcem předchozím přihlídnout také k funkci, kterou tato ustanovení plní v rámci svého právního řádu.

Problémem odlišným od problému kvalifikačního je výklad pojmů použitých v hraničním určovateli, byť jejich výklad může způsobovat stejné obtíže jako výklad pojmů v rozsahu kolizní normy. Typickým příkladem může být pojem „místo uzavření smlouvy“ často používaný jako hraniční určovatel v závazkových vztazích.

V případě uzavření smlouvy výměnou dopisů mezi obchodníky ve Švýcarsku a Velké Británii pokládá švýcarské právo za místo uzavření smlouvy místo, do něhož došel dopis obsahující přijetí návrhu navrhovatel, kdežto anglické právo místo, v němž dopis s přijetím návrhu odeslal, tj. odevzdal k poštovní přepravě. Při užití stejného hraničního určovatele dochází v každém z případů k určení jiného rozhodného práva.

V rámci teorie MPS lze při řešení problému výkladu hraničních určovatelů postupovat obdobně jako při řešení kvalifikačního problému. Je možné provádět výklad pojmů v hraničním určovateli podle *lex fori* či podle právního řádu, s nímž je rozhodovaná věc v nějakém užším spojení. Není možné vyloučit ani tvorbu a výklad těchto pojmů odděleně od jednotlivých platných právních řádů. V současné době odpověď na řešení problému výkladu pojmu hraničních určovatelů lze nalézt v našem právním řádu, a to v ustanovení § 20 odst. 4 ZMPS, podle něhož se hraniční určovatelé hodnotí podle českého práva.

A právě v tomto ohledu evropské právo, resp. povinnost autonomního výkladu pozměňuje jak problematiku řešení kvalifikačního problému, tak problematiku hodnocení hraničních určovatelů. V současné době je nutné veškeré pojmy, které jsou obsaženy v nástrojích práva EU, vykládat autonomně, pokud sama norma nestanoví něco jiného (jako např. v rámci Nařízení Řím II, které přenechává národním právním řádům definici protestních akcí v kolektivním vyjednávání), nebo pokud z judikatury Soudního dvora nelze dovodit něco jiného. Někdy tedy právo EU v uvedených otázkách ustupuje *lex fori*.

Při bližším zamyšlení nad otázkou autonomního výkladu lze dojít k závěru, že teorie MPS užívaná v našem právním prostředí není zase tak příliš pozměněna, když si uvědomíme, že pro řešení jak kvalifikačního problému, tak pro výklad pojmů v hraničním určovateli platí, *pokud závaznou mezinárodní smlouvou by nebylo stanoveno něco jiného, je proto třeba výklad provádět podle lex fori (práva státu rozhodujícího orgánu)*.⁶³ Pouze v případě práva EU se posouváme o úroveň výše. Navíc se zde opět projevují specifika práva EU, které není ani právem mezinárodním, ani právem národním. A rovněž lze usoudit, že v mnoha případech může řešení nastolené právem EU a judikaturou Soudního dvora přispět ke zvýšení právní jistoty účastníků právních vztahů, když vlastně kvalifikační problém výrazně zjednodušuje, protože připouští v zásadě jeden způsob jeho řešení.

⁶³ Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 155 – 156; srov. § 20 ZMPS.

2. Nařízení Řím I a Řím II

2.1 Počátky snah o jednotná pravidla pro určování rozhodného práva pro závazkové vztahy. Římská úmluva.

Na počátku výkladu týkající se Nařízení Řím I a Řím II nelze opomenout Římskou úmluvu o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy uzavřenou v roce 1980 mezi tehdejšími členskými státy EHS. Římská úmluva byla první smluvní úpravou na evropské úrovni, jež pro všechny smluvní státy stanovila jednotná pravidla pro určení rozhodného práva týkajícího se smluvních závazkových vztahů. A právě s její přeměnou v nástroj práva EU je spojen vznik Nařízení Řím I.

S Římskou úmluvou jsou však spojeny i počátky snah o sjednání jednotných pravidel v oblasti mimosmluvních závazků. V roce 1967 vyzvaly vlády Beneluxu Komisi ES k přijetí opatření vedoucích k unifikaci pravidel mezinárodního práva soukromého. Během roku 1969 došlo ke dvěma setkáním zástupců členských států, tzn. Beneluxu, Francie, Německa a Itálie. Na jejich konci byl stanoven okruh otázek, které by měly podléhat harmonizaci.

V roce 1972 vznikl návrh Úmluvy o právu rozhodném pro smluvní a mimosmluvní závazkové vztahy. Návrh v oblasti mimosmluvních závazků obsahoval kolizní normy, a to jak pro vztahy založené škodnou událostí, tak i jiným způsobem.⁶⁴ V roce 1973 k ES přistoupily státy Velká Británie, Irsko a Dánsko, jež k problematice vytváření unifikované úpravy přispěly zejména pohledem zemí common law. Další jednání vedla k vypuštění kolizních norem pro mimosmluvní závazky. Výsledkem prací expertních komisí byl v roce 1979 návrh Úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy.

⁶⁴ Kučera, Z. Návrh úmluvy států EHS o právu použitelném na smluvní i mimosmluvní závazky. Právník. 1975, roč. 114, č. 10, s. 894.

2.2 Vznik Nařízení Řím I⁶⁵

Vývoj v oblasti MPS a také v oblasti evropské integrace značně od vzniku Římské úmluvy pokročil, proto v roce 2005 Komise vystoupila s návrhem přeměnit ŘÚ do komunitárního nástroje a její ustanovení modernizovat. Samotnému návrhu předcházela obsáhlá konzultace s členskými státy, ostatními orgány a občanskou společností, zejména v rámci zelené knihy z 14. 1. 2003⁶⁶. Proběhlo také veřejné slyšení v Bruselu. Z reakcí na zelenou knihu vyplynulo, že pro přeměnu Římské úmluvy na nařízení ES se vyslovila velká většina a potvrdilo se, že je nezbytné modernizovat některá z jejích pravidel. Ve stejném duchu se nesla také stanoviska Evropského hospodářského a sociálního výboru⁶⁷ a Evropského parlamentu z ledna a února 2004⁶⁸.

Návrh nařízení⁶⁹ předložila Evropská komise v prosinci 2005. Jeho schválení bylo velmi náročné a bylo výsledkem mnoha kompromisů. Například Spojené království Velké Británie a Severního Irska se vyjednávání neúčastnilo, a to z mnoha důvodů, přičemž nejvýznamnějším byla nespokojenost s navrhovaným ustanovením týkajícím se použití imperativních norem práva třetích států, s navrhovaným režimem spotřebitelských smluv a s navrhovanými pravidly týkající se postoupení pohledávek.⁷⁰

Konečné znění návrhu nařízení schválila Rada ministrů spravedlnosti dne 6. června 2008, následně jej přijal také Evropský parlament. Podpisy předsedy Rady a předsedy Evropského parlamentu byly připojeny dne 17. června 2008, a

⁶⁵ Pojmy použité v této kapitole odpovídají znění primárního práva v době, kdy bylo rozhodováno o přijetí Nařízení Řím I. Pro přesnost a správné pochopení věci není žádoucí používat pojmosloví odpovídající aktuálně platnému znění primárního práva EU (zejména se jedná o pojmy komunitární, ES, Společenství, SES apod.).

⁶⁶ Zelená kniha o přeměně Římské úmluvy z roku 1980 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy na nástroj Společenství a o její modernizaci. KOM (2002) 654 v konečném znění.

⁶⁷ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru z 29. ledna 2004 k Zelené knize o přeměně Římské úmluvy z roku 1980 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy na nástroj Společenství a její modernizaci. INT/176.

⁶⁸ Usnesení Evropského parlamentu o výhledech na sblížení ustanovení procesních právních předpisů v občanských věcech v Evropské unii. KOM (2002) 654 – KOM (2002) 746 – C5-0201/2003 – 2003/2087(INI), A-50041/2004.

⁶⁹ Návrh Nařízení EP a Rady o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I). KOM (2005) 650 v konečném znění. Dostupné z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0650:FIN:CS:PDF>. Dále jen KOM (2005) 650 v konečném znění.

⁷⁰ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligations. Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 13.

tak se dovršil proces, jehož výsledkem bylo Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I).⁷¹ Právním základem Nařízení Řím I se stala Smlouva o ES, konkrétně čl. 61 písm. c), jež Radě dával pravomoc přijmout opatření v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech, čl. 65 písm. b) SES, čl. 67 SES a v návaznosti na něj čl. 251 SES, který upravoval samotný postup spolurozhodování, kterým bylo Nařízení Řím I přijato.

Důvodová zpráva k návrhu Nařízení Řím I upřesnila, že není jeho cílem vytvořit nový soubor právních norem, ale přeměnit dosavadní Římskou úmluvu na nástroj práva Společenství. Provedené změny jinak měly umožnit modernizovat některá její ustanovení a vyjasnit a upřesnit její znění, a tak posílit právní jistotu bez zavádění nových prvků, které by mohly podstatně změnit stávající právní režim.⁷²

Důvody pro přeměnu Římské úmluvy v Nařízení Řím I se tak dají rozdělit na formální a obsahové. Základním stavebním kamenem evropské justiční spolupráce v občanských věcech jsou Nařízení Brusel I a Nařízení Řím II. Tyto instrumenty doplňovala Římská úmluva, která ovšem neměla podobu komunitárního právního nástroje.⁷³ Takový stav rozhodně neprospíval konzistenci EMPS a ani řádnému fungování vnitřního trhu. Podoba mezinárodní smlouvy nebyla zcela kompatibilní s nástroji EMPS, zejména její ustanovení umožňující přijímat výhrady k úmluvě, právo států přijmout nové kolizní normy pro určitou skupinu smluv spadajících do oblasti působnosti ŘÚ, právo států uzavírat mezinárodní smlouvy týkající se kolizních norem upravených ŘÚ, omezená platnost Římské úmluvy, závaznost jen pro ty státy, které ji

⁷¹ Srov. Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 9-12 a tam uvedená literatura.

⁷² KOM (2005) 650 v konečném znění, s. 3.

⁷³ Římská úmluva je mezinárodní smlouva podřízená režimu mezinárodního práva. Ačkoliv jde o právní úpravu mezi státy ES, nebyla uzavřena na základě čl. 293/ex-čl.220 SES. Nejedná se tedy striktně nahlíženo o terciární právo, přesto představuje podstatný předpoklad pro dosažení cílů stanovených SES, a tak je ke komunitárnímu právu přiřazována. Více Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 61-67.

stanoveným způsobem přijaly, možnost odchýlného znění mezi jednotlivými státy a automaticky nezaložená pravomoc Evropského soudního dvora⁷⁴.

Jako nevhodné se jevílo, že ŘÚ umožňovala podle čl. 22 smluvnímu státu při podpisu, ratifikaci, přijetí nebo schválení vyhradit si právo neuplatňovat ustanovení čl. 7 odst. 1, týkající se imperativních norem zahraničního práva, a čl. 10 odst. 1 písm. e), zahrnující pod obligační statut důsledky neplatnosti smlouvy. K čl. 7 odst. 1 ŘÚ učinily výhradu Irsko, Lucembursko, Německo, Portugalsko a Velká Británie, protože jej považovaly za příliš rámcové. Neodmítly jej z důvodu toho, že by neuznávaly použití zahraničních imperativních norem, ale spíše pro výkladové neshody o jejím významu. Výhradu k čl. 10 odst. 1 písm. e) ŘÚ učinily Itálie a Velká Británie, protože v těchto dvou státech nároky v důsledku neplatnosti smlouvy, přestože by plynuly z nesprávně uzavřené smlouvy, nejsou kvalifikovány jako smluvní.⁷⁵

Naproti tomu nařízení jakožto akt sekundárního práva je automaticky závazné v celém rozsahu pro všechny členské státy. Také je na rozdíl od mezinárodní smlouvy přímo použitelné ve všech členských státech v souladu se SES. Není tak možné, aby vznikaly odchylky ve znění mezi jednotlivými státy. Akt práva ES automaticky podléhá interpretaci ESD, která zaručuje respektování zájmů Společenství. Jednotná interpretace je také schopná zajistit soulad výkladu s Nařízením Brusel I a Nařízením Řím II.

Zde je vhodné upozornit, že ani přijetím Nařízení Řím I se nepodařil zcela vyřešit problém spočívající v nestejném postupu pro některé členské státy EU, konkrétně se jedná o Velkou Británii, Irsko a Dánsko.⁷⁶ Nakonec v okamžiku přijetí Nařízení Řím I Spojené království publikovalo Consultation Paper k otázce, zda hodlá využít režimu „opt in“ k Nařízení Řím I⁷⁷ a 24. 7. 2008 formálně oznámilo svůj úmysl přistoupit dle čl. 4 Protokolu k Nařízení Řím I.⁷⁸

⁷⁴ V době, kdy se začalo jednat o přeměně ŘÚ na nařízení, dosud nevstoupily v platnost Protokoly k ŘÚ.

⁷⁵ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 240.

⁷⁶ Srov. kap. 2.4.

⁷⁷ „Rome I-Should the UK opt in?“ Consultation Paper CP 05/08, published on April 2, 2008.

⁷⁸ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligations. Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 13.

Obsahové změny při přeměně ŘÚ v Nařízení Řím I si vyžádala nutnost modernizace některých právních řešení. Jednalo se např. o mlčky učiněnou volbu práva, pravidla o ochraně spotřebitele, otázky kogentních a imperativních norem, otázky započtení aj. Bylo nutné uvést unifikaci kolizních norem pro závazky ze smluv do souladu s velmi rozvinutým systémem sektorových směrnic, které samy často obsahují zvláštní kolizní normy. Také bylo nutné zajistit dodržování minimálních standardů práva ES, pokud jako rozhodné právo bude zvoleno právo nečlenského státu ES a pokud se všechny prvky právního vztahu budou nacházet v jednom nebo více členských státech. Od vzniku Římské úmluvy došlo také k posunu v chápání některých otázek a institutů v důsledku praxe členských států. Koncept Nařízení Řím I ovlivnila zčásti i rozhodovací činnost ESD, např. rozsudek ve věci Tacconi (rozhodnutí C-334/00), pokud jde o vymezení smluvního a deliktního jednání, nebo rozsudek ESD ve věci Ingmar (rozhodnutí C-381/98), týkající se vytyčení hranic autonomie vůle stran. Změnil se i celkový přístup k určování rozhodného práva, pokud si jej strany samy nezvolí.⁷⁹

2.3 Vznik Nařízení Řím II

Jak již bylo uvedeno, v 70. letech 20. století se objevily snahy o unifikaci rozhodného práva pro smluvní a mimosmluvní závazky, avšak i když byl připraven návrh mezinárodní úmluvy, která se zabývala oběma zmíněnými oblastmi, nakonec došla naplnění pouze oblast rozhodného práva pro smluvní závazkové vztahy.

K obnovení diskuzí o vypracování unifikace pravidel pro určení rozhodného práva pro mimosmluvní závazky došlo až v 90. letech 20. století po přijetí Amsterodamské smlouvy. Byl však opuštěn koncept mezinárodní smlouvy a členské státy EU začaly počítat s formou nařízení. Cesta k Nařízení Řím II však nebyla jednoduchá.

Na počátku prosince 1998 Rada ministrů a Komise představila za předsednictví Rakouska tzv. Akční plán (the Vinna Action Plan) pro

⁷⁹ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008., s. 255.

implementaci Amsterodamské úmluvy, která vstoupila v platnost o pět měsíců později. Jednou z priorit, které Akční plán identifikoval, bylo vytvořit právní instrument použitelný pro určování rozhodného práva pro mimosmluvní závazkové vztahy. Projekt byl označen jako Řím II, neboť se jeho autoři domnívali, že by bylo vhodné odkázat na iniciativu spočívající v přijetí Římské úmluvy jakožto Římu I. Zde lze dohledat původ paradoxu spočívající v tom, že projekt Řím II začal a byl dokončen dříve než projekt přeměny Římské úmluvy na Nařízení Řím I.⁸⁰

Práce na projektu Řím II skutečně začaly již v červenci 1998, v očekávání nadcházejícího vstupu v platnost Amsterodamské smlouvy, a pokračovaly po celý rok 1999. Poté byly práce pozastaveny až do roku 2003, kdy Komise přijala návrh nařízení⁸¹. Dlouhou pauzu v projektu lze vysvětlit jednak nízkou prioritou přiřazovanou Komisí otázkám mezinárodního práva soukromého, a jednak pozadím obklopujícím vztah mezi tradičními Savignyovskými principy mezinárodního práva soukromého a principem země původu charakteristickým pro základní svobody a využívaným v některých směrnících⁸², zejména ve Směrnici o elektronickém obchodu⁸³. Za touto debatou bylo možné rozpoznat mnohem hlubší debatu o dvou tématech. Prvním bylo, zda je vhodné mít zvláštní pravidla mezinárodního práva soukromého pro čistě vnitrokomunitární spory, a druhý se vztahoval k tomu, zda příchod internetu vyžaduje radikální změnu tradičního přístupu k pravidlům mezinárodního práva soukromého. Skutečnost, že jak Nařízení Řím I, tak Řím II ztělesňují tradiční pravidla mezinárodního práva soukromého a jeho univerzalitu⁸⁴, znamenaly, že obě otázky byly zodpovězeny záporně. Nicméně přístup přijatý ve Směrnici o elektronickém obchodu způsobuje obtíže mezi

⁸⁰ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligations. Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 11.

⁸¹ Srov. návrh Nařízení Řím II COM(2003) 427 final přijaté dne 22.7.2003.

⁸² Srov. Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 70 – 73 a tam uvedená literatura.

⁸³ Srov. směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu (směrnice o elektronickém obchodu).

⁸⁴ Srov. kapitulu 2.6.3.

ustanoveními Směrnice o elektronickém obchodu a Nařízeními Řím I a Řím II.⁸⁵

Po Amsterodamské smlouvě se stalo zbytečným upravovat otázky mezinárodního práva soukromého prostřednictvím mezinárodní úmluvy, tedy zejména bylo upuštěno od plánu přijmout mezinárodní úmluvu pro mimosmluvní závazky. *Po intenzivních diskuzích, zda bude vhodnější přijmout nový akt v podobě směrnice nebo nařízení, byla zvolena, zejména z praktických důvodů (upřednostnění unifikace před problematickou harmonizací), podoba nařízení. Do legislativních prací zasáhl výrazně Evropský parlament se značně odlišnou, anglosasky zaměřenou verzí. Při porovnání návrhu Komise⁸⁶ a verze Evropského parlamentu vyplynuly protichůdné tendence při tvorbě kolizních pravidel determinované rozdíly mezi kontinentálním (kladoucím důraz více na právní jistotu a předvídatelnost řešení) a anglosaským přístupem (kladoucím důraz na flexibilitu právního řešení a zdůrazňující roli soudu).*⁸⁷

Přijetí samotného nařízení bylo poměrně komplikované a je výsledkem dohodovacího řízení mezi Radou a Evropským parlamentem podle čl. 251 SES. Kompromisní výsledek, k němuž se nakonec dospělo, se projevuje v některých ustanoveních, která, jak je zřejmé, nedosáhla zamýšlené podoby.⁸⁸ Problémy bylo možné zaznamenat zejména s tím, zda mají být zařazena pravidla týkající se pomluvy a ochrany soukromí, speciální ustanovení o dopravních nehodách a soulad pojmů mezi Nařízením Řím II a Směrnicí o elektronickém obchodu.⁸⁹

I přes veškeré problémy a dlouhou dobu trvající proces bylo dne 11.7.2007 přijato nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II).

⁸⁵ Srov. The European private international law of obligations, s.12 a tam uvedené odkazy.

⁸⁶ COM(2003) 427 final.

⁸⁷ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K. Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 154.

⁸⁸ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 282.

⁸⁹ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligations. Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 12.

2.4 Postavení Velké Británie, Irska a Dánska

Avšak i v případě Nařízení Řím I a Řím II je možný pro některé státy odchýlný postup. Jedná se o Spojené království, Irsko a Dánsko. Podle Protokolu o postavení Spojeného království a Irska se oba státy neúčastní nástrojů v oblasti justiční spolupráce v občanských věcech.⁹⁰ Může se zdát, že tyto státy jsou odloučeny od podílení se na harmonizaci EMPS, ale není tomu tak, protože výhrady Spojeného království a Irska vůči aplikaci nástrojů v oblasti justiční spolupráce v občanských věcech lze považovat za flexibilní.⁹¹ Mohou kdykoli oznámit, že se chtějí účastnit přijímání a používání opatření vydávaných v této oblasti, nebo kdykoli oznámit, že se chtějí účastnit již přijatého opatření.⁹² Zatím vždy Spojené království a Irsko přistupovaly k předpisům sekundárního práva regulujícího MPS, na základě zvláštního prohlášení, tzv. opt – in. V případě Spojeného království⁹³ a Irska⁹⁴ je tomu tak i v případě Nařízení Řím I. Stejně platí pro Nařízení Řím II, kdy Spojené království a Irsko se účastní jeho přijímání a používání.⁹⁵

Ovšem pro Dánsko je situace jiná. Protokol o postavení Dánska nezná možnost nazývanou opt – in, kterou mají Spojené království a Irsko.⁹⁶ Může však ostatním členským státům kdykoliv v souladu se svými ústavními předpisy oznámit, že si nepřeje zcela nebo zčásti protokol využívat. Potom bude Dánsko

⁹⁰ Srov. čl. 1 a 2 Protokolu o postavení Spojeného království a Irska.

⁹¹ Nielsen, P. A. Brussels I. and Denmark. *Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*. 2007, Heft 6, s. 506.

⁹² Srov. čl. 3 a 4 Protokolu o postavení Spojeného království a Irska.

⁹³ Srov. Dopis č. 12143/08 ze dne 24. července 2008 od stálého zástupce Spojeného království o Nařízení č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I) – Přihlášení Spojeného království. Dostupné z WWW <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st12/st12143.en08.pdf>; Stanovisko Komise k žádosti Spojeného království o přijetí Nařízení EP a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I), KOM (2008) 730; Rozhodnutí Komise ze dne 22. prosince 2008 k žádosti Spojeného království o přijetí nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I), 2009/26/ES. Dostupné z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=486632:cs&lang=cs&list=494700:cs,486748:cs,486632:cs,&pos=3&page=1&nbl=3&pgs=10&hwords>.

⁹⁴ Srov. odrážka (44) Preambule Nařízení Řím I.

⁹⁵ Srov. odrážka (39) Preambule Nařízení Řím II.

⁹⁶ Je nutné podotknout, že Lisabonská smlouva zakotvila za přesně stanovených podmínek režim opt-in také pro Dánsko. K tomu srov. čl. 8 a Přílohu Protokolu o postavení Dánska, jak vyplývá ze změn provedených Lisabonskou smlouvou.

uplatňovat v plném rozsahu všechna opatření účinná v té době.⁹⁷ Neučiní-li tak, je potřeba unifikaci v oblasti MPS řešit uzavíráním zvláštních bilaterálních smluv označovaných jako tzv. paralelní dohody.⁹⁸ Již delší dobu se projednává dvoustranná smlouva mezi EU a Dánskem, jež by rozšířila použitelnost nařízení také na Dánsko.⁹⁹ Do jejího vzniku se pro něj bude uplatňovat nadále Římská úmluva s výjimkou ustanovení Nařízení Řím I upravující tzv. doložku vnitřního trhu a pojistné smlouvy.¹⁰⁰ Dánsko se neúčastní ani Nařízení Řím II.¹⁰¹

2.5 Struktura Nařízení Řím I a Řím II

Nařízení Řím I a Řím II jsou souborem unifikujících kolizní normy pro oblast závazkového práva. ZMPSaP i ZMPS vycházejí z vnímání MPS jako souboru právních norem upravující soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem a norem procesních, na tomto vnímání jsou založeny rovněž Nařízení Řím I a Řím II¹⁰², přesto ani jedno z nařízení posledně jmenované právní normy neobsahuje. Procesní normy jsou pro věci občanské a obchodní upraveny v Nařízení Brusel I. Všechna tato tři nařízení – Nařízení Řím I, Řím II a Brusel I vytvářejí ucelenou úpravu oblasti závazkových vztahů s mezinárodním prvkem.

Co se týče obsahové struktury jsou si Nařízení Řím I a Řím II podobná, odlišnosti vycházejí zejména z věcné působnosti obou právních nástrojů. Obě nařízení, stejně jako všechny právní předpisy EU, mají preambuli, která je důležitým zdrojem pro výklad pravidel v nařízeních obsažených. Následuje kapitola první, která upravuje působnost Nařízení Řím I a Řím II.

Dále následují kapitoly, které obsahují konkrétní pravidla pro určení obligacího statutu, včetně pravidel pro použití imperativních norem. V těchto

⁹⁷ Čl. 7 Protokolu o postavení Dánska.

⁹⁸ Srov. Nielsen, P. A. Brussels I and Denmark, *Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*. 2007, Heft 6, s. 506.

⁹⁹ Pauknerová, M. Perspektivy mezinárodního práva soukromého a procesního v Evropské unii. *Právník*. 2005, roč. 144, č. 12, s. 1425.

¹⁰⁰ Srov. čl. 1 odst. 4 Nařízení Řím I.

¹⁰¹ Srov. odrážka (40) Preambule Nařízení Řím II.

¹⁰² Odrážka (7) Preambule Nařízení Řím I a odrážka (7) Preambule Nařízení Řím II (Věcná působnost a ustanovení tohoto nařízení by měly být v souladu s nařízením Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Brusel I).

částech¹⁰³ lze najít největší rozdíly. Avšak na druhou stranu jak Nařízení Řím I, tak Nařízení Řím II uznávají princip autonomie vůle, neboť umožňují volbu rozhodného práva provedenou účastníky právního vztahu.

Další obsahová struktura Nařízení Řím I a Řím II je již shodná. Následující kapitoly se zabývají otázkami obecného mezinárodního práva soukromého jako zpětný a další odkaz či veřejným pořádek. Také upravují vztah k jiným právním nástrojům či časovou působnost nařízení.

2.6 Působnost a mezinárodní prvek

Vedle vymezení působnosti je pro unifikaci v oblasti MPS nutné vymezit mezinárodní prvek. Nařízení Řím I ani Nařízení Řím II tento pojem nedefinují, ale je podle nich dán ve stejných situacích, zejména v případě, že smluvní závazky mají vztah k různým právním řádům.¹⁰⁴ Mezinárodní prvek se vyskytuje podle nich také v situacích kolizí dvou oblastních právních řádů v rámci jednoho státu.¹⁰⁵ Dostatečně významný je mezinárodní prvek dokonce i v případě pouhé volby cizího práva pro smluvní nebo mimosmluvní závazkový vztah jinak související s jedinou zemí¹⁰⁶. Pro takové smlouvy se užívá označení *single-country contracts* a pro takové mimosmluvní závazky označení *single-country delicts*.

2.6.1 Časová působnost

Časová působnost dává odpověď na otázku, kdy počíná a kdy končí účinnost právního předpisu, resp. zda v době, kdy se klade otázka časové působnosti, je či není právní předpis účinný.¹⁰⁷ Počátek časové působnosti právní normy spadá vjedno s její účinností.

V právním řádu Evropské unie se rovněž vyskytují instituty platnosti a účinnosti právních norem. Nicméně české znění předpisů Evropské unie do

¹⁰³ Nařízení Řím I – Kapitola II, Nařízení Řím II – Kapitola II, III, IV a V.

¹⁰⁴ Srov. čl. 1 odst. 1 Nařízení Řím I a čl. 1 odst. 1 Nařízení Řím II.

¹⁰⁵ Srov. čl. 19 ŘÚ a čl. 22 Nařízení Řím I.

¹⁰⁶ Srov. čl. 3 odst. 3 Nařízení Řím I a čl. 14 odst. 2 Nařízení Řím II.

¹⁰⁷ Srov. Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A. *Teorie práva. Druhé, přepracované vydání.* Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 90 - 92, Gerloch, A. *Teorie práv. 3. rozšířené vydání.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 72 – 73, Knapp, V. *Teorie práva. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, s. 163-164.

dané problematiky vnáší spíše otazníky než jasná vysvětlení, jelikož v českých zněních právních předpisů EU se lze setkat s pojmem platnost, avšak obsahově se jedná o účinnost. Nicméně při užití srovnávacího výkladu jako nutného důsledku stejné autenticity jednotlivých jazykových verzí právních předpisů EU lze dojít k jasnému závěru, že se obsahově jedná o institut účinnosti.¹⁰⁸ Platným se tak stává předpis práva EU vyhlášením v Úředním věstníku Evropské unie.¹⁰⁹ Účinným a slovy Smlouvy o fungování Evropské unie platným (účinným)¹¹⁰ se unijní právní předpis stává datem uvedeným v samotném právním předpisu nebo dvacátým dnem po jeho vyhlášení v Úředním věstníku Evropské unie.¹¹¹ Právní předpisy v oblasti evropského mezinárodního práva soukromého užívají ještě pojem použitelnosti. V českém právu k tomuto pojmu však neexistuje obsahový ekvivalent.

Vysvětlit význam tohoto institutu lze tak, že *u některých nařízení Unie je datum jejich platnosti v porovnání s datem jejich vstupu v platnost [účinnost] odloženo. Je tomu tak například u nařízení, kterými byly vytvářeny první společné organizace trhu. V těchto nařízeních je smyslem rozlišení „data vstupu v platnost [účinnosti]“ a „data použitelnosti“ umožnit okamžité zřízení nových orgánů vytvořených uvedenými nařízeními – například řídicích výborů – a umožnit, aby Komise mohla vypracovat prováděcí opatření, která bude nutno s těmito novými orgány konzultovat. V oblasti soudní spolupráce v občanských věcech, do níž spadá Nařízení Řím II, zákonodárce Unie rovněž u mnohých nařízení rozlišuje datum jejich vstupu v platnost [účinnost] od data jejich použitelnosti. Prvním takovým nařízením bylo nařízení o spolupráci soudů*

¹⁰⁸ K jazykovému režimu práva EU srov. více Bobek, M., Bříza, P., Komárek, J. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 511 – 541. Soudní dvůr Evropských společenství: Adeneler – nepřímý účinek směrnic již nabytím jejich účinnosti? Soudní rozhledy 9/2006, pp. 357 – 362.

¹⁰⁹ K důsledkům chybějící publikace srov. např. rozhodnutí Soudního dvora ve věci C-345/06, Gottfried Heinrich, kde Soudní dvůr spojil s absencí publikace toliko následek, že na základě nepublikovaného právního předpisu není možné ukládat práva a povinnosti jednotlivcům, tedy fyzickým a právnickým osobám, nikoli však jeho nicotnost. Závěr je tedy takový, že v případě nepublikovaného právního předpisu EU se jedná přesto o platný právní předpis EU, avšak bez účinků vůči jednotlivcům.

¹¹⁰ Německé znění SFEU užívá pojem *treten in Kraft*, což v překladu znamená nabýt účinnosti, stejně tak v anglickém znění je užit termín *enter into force*, a konečně slovenské znění užívá *nabodúvať účinnosť*. Je tedy zřejmé, že nelze dojít k jinému závěru, než že i v české verzi SFEU je nutno pojem platnosti vykládat tak, že se jedná o účinnost.

¹¹¹ Čl. 297 SFEU.

členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech, které vstoupilo v platnost [účinnost] dne 1. 7. 2001, ale použitelné bylo až od 1. 1. 2004, s výjimkou určitých článků, ohledně kterých bylo stanoveno, že se použijí k datu vstupu nařízení v platnost [účinnost], tj. ode dne 1. července 2001. Na základě těchto článků měly členské státy sdělit Komisi určité informace upřesněné v nařízení. Komise měla dále za pomoci výboru připravit a aktualizovat příručku obsahující uvedené informace. Lhůta mezi datem vstupu nařízení v platnost [účinnost] a datem jeho použitelnosti byla nezbytná k tomu, aby členské státy a následně Komise splnily určité povinnosti před tím, než bude nařízení uplatňováno. Zákonodárce rozlišuje datum platnosti [účinnosti] od data použitelnosti v nařízeních postupně přijímaných v téže oblasti s tím, že mezi těmito daty nechává uplynout delší či kratší lhůtu, aby členské státy mohly přijmout případné změny ve vnitrostátním právním řádu před tím než Komisi sdělí požadované informace upřesněné v dotyčném právním předpise.¹¹²

Pro praktické použití lze tak z uvedeného říci, že právě až datem použitelnosti právního předpisu se právní předpis fakticky stává účinným a počíná jeho časová působnost.¹¹³ Z hlediska legislativní techniky je takový přístup dosti nešťastný, protože k dosažení cílů, které zmiňuje generální advokát ve svém stanovisku k případu ve věci C – 412/10 lze dosáhnout právě tím, že zákonodárce zvolí dostatečně dlouhou dobu mezi okamžikem vyhlášení právního předpisu v Úředním věstníku Evropské unie (platností) a okamžikem vstupu v platnost (účinností), příp. pro část právního předpisu stanoví platnost (účinnost) dřívější.

Lze tak shrnout, že pokud unijní zákonodárce svazuje časovou působnost s datem použitelnosti, prakticky je situace v pořádku (i když o její legislativní preciznosti a čistotě by se dalo polemizovat), avšak pokud časovou působnost

¹¹² Stanovisko generálního advokáta Paola Mengozziho přednesené dne 6. září 2011 ve věci C – 412/10 Deo Antoine Homawoo proti GMF Assurance SA, bod 21 a 22, s. 4 – 5.

¹¹³ Srov. Bělohávek, A. J. Římská úmluva a Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2022. *Přechodné období dle článku 28 Nařízení [Nařízení Řím I] je obdobím, v jehož rámci je pouze suspendována [praktická] použitelnost Nařízení [Nařízení Řím I], nikoli však jeho platnost či účinnost. Nejedná se tedy o žádnou vacatio legis, byť prakticky rozdíl mezi předmětnou suspenzí účinků a vacatio legis není v podstatě žádný. Důvodem toho, že takový rozdíl v podstatě neexistuje, je to, že Nařízení [Nařízení Řím I] je jako předpis mezinárodního práva soukromého [formálně] adresován nikoliv konkrétním účastníkům smluvních vztahů, nýbrž soudům členských států.*

svazuje s datem vstupu právního předpisu v platnost (účinnost), resp. obecněji s jakýmkoli jiným datem, které se neshoduje alespoň s datem použitelnosti právního předpisu a zároveň datum použitelnosti odkládá oproti datu účinnosti, nastávají nepředvídatelné problémy, které nelze zcela vyřešit ani poukazem na princip zákazu retroaktivity, neboť formálně je daný předpis již účinný. Tyto zmatky v unijní legislativě jsou způsobeny zejména tím, že právní předpisy EU jsou zpracovávány administrativním způsobem bez *reflexe odpovídajících multilegálních zákonitostí*.¹¹⁴

Nařízení Řím I dle čl. 29 vstupuje v platnost [účinnost]¹¹⁵ dvacátým dnem po vyhlášení v Úředním věstníku Evropské unie. Podlé téhož článku platí, že se Nařízení Řím I použije od 17. 12. 2009 včetně. Z těchto ustanovení lze dovodit, že se Nařízení Řím I nepoužije retroaktivně. Takový výklad potvrzuje čl. 28 Nařízení Řím I, když stanoví, že Nařízení Řím I se použije na smlouvy uzavřené ode dne 17. prosince 2009. Přejícné období dle tohoto článku, v němž dochází k suspendování použitelnosti Nařízení Řím I., nemá spojitost s platností či účinností, proto tato lhůta není typickou legisvakancí ve smyslu, tak jak je užívána při normotvorbě v českém právním prostředí. Odložení použitelnosti je v podstatě suspensí účinků. Prakticky obě lhůty mají stejné důsledky pro adresáty norem, kterými jsou formálně nikoli konkrétní účastníci smluvních vztahů, ale soudy jednotlivých členských států.¹¹⁶

Jednoduše řečeno pravidla pro určení rozhodného práva smluvních závazkových vztahů se aplikují na případy, kdy k uzavření smlouvy dojde od 17. 12. 2009 včetně.

Co se týče Římské úmluvy, tak ani ona nepůsobí zpětně a v případě České republiky se použije na smlouvy uzavřené po 1.7.2006.

¹¹⁴ Bělohávek, A. J. Římská úmluva a Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2022.

¹¹⁵ Srov. německá verze: *Diese Verordnung tritt am zwanzigsten Tag nach ihrer Veröffentlichung im Amtsblatt der Europäischen Union in Kraft*. Anglická verze: *This Regulation shall enter into force on the 20th day following its publication in the Official Journal of the European Union*. Slovenská verze: *Toto nariadenie nadobúda účinnosť dvadsiatym dňom po jeho uverejnení v Úradnom vestníku Európskej únie*.

¹¹⁶ Bělohávek, A. J. Římská úmluva a Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2022.

Podstatnou otázkou, která je spojena s časovou působností Nařízení Řím I, je okamžik uzavření smlouvy, který je významný pro určení rozhodného práva. Přesněji řečeno důležitá je odpověď na otázku, podle jakého právního řádu se posuzuje okamžik uzavření smlouvy. Odpověď dává čl. 12 Nařízení Řím I.

Na jeho základě se pro zjištění okamžiku uzavření smlouvy použije legis causae, tedy právní řád, jímž se řídí smlouva. V podstatě se pracuje s hmotněprávní fikcí, kdy smlouva se považuje za platnou a existující. Vždy se tedy nejprve určí rozhodné právo pro smlouvu, jakoby byla platná, a následně se podle zjištěného právního řádu posuzuje její platnost včetně okamžiku jejího uzavření.¹¹⁷

Pravidla časové působnosti Nařízení Řím I se jeví jako zcela jednoduše a bez problémů aplikovatelná. Jiná je však situace u Nařízení Řím II. Nařízení Řím II se problematice časových účinků věnuje v čl. 31 a 32. Čl. 31 Nařízení Řím II označený jako „Časová působnost“ stanoví, že se Nařízení Řím II použije pro skutečnosti, jež vedou ke vzniku škody, ke kterým dojde po vstupu nařízení v platnost [účinnost]¹¹⁸. Čl. 32 Nařízení Řím II označený jako „Den použitelnosti“ stanoví, že se Nařízení Řím II použije ode dne 11. ledna 2009, s výjimkou článku 29, který se použije ode dne 11. července 2008.

V ustanoveních Nařízení Řím II nelze nalézt ustanovení, které by se dotýkalo jeho platnosti (účinnosti), proto je třeba aplikovat čl. 297 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU), dříve čl. 254 Smlouvy o založení Evropského společenství. Nařízení Řím II tak vstoupilo v platnost (účinnost) dvacátým dnem od jeho vyhlášení v Úředním věstníku Evropské unie, tedy 20. 8. 2007. Celá koncepce platnosti (účinnosti), resp. použitelnosti Nařízení Řím II je pro aplikaci poměrně komplikovaná. S ohledem na konstrukci čl. 31 a 32 Nařízení Řím II není zcela jasné, odkdy se Nařízení Řím II použije, resp. zda se na

¹¹⁷ Bělohávek, A. J. Římská úmluva a Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2023.

¹¹⁸ Srov. německé znění: *Diese Verordnung wird auf schadensbegründende Ereignisse angewandt, die nach ihrem Inkrafttreten eintreten*. Anglická verze: *This Regulation shall apply to events giving rise to damage, which occur after its entry into force*. Slovenské znění: *Toto nariadenie sa uplatní na skutočnosti, ktoré spôsobili škodu a ku ktorým došlo po nadobudnutí jeho účinnosti*.

právní vztahy před 11. 1. 2009, jež vznikly po 20. 8. 2007, aplikuje Nařízení Řím II. Tento nedostatek Nařízení Řím II způsoboval určité aplikační potíže.

Pokud by bylo zahájeno soudní řízení, jehož předmětem by byla otázka řešící se podle Nařízení Řím II, potom před 11. 1. 2009 by soud nebyl povinen aplikovat úpravu obsaženou v Nařízení Řím II na skutečnosti, které vedly ke vzniku škody po 20. 8. 2007. Avšak v případě, že by stejné řízení bylo zahájeno až po 11. 1. 2009, soudu by již taková povinnost vznikala.

Bylo tak možné dosáhnout stavu, v němž nemohlo být vyloučeno, že dvě skutečnosti, ke kterým došlo ve stejný den v době od 20.8.2007 do 11.1.2009, se budou řídit jiným právem v závislosti na datu zahájení řízení.

Stejně tak bylo možné uvažovat o tom, že soud prvního stupně rozhodující spor v době od 20.8.2007 do 11.1.2009 by neaplikoval pravidla Nařízení Řím II, neboť ještě nebyla použitelná ve smyslu čl. 32 Nařízení Řím II. Avšak následně odvolací soud, který by rozhodoval po 11.1.2009, tedy již za použitelnosti Nařízení Řím II, by se mohl potýkat s problémem, zda je tedy nyní nutné provést znovu určení rozhodného práva, protože ke skutečnosti vedoucí ke vzniku škody došlo po 20.8.2007, a o věci se rozhoduje v době, kdy je již Nařízení Řím II dle jeho čl. 32 použitelné.

Pro vyřešení této otázky je rovněž rozhodné chápání podstaty odvolacího řízení. Pro anglický právní řád je řešení jednoduché, neboť odvolací soud je povinen aplikovat právo, které bylo platné a účinné v době rozhodování soudu prvního stupně.¹¹⁹ Komplikovanější situace nastává například v případě rozhodování soudu v Německu, kde platí, že odvolací soud je povinen aplikovat právo, které je platné a účinné v době svého rozhodování.¹²⁰

V České republice odpověď na otázku přináší ustanovení § 154 občanského soudního řádu¹²¹, když stanoví, že pro rozsudek je rozhodující stav v době jeho vyhlášení. Toto pravidlo je aplikovatelné pouze na případy, kdy se jedná o věci, v nichž na základě rozsudku vznikají, mění se nebo zanikají právní vztahy mezi účastníky. Pokud se jedná o rozsudek deklaratorní, je rozhodný

¹¹⁹ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligations. Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 471.

¹²⁰ Tamtéž, s. 471.

¹²¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění.

právní stav v době, kdy práva a povinnosti, jež jsou předmětem sporu vznikla, změnila se nebo zanikla.

Zásada, že pro rozsudek je rozhodující stav v době vyhlášení rozsudku, se plně uplatní tehdy, jestliže zjištěné skutečnosti mají v době vyhlášení rozsudku význam pro hmotněprávní posouzení věci, a nedotýká se ustanovení hmotného práva, která stanoví vznik, změnu nebo zánik práv k určité době. Jestliže rozsudek má jen deklarovat práva a povinnosti, které vznikly, změnily se nebo zanikly v minulosti, lze při rozhodování věci vzít v úvahu pouze taková skutková zjištění, která mají význam z hlediska hmotněprávního posouzení věci, a nelze pro jejich právní bezvýznamnost přihlížet k ostatním, byť by tu byla v době vyhlášení rozsudku.¹²² Z uvedeného je zřejmé, že při rozhodování českých soudů by muselo znovu dojít k určení rozhodného práva, a to právě podle Nařízení Řím II. Bohužel české soudy k uvedené otázce nikdy nejudikovaly. Avšak je vysoce pravděpodobné, že by se s naznačenými problémy ani nepotýkaly, neboť naše právní teorie tomuto problému předešla. Od počátku se lze setkat s názorem, že *Nařízení Řím II se použije ode dne 11. 1. 2009 a pro skutečnosti, jež vedou ke vzniku škody, ke kterým dojde po vstupu Nařízení Řím II v platnost. Znamená to tedy, že kolizní normy obsažené v § 15 ZMPSaP¹²³ se budou aplikovat i nadále, i po vstupu Nařízení Řím II v platnost, bude-li projednávána náhrada škody vzniklá před 11. 1. 2009.¹²⁴* Co však není vyloučeno je, že české soudy by pro období mezi 20.8.2007 a 11.1.2009 mohly Nařízení Řím II využít například k výkladu toho, který ze dvou hraničních určovatелů v případě nároků na náhradu škody posuzovaných podle ustanovení § 15 ZMPSaP se použije. A proto se přiklonit k hraničnímu určovateli místa vzniku škody. Takový postup by byl zřejmě zcela korektní vzhledem k závazkům jednotlivých členských států vůči EU,¹²⁵ stejně tak by byl

¹²² Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1059.

¹²³ Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním.

¹²⁴ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 284.

¹²⁵ Srov. rozhodnutí Soudního dvora ve věci C-212/04, Konstantinos Adeneler a ostatní.

odůvodněný i tím, že daný právní předpis byl již v dané době účinný, z čehož nutně musí plynout následky s tímto okamžikem související.¹²⁶

Objevily se i další pokusy, jak nedostatky výkladem překlenout. Jedním z nich je řešení, které spočívá v tom, že čl. 31 Nařízení Řím II se bude vykládat tak, že se použije pro spory zahájené až po 11.1.2009, avšak normy Nařízení Řím II se budou aplikovat na skutečnosti, které vedly ke vzniku škody, a k nimž došlo po 20.8.2007. To tedy znamená, že v soudním sporu vyvolaném například civilním deliktem spáchaným po 20.8.2007 a zahájeném po 11.1.2009 bude soudce aplikovat Nařízení Řím II. Takové řešení však nemá obecně místo v oblasti kolizního práva.¹²⁷

S konečnou platností veškeré dohady panující kolem časových účinků Nařízení Řím II byly vyřešeny rozhodnutím Soudního dvora Evropské unie ve věci C-412/10 Deo Antoine Homawoo proti GMF Assurances SA. Nyní je již tedy zcela nesporné, že Nařízení Řím II se použije na skutečnosti, ke kterým došlo od 11.1.2009 a vedly ke vzniku škody. Není relevantní datum zahájení řízení, ani datum určení rozhodného práva soudem, kterému byl spor předložen.

Jiný výklad by znamenal, že po dobu roku a půl by skutečnosti, jež vedly ke vzniku škody, podléhaly právnímu režimu zavedenému Nařízením Řím II, aniž by se na ně mohlo aplikovat. *Takový způsob aplikace, podle něhož je právní režim Nařízení Řím II jistým způsobem použitelný, aniž by tento režim mohl být použit, nemá v oblasti soudní spolupráce v občanských věcech obdoby.*¹²⁸

Soudní dvůr Evropské unie v bodu 33 a 34 uvedeného rozhodnutí připomněl, že čl. 31 Nařízení Řím II nelze vykládat bez zohlednění data použitelnosti uvedeného v čl. 32 Nařízení Řím II. *Takový výklad jako jediný umožňuje plně dosáhnout cílů nařízení ..., tedy zaručení předvídatelnosti*

¹²⁶ Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 29.9.2005, č. j. 2 Afs 92/2005-45, rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17.1.2007, sp. zn. 1 Co 226/2006, nepublikováno. Dále srov. Bobek, M., Bříza, P., Komárek, J. Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 543 - 576.

¹²⁷ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligations. Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 471 - 472.

¹²⁸ Stanovisko generálního advokáta Paola Mengozziho, přednesené dne 6. září 2011, věc C-412/10, bod 23, s. 5.

výsledků řízení a právní jistoty, pokud jde o právo rozhodné a jednotné použití uvedeného nařízení ve všech členských státech.

Jelikož na některé vztahy stále může dopadat úprava stanovená Římskou úmluvou, je nutno zmínit problematiku časové působnosti i pro Římskou úmluvu. V čl. 17 ŘÚ stanoví, že se ve smluvním státě vztahuje na smlouvy uzavřené po dni, ke kterému vstoupí pro dotýčný stát v platnost.¹²⁹

2.6.2 Věcná působnost

Z hlediska věcné působnosti volí jak Nařízení Řím I, tak Nařízení Řím II kombinaci pozitivního a negativního vymezení. Nařízení Řím I se vztahuje na smluvní závazkové vztahy a Nařízení Řím II na mimosmluvní závazkové vztahy.¹³⁰ Oba právní nástroje základní pojmy, se kterými pracují, tedy smluvní a mimosmluvní závazkové vztahy, nedefinují. V případě úpravy mimosmluvních závazkových vztahů Nařízení Řím II alespoň definuje ve svém čl. 2 škodu, která zahrnuje jakékoli následky civilního deliktu, bezdůvodného obohacení, jednateleství bez příkazu nebo před smluvního jednání. Nařízení Řím II se vztahuje i na mimosmluvní závazkové vztahy, které pravděpodobně vzniknou.¹³¹ Pokud Nařízení Řím II odkazuje na skutečnost, jež vedla ke vzniku škody, zahrnuje i skutečnosti, které pravděpodobně povedou ke vzniku škody, a pokud odkazuje na škodu, zahrnuje tento odkaz rovněž škodu, která pravděpodobně vznikne.¹³²

Základní analýzou ustanovení Nařízení Řím I a Řím II lze dospět k závěru, že pro správné podřazení případu pod Nařízení Řím I nebo Řím II je třeba znát obsah pojmů – závazek ze smlouvy, smlouva, mimosmluvní závazek, věci občanského a obchodního práva a kolize právních řádů.

Uvedené pojmy by měly být interpretovány autonomně. K této otázce se Soudní dvůr vyslovil zcela explicitně v řadě svých rozhodnutí vážící se k normám tvořící evropský justiční prostor. V této souvislosti lze jmenovat rozhodnutí ve věci C-34/82 Martin Peters Bauunternehmung GmbH vs. Zuid

¹²⁹ Např. v ČR se ŘÚ užije na smlouvy uzavřené pod 1.7.2006.

¹³⁰ Srov. čl. 1 odst. 1 Nařízení Řím I a čl. 1 odst. 1 Nařízení Řím II.

¹³¹ Srov. čl. 2 odst. 2 Nařízení Řím II.

¹³² Srov. čl. 2 odst. 3 Nařízení Řím II.

Nederlandse Aannemers Vereniging nebo ve věci C-29/76 LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG vs. Eurocontrol. Navíc je nutné uvědomit si propojení Nařízení Řím I a Řím II na procesní předpis v podobě Nařízení Brusel I. Výslovně je propojení konstatováno v Preambuli obou nařízení. Věcná působnost a ustanovení tohoto nařízení by měly být v souladu s nařízením Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.¹³³

Z uvedeného je možné dovodit některá základní východiska. Pokud nejsou výslovně z úpravy Nařízení Řím I nebo Řím II vyloučeny některé otázky, měly by pokrýt celou oblast závazkového práva. Rozlišení mezi pojmy smluvního a mimosmluvního závazku by mělo vést k jasnému oddělení věcné působnosti Nařízení Řím I a Řím II navzájem.

Základní úvahou při rozlišení věcné působnosti Nařízení Řím I a Řím II je, že závazky ze smluv jsou základní kategorií a mimosmluvní závazky kategorií zbytkovou, tedy mimosmluvním závazkem se míní vše, co nelze podřadit pod závazky ze smluv.

Zároveň lze pro výklad a porozumění Nařízení Řím I a Řím II využít stávající judikaturu k Římské úmluvě, Bruselské úmluvě a Nařízení Brusel I a samozřejmě judikaturu k samotným Nařízením Řím I a Řím II.

Ústředním pojmem Nařízení Řím I je závazek ze smlouvy, resp. smlouva. Pojem je použit i v čl. 5 Nařízení Brusel I pro oblast procesní, lze tak i s ohledem na další okolnosti výše uvedené vyjít při jeho definici zejména z judikatury vztahující se k Nařízení Brusel I a samozřejmě z judikatury vztahující se k Římské úmluvě.

Ačkoliv mezi jednotlivými národními právními řády je možné nalézt odlišnosti ve způsobu vzniku smluv, náležitostí nabídky, okamžiku vzniku smlouvy apod., není možné zpochybňovat, že ve většině případů nebude činit základní kvalifikace situace a její určení jako smlouvy za účelem podřazení pod Nařízení Řím I výraznější problémy.

Základním znakem smlouvy dle všech právních řádů členských států EU je dobrovolnost a autonomie vůle stran směřující k převzetí práv a povinností.

¹³³ Srov. odrážka (7) Preambule Nařízení Řím I a odrážka (7) Preambule Nařízení Řím II.

Uvedené shledal v některých svých rozhodnutích i Soudní dvůr ve vztahu k Bruselské úmluvě. Zmínit lze například rozhodnutí ve věci C-34/82 *Martin Peters Bauunternehmung GmbH vs. Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging*, C-26/91 *Jakob Handte & Co. GmbH vs. Traitements Mécano-chimiques des Surfaces SA*, C-51/97 *Réunion européenne SA and Others vs. Spliethoff's Bevrachtungskantoor BV*, C-334/00 *Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA vs. Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS)* nebo C-27/02 *Petra Engler vs. Janus Versand GmbH*. *Připomenout je možné také odlišení věcných a závazkových práv v rozhodnutí C-292/93 Lieber vs. Gobel. Byť je využití rozhodnutí z oblasti procesní pro oblast kolizní zpochybňováno, některé rysy či uvedené znaky jsou nezpochybnitelné a lze je užít obecně.*¹³⁴

Pojem mimosmluvní závazek byl poprvé, ačkoliv ne příliš zdařile, definován v rozhodnutí Soudního dvora ve věci C-189/87 *Athanasios Kalfelis vs. Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. and others*. *Definice není považována za zdařilou, neboť se omezuje na konstatování, že mimosmluvní závazek je jakýkoli závazek, který není závazkem smluvním. Navazující rozhodnutí zařadila mezi mimosmluvní závazky některé konkrétní delikt ní skutkové podstaty, jako je nekalá soutěž, před smluvní odpovědnost, způsobení škody v důsledku protestních akcí, narušení osobních a osobnostních práv nebo škoda na životním prostředí.*¹³⁵

Jak již bylo naznačeno Soudní dvůr či přímo samotný předpis může za účelem snazšího chápání nebo za účelem přiblížení situace právnímu řádu, na něhož je nejúžeji napojena, autonomní výklad pozměnit ve prospěch výkladu pojmu dle národního právního řádu. V této oblasti se zajímavým stalo rozhodnutí Soudního dvora ve věci C-29/76 *LTD vs. Eurocontrol*, které se týkalo výkladu pojmu věci občanské a obchodní, podle něhož vedle výkladu teologického a systematického lze využít také komparaci principů vycházejících z jednotlivých právních řádů členských států EU.

¹³⁴ Magnus, U. Article 4 Rome I Regulation: The Applicable Law in the Absence of Choice. In Ferrari, F. *Rome I Regulation: The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe*. Munich: Selier – European Law Publisher, s. 65.

¹³⁵ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013 s. 159.

Daný princip je možné aplikovat i na vymezení pojmu mimosmluvního závazku. Při porovnání kontinentálních a anglosaských právních řádů lze dospět k některým shodným prvkům ve vnímání zmíněného pojmu. V jeho základu vždy stojí protiprávnost ve smyslu nesouladu jednání osoby s objektivním právem, případně obecnou představou společnosti o tom, jak by se chovala za obdobných okolností běžná osoba (např. koncept péče řádného hospodáře). Dále panuje shoda v tom, že při vzniku mimosmluvního závazku dochází k narušení právem chráněného zájmu jako je život, zdraví, svoboda, majetek apod. Zároveň v mimosmluvním závazku chybí souhlasný projev vůle stran na opačných koncích závazku. Tento bod lze vyrozumět rovněž z rozhodnutí Soudního dvora ve věci C-27/02 Petra Engler vs. Janus Versand GmbH. Pokud chybí dobrovolnost, jedná se o mimosmluvní závazek.¹³⁶ Za delikt nebo mimosmluvní závazek však není možné považovat porušení povinnosti plynoucí ze smlouvy, a to právě z důvodu naposledy zmíněného.

Neznamená to však, že mezi pachatelem a poškozeným neexistuje žádný vztah, pouze tento vztah nevznikl na základě předchozí vzájemně projevené souhlasné vůle. Vztah mezi pachatelem a poškozeným v případě mimosmluvního závazku je vztahem faktickým, a to buď přímo fyzickým, kdy pachatel poškozenému rozbije okno, nebo takovým, kdy je narušena nehmamatelná hodnota (pachatel například zveřejní bez souhlasu poškozeného jeho podobiznu apod.). Až jako důsledek faktického vztahu vzniká vztah právní, kterým je odpovědností vztah mezi škůdcem a poškozeným.¹³⁷

I pojem věci občanské a obchodní, který je pojmem autonomním, definoval ve své judikatuře Soudní dvůr. Dle Soudního dvora platí, že rozhodující element pro posouzení, zda jde o občanskoprávní či obchodní věc, je právní vztah mezi stranami a nikoli povaha soudu, u něhož je případ rozhodován. Nařízení Řím I a Řím II je tedy nutné aplikovat bez ohledu na to,

¹³⁶ Srov. Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 185; Leible, S., Lehmann, M. Die neue EG-Verordnung über das auf außervertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht („Rom II“). Recht der Internationalen Wirtschaft, 2007, č. 10, s. 723.

¹³⁷ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013 s. 160.

zda se věc projednává v trestním, pracovním či správním soudnictví. Lze odkázat na rozhodnutí Soudního dvora ve věci C-29/76 *Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG vs. Eurocontrol*, C-271/00 *Gemeente Steenberg vs. Luc Baten* a C-814/79 *Netherlands State vs. Reinhold*.

Výkladem pojmů smluvní a mimosmluvní závazek a věci občanského a obchodního práva je uzavřena část týkající se pozitivního určení věcné působnosti Nařízení Řím I a Řím II. Obě nařízení však ještě svou věcnou působnost vymezují negativně, tedy přesně určují, které otázky jsou z jejich působnosti vyloučeny.

Obecně se Nařízení Řím I a Řím II nepoužijí na věci daňové, celní a správní.¹³⁸ Neznamená to však automaticky, že pokud je jednou ze stran smlouvy veřejnoprávní subjekt, že by Nařízení Řím I nebylo možno použít. Záleží na tom, z jaké pozice tento subjekt do smlouvy vstoupil. Pokud bude vykonávat svou veřejnou pravomoc, bude aplikace Nařízení Řím I vyloučena.¹³⁹ Stejný závěr je nutno učinit i pro Nařízení Řím II. Z uvedeného je znovu zřejmé, že při určení obsahu a rozsahu pojmů užívaných v Nařízeních Řím I a Řím II je také vhodné přihlídnout k judikatuře Soudního dvora EU. Navíc nelze ani opomíjet fakt, že Nařízení Řím I a Řím II jsou v rámci EMPS doplňovány ještě Nařízením Brusel I (dříve Bruselskou úmluvou).

Okruh otázek, které jsou vyloučeny z aplikace nařízení obsahuje čl. 1 odst. 2 a 3 Nařízení Řím I a čl. 1 odst. 2 a 3 Nařízení Řím II.

Mnohé z výluk se v obou nařízeních shodují, avšak některé jsou specifické pouze pro Nařízení Řím II. Jedná se o vyloučení mimosmluvních závazků vznikajících v souvislosti se škodou z jaderné události a z narušení soukromí a osobnostních práv, včetně pomluvy.¹⁴⁰ Jiná vyloučení jsou na druhou stranu typická pouze pro Nařízení Řím I. Jedná se o vyloučení rozhodčích smluv a

¹³⁸ Čl. 1 odst. 1 druhá věta Nařízení Řím I, čl. 1 odst. 1 druhá věta Nařízení Řím II.

¹³⁹ Garcimartín Alferez, F., J. The Rome I regulation: Much ado about nothing? The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-62-63.

¹⁴⁰ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligations. Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 479.

dohod o volbě práva, otázek předsmluvní odpovědnosti, některých pojistných smluv.

Jednou z oblastí, která je konstruována v Nařízení Řím I a Řím II zcela opačně je otázka osobního statutu fyzických osob. Nařízení Řím I se nevztahuje na otázky týkající se osobního stavu¹⁴¹, způsobilosti fyzické osoby k právům a právním úkonům¹⁴², s výjimkou nezpůsobilosti k uzavření smlouvy,¹⁴³ pro niž je stanovena zvláštní kolizní norma. Takové ustanovení Nařízení Řím II nezná, nevylučuje zmíněné otázky ze své působnosti.¹⁴⁴

Jak již bylo zmíněno, Nařízení Řím II se nepoužije pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z narušení soukromí a osobnostních práv, včetně pomluvy. Tato oblast není upravena evropským právem¹⁴⁵, a proto se bude aplikovat právo národní – ZMPSaP, ZMPS.

Nařízení Řím I a Řím II se nepoužijí pro otázky upravené právem obchodních společností, jelikož jak uvádí Zpráva k ŘÚ, tak v oblasti práva obchodních společností bylo dosaženo vysokého stupně harmonizace dle SES, nyní SFEU.¹⁴⁶

Dále jsou z působnosti Nařízení Řím I a Řím II vyloučeny rodinné a dědické právo, závazkové vztahy ze směnek, šeků a jiných převoditelných cenných papírů a otázky zakládání trustů a vztahy mezi zakladateli trustu, správci trustu a oprávněnými osobami.

Dokazování a soudní řízení je v případě Nařízení Řím I, ale i Řím II vyloučeno s výhradou, že se právo rozhodné pro smlouvu nebo mimosmluvní závazkový vztah použije v rozsahu, v jakém pro smluvní závazkové vztahy [mimosmluvní závazkové vztahy] stanoví pravidla pro použití právních

¹⁴¹ Vyloučení této problematiky z působnosti Nařízení Řím I byla vynucena pozicí některých států, u nichž panuje názor, že otázka způsobilosti je otázkou smluvního statutu. Srov. Plender, R. Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligation. London: Thomson Reuters, 2009, s. 101 s odkazem na praxi právníků z oblasti common law.

¹⁴² V současné době se zcela neshoduje terminologie užívána v Nařízení Řím I a Řím II, např. pojem způsobilosti k právním úkonům byl nahrazen zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, pojmem svéprávnost. Je tedy nutné pojmy užívané v Nařízení Řím I a Řím II porovnávat s úpravou obsaženou v zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. ZMPS již novou terminologii reflektuje.

¹⁴³ Čl. 1 odst. 2 písm. a) Nařízení Řím I.

¹⁴⁴ Plender, s. 479.

¹⁴⁵ Čl. 1 odst. 2 písm. g) Nařízení Řím II.

¹⁴⁶ Plender, R. The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts. 2nd edition. London: Sweet Maxwell, 2001, s. 74.

domněnek nebo určení důkazních břemen, a pro zhodnocení důkazů a způsobu jejich provedení.¹⁴⁷ Otázka důkazního břemene musí být obsažena přímo v materiální normě.¹⁴⁸

Nařízení Řím I i Řím II vylučují ze své působnosti otázky, jejichž úprava je svěřena mezinárodním smlouvám. Jedná se již o zmíněné směnky a šeky, ale i v případě Nařízení Řím II o mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají v souvislosti se škodou z jaderné události. V této oblasti se uplatní např. Vídeňská úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody¹⁴⁹. Rovněž pro oblast smluv uzavřených prostřednictvím zprostředkovatele je vyloučena aplikace Nařízení Řím I. Tato otázka měla být přesto v Nařízení Řím I řešena. V ŘÚ tato otázka nebyla upravena. Důvodem byla jak rozdílnost vnitrostátních kolizních norem v době, kdy se ŘÚ sjednávala, tak existence Haagské úmluvy ze dne 14. března 1978 o právu použitelném na smlouvy uzavřené zprostředkovateli. Jelikož tuto úmluvu podepsaly a/nebo ratifikovaly pouze tři členské státy a jelikož podoby řešení na vnitrostátní úrovni se sblížily, toto vynětí již nebylo opodstatněné, proto se uvažovalo o samostatné kolizní normě pro tyto druhy vztahů.¹⁵⁰ Nakonec k tomuto záměru nedošlo. Nařízení Řím I dále ze své působnosti vylučuje specifické pojistné smlouvy, rozhodčí smlouvy a dohody o volbě soudu.

Ohledně posledně zmíněných *Zelená kniha otevřela otázku možnosti jejich regulace a z pohledu některých právních řádů by jejich podřazení pod Nařízení Řím I bylo přirozené. Pochybnosti o zařazení či naopak vyřazení těchto dvou dohod jsou dány dvojí vazbou, kterou obě vykazují. Jednak jsou považovány za tzv. procesní smlouvy (v případě rozhodčí smlouvy i za smíšené či hmotněprávní, to v závislosti na přijaté doktríně) a jsou nesporně úzce spjatý s fórem i s jeho procesními normami. Na druhé straně je zde úzká vazba na hlavní smlouvu a její režim. Základní poměr je zřetelný – doktrína separace. Otázkou však je hodnocení konsenzu, který ovlivňuje obě části smlouvy tam, kde*

¹⁴⁷ Čl. 18 Nařízení Řím I a čl. 22 Nařízení Řím II.

¹⁴⁸ Rozehnalová, N., Týč, V. Evropský justiční prostor (v civilních otázkách). 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 156.

¹⁴⁹ Publikovaná v ČR pod č. 133/1994 Sb.

¹⁵⁰ Srov. KOM (2005) 650 v konečném znění., s. 7.

jsou obsaženy v jednom dokumentu. Absolutní separace zde tak být nemůže, zejména při současném vzniku smlouvy hlavní a dohody o řešení sporů zařazených do jednoho dokumentu.

Pochybnost vzbuzují některé jiné formy řešení sporů, u nichž je základem rovněž smlouva a nejde o výhradně procesní způsoby tak, jak je tomu u výše uvedených. Konkrétně se může jednat o mediaci, konciliaci či narovnání, resp. další obdoby různých typů alternativních způsobů řešení sporů. Zejména tam, kde mají i přímé procesní účinky.

Rozeňhalová ve své publikaci zastává názor, že tam, kde se mediace stala procesní formou upravenou zákonem a mající procesní účinky, je tato forma vyloučena z dosahu Nařízení Řím I jako úpravy týkající se problematiky určení práva. Otázkou jsou však případy, kdy takto upravena není. Tam se přiklání k názoru, že se tato smlouva blíží smlouvám procesním – jejím cílem je zprostředkování vyřešení sporu. A z tohoto důvodu je spíše z dosahu Nařízení Řím I vyloučena. Naopak narovnání, pokud nemá přímé procesní účinky, spadá spíše pod Nařízení Řím I právě pro svůj přímý dopad na smluvní závazek.

V českém prostředí byl nově přijat zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů. Ten upravuje činnost tzv. zapsaných mediátorů a některé aspekty jejich činnosti. V tomto případě Rozeňhalová tvrdí, že jde o procesní či smíšený institut, který podobně jako rozhodčí řízení není upraven nařízením. Smluvní instituty tam upravené jsou smlouva o provedení mediace a mediační dohoda. Smlouva o provedení mediace je jednoznačně variantou procesních smluv typu prorogační dohoda, derogační dohoda, rozhodčí smlouva. Tedy smluv určujících způsob řešení sporů. V tomto případě je aplikace nařízení vyloučena. Mediační dohoda je poněkud jiný případ. Závisí na konkrétním výsledku, resp. výstupu mediace. Pokud by šlo o výstup coby závazek k transformaci stávající úmluvy, či dokonce by byla přijata změna či doplnění smlouvy, není důvodu, proč by na tuto otázku nařízení nedopadalo. Jiným případem by bylo přijetí listiny, která by měla povahu vykonatelné

(následně) veřejné listiny. Na ni přímo by Nařízení Řím I nedopadalo.¹⁵¹

K názoru ohledně charakteru smlouvy o provedení mediace a aplikaci Nařízení Řím I lze doplnit i názor mírně odlišný, podle něhož v případě smlouvy o provedení mediace je nutno rozlišovat mezi částí smlouvy, která řeší procesní otázky, a na tuto část se Nařízení Řím I neaplikuje, a částí smlouvy, která obsahuje ujednání stran o odměně registrovaného mediátora. Uvedené ujednání má hmotněprávní charakter a lze si tedy představit, že v případech s mezinárodním prvkem se bude aplikovat úprava Nařízení Řím I. Dokonce někteří autoři smlouvu o provedení mediace hodnotí jako čistě hmotněprávní, kdy se na celou užije Nařízení Řím I.¹⁵²

Nařízení Řím I kromě toho také výslovně vylučuje závazky vyplývající z předsmuvního jednání, na které se vztahuje čl. 12 Nařízení Řím II. Explicitní vyloučení této otázky je však pouze relativní. Čl. 12 Nařízení Řím II totiž jako hraniční určovatel používá *lex causae*, se kterým *culpa in contrahendo* souvisí, čímž vlastně odkazuje zpět na použití Nařízení Řím I¹⁵³, ačkoliv závazky vzešlé z předsmuvního jednání by měly být považovány za mimosmluvní.¹⁵⁴

Pro úplnost je třeba uvést, že Římská úmluva z hlediska věcné působnosti vychází z kombinace pozitivního a negativního vymezení a vztahuje se na závazky ze smluv, přičemž ohledně výkladu pojmu smlouva lze zcela odkázat na výklady spojené s Nařízením Řím I. Při srovnání výčtu týkajícího se věcné působnosti a Římské úmluvy a Nařízení Řím I lze dojít k závěru, že je zde velká míra shody, resp. že Nařízení Řím I spíše jen některá ustanovení upřesnilo. Odlišně je konstruována otázka aplikace na pojistné smlouvy, kdy Římská úmluva vylučuje ze své působnosti veškeré pojistné smlouvy (Nařízení Řím I pouze specifické pojistné smlouvy vymezené v čl. 1 odst. 2 písm. j) Nařízení

¹⁵¹ Rozehnalová, N., Valdhan, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 74-76.

¹⁵² Pauknerová, M., Pfeiffer, M. Mezinárodní mediace a české právo. *Právní rozhledy*, 2013, č. 1, s. 21 a tam uvedená literatura.

¹⁵³ Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. *The European Legal Forum*. 2008, is. 2, s. I-64.

¹⁵⁴ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. *Private International Law*. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 688-689.

Řím I). Římská úmluva rovněž neobsahuje explicitní generální klauzuli, že se nevztahuje na věci daňové, celní či správní.

2.6.3 Prostorově personální působnost

Nařízení Řím I a Řím II se aplikují před soudy členských států s výjimkou Dánska. Pro ostatní území určuje územní rozsah unijního práva čl. 355 SFEU. Postavení Dánska je dáno Protokolem o postavení Dánska.¹⁵⁵

Otázku prostorově personální působnosti řeší čl. 1 odst. 4 Nařízení Řím I a čl. 1 odst. 4 Nařízení Řím II. V případě Nařízení Řím I se „členským státem“ rozumějí všechny členské státy, na které se toto Nařízení vztahuje. V čl. 3 odst. 4 Nařízení Řím I se však tímto pojmem rozumějí všechny členské státy. Nařízení Řím I se účastní všechny členské státy s výjimkou Dánska. Soudy tohoto členského státu budou nadále patrně aplikovat Římskou úmluvu. V případě Nařízení Řím II jeho univerzální charakter znamená, že se aplikuje i na mimosmluvní závazky, které budou vykazovat spojení s Dánském, například jedna ze stran sporu bude mít obvyklé bydliště na území Dánska. Vzhledem k aplikačním principům, které jsou spojeny s formou nařízení, Nařízení Řím II musí být aplikováno přednostně před vnitrostátními kolizními normami, přičemž tento princip nelze ani s odkazem na specifické postavení Dánska pozměnit a použít vnitrostátní úpravu.¹⁵⁶

Pro případy uvedené v čl. 3 odst. 4 Nařízení Řím I, tzn. Použitelnost ustanovení práva EU tam, kde se jedná o smlouvu spojenou s jedním nebo více členskými státy a kde došla k volbě práva nečlenského státu, se však členskými státy rozumějí všechny členské státy.

Nařízení Řím II platí i pro Velkou Británii a Irsko, které prohlásily, že se Nařízení Řím II účastní (opt-in). Pro účely Nařízení Řím II se tak „členským státem“ rozumí jakýkoli členský stát kromě Dánska [odrážky (39) a (40) Preambule].

¹⁵⁵ Srov. kapitulu 2.4.

¹⁵⁶ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 66 a 158.

Vymezení personálně prostorové působnosti s sebou nese určité problémy. Jednak je nutné rozlišit situaci, kdy se kolizní úprava obsažená v Nařízení Řím I a Řím II použije obecně. To znamená, že právo podle nich určené se aplikuje i v případě, že se nejedná o právo smluvního či členského státu EU.¹⁵⁷ Tyto kolizní normy lze označit za tzv. lois uniformes.¹⁵⁸ A jednak odlišit univerzální charakter norem obsažených v Nařízení Řím I a Řím II. Posledně zmiňovaný názor však vyvolává poměrně rozsáhlou diskuzi.

MPS je svou povahou spíše univerzální povahy, jeho normy se použijí na soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem nejen uvnitř, ale i mimo EU. A pokud tedy problematiku MPS začne upravovat také právo EU, naskýtá se otázka, zda na tomto pojetí setrvat nebo se spíše přiklonit k partikularitě, a tak normy EMPS aplikovat pouze v rámci intra-unijním. V konkrétních předpisech EU řešení najít nelze, protože se v tomto liší. Typickým příkladem univerzální aplikovatelnosti jsou Římská úmluva, Nařízení Řím I a Řím II a naopak příkladem partikulární použitelnosti Nařízení Brusel I. Odpovědi se různí i na úrovni teoretické. Podle některých autorů může být čl. 81 SFEU (dříve čl. 65 SES) interpretován tak, že je žádoucí přijímat předpisy mezinárodního práva soukromého, které budou mít jednotný rozsah aplikace z hlediska třetích států.¹⁵⁹ Jiné názory pohlíží na čl. 81 SFEU (dříve čl. 65 SES) poněkud střízlivěji a dospívají k závěru, že rozsah jeho aplikace je omezen na případy uvnitř EU a že otázka jeho univerzální aplikace není v dohledné době obecně dosažitelná.¹⁶⁰ Jediným určitým závěrem, který plyne z této diskuze, je skutečnost, že je třeba rozlišit, zda se jedná o použitelnost kolizních norem nebo norem mezinárodního civilního procesního práva.

¹⁵⁷ Srov. čl. 2 a čl. 1 odst. 4 Nařízení Řím I a čl. 1 odst. 4 a čl. 3 Nařízení Řím II.

¹⁵⁸ Srov. Paukenová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 113-121-

¹⁵⁹ Basedow, J. The Communitarization of the Conflict of Laws under the Treaty of Amsterdam. Common Market Law Review. 2000, vol. 37, is. 3, s. 702.

¹⁶⁰ Remien, O. European private international law, the European Community and its emerging area of freedom, security and justice. Common Market Law Review. 2001, vol. 38, is. 1, s. 76. Srov. např. i Plender, s. 98 – 99 a 465 - 468

3. Obligační statut podle Nařízení Řím I a Řím II

Obligační statut¹⁶¹ je právní řád určený na základě vůle účastníků závazkově právního vztahu nebo na základě jiného hraničního určovatele stanoveného v kolizní normě, jímž se řídí závazkový právní vztah. Zásadně platí, že závazkový právní vztah (ať už vzniklý na základě smlouvy nebo jako důsledek způsobení škody) se řídí stejným právem od svého vzniku až do svého zániku. Mohou však existovat takové skutečnosti, které nutně obligační statut sledovat nemusí. Obecně mezi ně patří posuzování způsobilosti k právům a právním úkonům¹⁶², forma právního úkonu¹⁶³, otázky týkající se utváření smluvního konsensu (projevy vůle účastníka zahrnuté v návrhu na uzavření smlouvy a v přijetí tohoto návrhu, omyl, donucení apod.), incidenční otázky, tj. otázky převzetí zboží, zjišťování vad apod., věcněprávní účinky smlouvy, změny závazku, zajištění závazku, následky porušení závazku nebo zánik závazku.¹⁶⁴ *Vyčleněním dále uvedených skutečností a otázek, které se mohou řídit jiným právním řádem než obligačním statutem, se stanoví meze obligačního statutu.*¹⁶⁵

¹⁶¹ V publikaci Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013 autoři rozlišují mezi obligačním statutem, který je vyhrazen pro právo určené na základě Nařízení Řím I, a tak se vztahuje k smluvním závazkovým vztahům, a deliktním statutem, který je vyhrazen pro právo určené na základě Nařízení Řím II, a souvisí tedy s mimosmluvním závazkovým vztahem. Dle mého názoru je toto rozlišování nadbytečné, když pojem obligace vyjadřuje obecně závazek bez ohledu na jeho právní důvod vzniku, proto pojem obligační statut budu užívat jak pro právo rozhodné pro smluvní, tak i mimosmluvní závazkové vztahy.

¹⁶² Terminologie dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník je právní osobnost a svéprávnost

¹⁶³ Terminologie dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník zní právní jednání nikoli právní úkon.

¹⁶⁴ Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 7. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2009, s. 300 – 307.

¹⁶⁵ Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 7. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2009, s. 300.

3.1 Určení obligačního statutu prostřednictvím volby práva

3.1.1 Volba práva obecně

Volba práva, jak již bylo zmíněno, je hraničním určovatelem. Rozumí se jí shodný projev vůle účastníků soukromoprávního vztahu s mezinárodním prvkem na tom, jakým právem se tento jejich vztah bude řídit. Možnost zvolit si právo, kterým se závazek bude řídit, musí mít základ v pozitivním právním řádu. Jedná se o samostatné smluvní ujednání, které, ač je právně nezávislé na smlouvě, bývá její součástí.¹⁶⁶

Některé právní řády, mezi nimi i český právní řád, uznávají neomezenou volbu práva, při níž si strany mohou zvolit jakýkoli platný právní řád. Existují však i právní řády, podle nichž strany takto neomezeně volit nemohou. Mezi ně patří polský právní řád, který dovoluje zvolit si takové právo, které má k závazku vztah. Strany, pokud volí rozhodné právo, mohou využít pouze právo, které je na určitém území platné, tedy je na tomto území všeobecně uznáváno a aplikováno a jeho dodržování a případné vynucování zajišťují mocenské orgány státu. Mezinárodními obchodními zvyklostmi, pravidly slušnosti apod. se právní vztah může řídit jen v těch mezích, jaké připouští rozhodné právo. Nejjednodušší se zdá být jejich inkorporace do smlouvy. Inkorporovaná ustanovení poté vystupují nikoli jako zákon, ale pouze jako část smluvního ujednání.¹⁶⁷ Samostatně jako rozhodné právo tato pravidla být zvolena v zásadě nemohou (více níže).

Z teoretického hlediska může být volba práva učiněna buď výslovným projevem vůle, písemně či ústně, nebo také konkludentně (mlčky), pokud se z chování stran právního vztahu dá bez pochyby usuzovat na projev vůle směřující k použití určitého práva. Při výslovné volbě práva strany zvolí přímo určité právo. Může se jednat o právo, které je jim blízké, je podobné jejich

¹⁶⁶ Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 128-130; Růžička, K. Volba práva. Právo a podnikání. 1996, roč. V, č. 1, s. 11-15.

¹⁶⁷ Dicey, A. V, Morris, J. H. C. The Conflict of Laws. 13th edition. London: Sweet & Maxwell, 2000, s. 1226-1227.

domácímu právnímu řádu nebo je jinak nějak spojeno s konkrétní smlouvou, zejména je pro konkrétní předmět smlouvy obecně považováno za velmi výhodné.¹⁶⁸ Někdy však strany provedou volbu takového práva, které nemá žádný vztah ke smlouvě ani ke stranám, zvolí si neutrální právo. Jako příklad lze uvést soukromoprávní vztah mezi státy, kde volba neutrálního práva znamená jedinou alternativu.¹⁶⁹ V takových případech se jako ono neutrální právo volí právo států, jež jsou mezinárodním společenstvím považovány dlouhodobě za neutrální, např. právo švédské nebo švýcarské.¹⁷⁰ Naopak *o volbu práva mlčky by šlo v případě, že by účastníci neprovedli volbu práva výslovně, ale ve smluvních ustanoveních by byl odkaz na určité paragrafy konkrétního zákona (např. rakouského HGB) nebo by byl použit právní institut, typický pouze pro určitý právní řád.*¹⁷¹ S tímto souvisí otázka, zda se stejně jako v případě mezinárodních obchodních zvyklostí jedná o inkorporaci, nebo zda odkaz na určité paragrafy je skutečně vhodnější považovat za volbu práva. Přistoupit na řešení v podobě inkorporace s sebou nese praktické výhody. Soud rozhodující o sporu nemusí dokazovat existenci cizího práva, protože jen interpretuje ustanovení smlouvy, a tak nemusí aplikovat cizí právo. Zároveň strany, pokud dojde ke změnám ve zvoleném právu, nemusí je promítat do vzájemných smluvních vztahů, protože inkorporovaná ustanovení na nich nejsou závislá.

Je možné také uvažovat o hypotetické volbě práva. Protože si účastníci sami právo nezvolili, soudce rozhodující spor ze soukromoprávního vztahu s mezinárodním prvkem ho sám vyhledá. Vybere právo, které by podle jeho názoru účastníci zvolili, pakliže by o volbě práva uvažovali. Nejde o projev autonomie vůle účastníků.¹⁷² Při úvahách nad tím, zda takovou volbu práva uznat či ne, je nutné mít na paměti, že o projevené vůli nesmí být pochybnost. Hovoří se také o dodatečné volbě právě, kdy si účastníci sporu zvolí rozhodné

¹⁶⁸ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. Private International Law. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 700-701.

¹⁶⁹ Dicey, A. V, Morris, J. H. C. The Conflict of Laws. 13th edition. London: Sweet & Maxwell, 2000, s. 1218.

¹⁷⁰ Bogdan, M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen: Europa Law Publishing, 2006, s. 122.

¹⁷¹ Růžicka, K. Volba práva. Právo a podnikání. 1996, roč. V, č. 1, s. 13.

¹⁷² Tamtéž, s. 13.

právo až v okamžiku projednávání tohoto sporu před soudem. Jednou zvolené právo je také možné změnit. Strany, pokud chtějí, mohou za rozhodné právo zvolit více právních řádů než jeden. V tomto posledním případě z logiky věci vyplývá, že na každou část právního vztahu může dopadat jen jeden právní řád. Pokud by tomu tak nebylo, jednalo by se o neurčitý, nesrozumitelný, a proto neplatný projev vůle.¹⁷³

3.1.2 Nařízení Řím I

Nařízení Řím I je založeno na principu smluvní autonomie, a tak volbu práva považuje za základní hraniční určovatel. Toto pojetí lze snadno dovodit také z odrážky (11) Preambule. Možnost svobodné volby, kterou mají smluvní strany při výběru rozhodného práva, by měla být základem systému kolizních norem v oblasti smluvních závazků. Navíc autonomie stran je dobře zavedeným termínem soukromého hmotného práva členských států. Již v době přípravy Římské úmluvy to byl princip, který byl zakotven v právních řádech či judikatuře všech tehdejších smluvních států ŘÚ.¹⁷⁴ Institut volby práva je upraven v čl. 3 Nařízení Řím I.

Základní pravidlo čl. 3 Nařízení Řím I zní, že se smlouva řídí právem, které si strany zvolí. Podle čl. 3 odst. 1 Nařízení Řím I musí být volba vyjádřena výslovně nebo jasně vyplývat z ustanovení smlouvy nebo okolností případu. Pohled na implicitní volbu práva doplňuje ještě Preambule v odrážce (12). Dohoda stran o volbě jednoho či více soudů členského státu za účelem rozhodování o sporech vzniklých ze smlouvy by měla být jedním z hledisek, které by mělo být zohledněno při rozhodování, zda volba práva s dostatečnou určitostí vyplývá z ustanovení smlouvy.

Výslovná volba práva přináší nejméně problémů. Taková volba práva může být obsažena přímo ve smlouvě, nejčastěji v jejich závěrečných ustanovení. Lze si však představit, že volba práva bude uvedena v samostatné smlouvě.

¹⁷³ Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 128-135.

¹⁷⁴ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (1).

Častým problémem je otázka toho, zda doložka o volbě práva nebo dokonce samostatná smlouva, kde je provedena pouze volba práva, je ve své platnosti závislá na smlouvě hlavní. Podobný problém lze zaznamenat u rozhodčích doložek.

V obou případech je řešení založeno na doktríně autonomie obou ujednání a fikci jejich právní samostatnosti.¹⁷⁵ K danému tématu se výslovně vyjádřil Soudní dvůr v rozhodnutí ve věci C-269/95 Francesco Benincasa vs. Dentalkit Srl (týkalo se Bruselské úmluvy), kdy potvrdil, že prorogační dohoda mezi stranami je nezávislá na hlavní smlouvě a tedy neplatnost hlavní smlouvy nemá vliv na samotnou dohodu.

Nevýslovná volba práva musí vyplývat ze smlouvy nebo z okolností případu. Uvedené ustanovení s sebou může přinášet řadu aplikačních obtíží, nicméně není možné tento způsob určení rozhodného práva nereflektovat. V literatuře lze najít několikrát vodítka pro řešení implicitní volby práva, avšak je nutné vždy tuto otázku posuzovat s ohledem na konkrétní případ a jeho skutkové okolnosti.

Možností, jak může implicitní volba práva vypadat, je několik.¹⁷⁶ Smlouva může být ve standardizované podobě, o které je známo, kterým rozhodným právem se řídí. O takový případ jde např. u námořní pojistky pojišťovny Lloyd's.¹⁷⁷ Existují i podmínky, u nichž se zpravidla uvádí, že jsou podřízeny určitému právu, neboť pod jeho vlivem vznikly. Jedná se například o Red book FIDIC, u nichž se má za to, že vznikly spíše pod vlivem anglosaského práva. S uvedenými podmínkami se začíná pracovat i v České republice, kdy ale dochází k jejich přizpůsobování české praxi a českému právnímu prostředí. Tvzení o zvoleném právu tak díky tomu ztrácí mírně na přesvědčivosti, resp. může být diskutabilní, jaká byla skutečná vůle stran týkající se volby práva. Proto je nutné *tvzení o zvoleném právu ve vazbě na obchodní podmínky podrobit hodnocení v konkrétní situaci. Volbě práva může nasvědčovat také*

¹⁷⁵ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 89.

¹⁷⁶ Srov. Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (3).

¹⁷⁷ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (3).

*předchozí zavedená praxe stran. Současně však ověření této praxe podléhá opět hodnocení znaků vedoucích k existenci platné praktiky.*¹⁷⁸

Diskutabilní ve spojitosti s volbou rozhodného práva zůstává volba sudiště. Samotná volba sudiště v určité zemi patrně nebude dostatečná k tomu, aby bylo takto určeno rozhodné právo, ledaže lze s jistotou s ohledem na ostatní okolnosti případu dospět k závěru, že určující je jednoznačně právo této země.¹⁷⁹ Profesor Lagarde k této otázce později přijal restriktivní přístup. Z jeho pohledu ujednání o jurisdikci konkrétního státu nemůže být bez dalšího interpretováno jako vůle stran zvolit právo tohoto státu za rozhodné.¹⁸⁰ Podobná vazba může existovat i v případě rozhodčí doložky, pokud má rozhodce aplikovat právo toho místa. Implicitní volba rozhodného práva na základě prorogační klauzule má mnohem větší váhu v zemích common law. Důvodem je snaha o snížení nákladů a zkrácení délky sporu. Strany se snaží, aby soudy ani rozhodci nemuseli rozhodovat podle cizího práva, se kterým nejsou seznámeni.¹⁸¹

Jak už bylo poznamenáno výše, Nařízení Řím I se v odrážce (12) Preamble vyjadřuje k vazbě prorogační dohody a ujednání o volbě práva, kdy volba fóra má být jen jedním z kritérií při posuzování toho, jaké právo strany zvolily.

Další uvažovanou variantou je odkázat na určité ustanovení např. francouzského Code Civil. S tímto však souvisí otázka, zda se nejedná pouze o inkorporaci konkrétní normy do smlouvy a nikoli o volbu práva. Pokud strany inkorporují určité ustanovení národního práva a zároveň provedou výslovnou volbu práva, neměl by takový postup zanechat žádné pochybnosti o záměru stran. Komplikace mohou však nastat, jestliže strany převzaly do smlouvy ustanovení cizího práva, ale právo si výslovně nezvolily. Je poté na posouzení každého konkrétního případu, bude-li taková situace považována za záměr stran

¹⁷⁸ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K. Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 90.

¹⁷⁹ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (3).

¹⁸⁰ Plender, R., Wilderspin, M. The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts. 2nd edition. London: Sweet & Maxwell, 2001, s. 95.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 95-96.

provést volbu práva implicitně nebo za inkorporaci vybraných ustanovení. Giuliano-Lagardova Zpráva k Římské úmluvě se přiklání spíše k volbě práva, přesto nelze tento problém výslovně rozhodnout, protože ani Římská úmluva, ani Nařízení Řím I nedávají návod, ke kterému z řešení se přiklonit. Bude tak záležet na soudu, jenž rozhodne, zda došlo k pouhé inkorporaci nebo k volbě práva implicitně.¹⁸² V případě českého právního prostředí a obchodní praxe, která ráda uvádí termíny neznámé českému právu a provázané na anglosaské právo, je nutné se spíše přiklonit k názoru, že jde o inkorporaci ustanovení do smlouvy a nikoli o zamýšlenou, ale nevyjádřenou volbu práva, protože tu chybí úmysl.¹⁸³

Za „okolnosti případu“, z nichž je možné dovodit existenci volby práva, lze považovat dle Morrise situaci, kdy strany projeví neformální zájem, např. otázka odběratele, zda je možné zaslat stejné zboží jako minule, o pokračování ve smluvním vztahu v minulosti formálně nastavený smlouvou s volbou práva. Zde je nutné reflektovat obchodní realitu a naplnit očekávání stran.¹⁸⁴ Rozehnalová uvádí příklad, který je ve smluvní praxi častý. Smluvní strany si výslovně nezvolí právní řád jako takový, ale podřídí svůj vztah pod vybranou právní normu např. pod zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník nebo pod zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (ačkoliv nyní není jiné volby než uvedeného občanského zákoníku). V takovém případě je možné, nebrání-li tomu jiné důvody, uvažovat o nevýslovné volbě práva. *Omezení například ve vztahu k jiným, do úvahy přicházejícím normám daného právního řádu, by se již odehrávala na této úrovni.*¹⁸⁵

Další zajímavý příklad implicitní volby práva nabízí Martiny, a to jednání v průběhu řízení. Jde o případ, *kdy strany vztahu bez dalšího v průběhu řízení shodně vycházejí při hodnocení merita sporu z určitého právního řádu bez toho,*

¹⁸² Dicey, A. V., Morris, J. H. C. The Conflict of Laws. 13th edition. London: Sweet & Maxwell, 2000, s. 1227.

¹⁸³ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 91.

¹⁸⁴ Morris, J. H. C. by Mc Clean, D., Beevers, K. The Conflict of Laws. 6th edition. London: Thomson Reuters, Sweet & Maxwell, 2005, s. 342.

¹⁸⁵ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 91-92.

*že by existoval ve smlouvě odkaz v podobě volby práva. Může jít tak o výslovné používání práva státu jako celku, tak určitého právního předpisu. Martiny zde upozorňuje na řadu problémů s touto možností spojených. Počínaje tím, kdy jedná právní zástupce na základě procesní plné moci až po odmítání volby práva po zahájení merita sporu.*¹⁸⁶

V každém případě stejně jako tomu bylo u Římské úmluvy musí jít o skutečnou volbu rozhodného práva.¹⁸⁷ Vyloučena je možnost tzv. hypotetické volby práva.¹⁸⁸

V čl. 3 odst. 1 Nařízení Řím I je připuštěna možnost štěpení smlouvy. Platí, že strany si mohou zvolit právo rozhodné pro celou smlouvu nebo pouze pro její část. V případě Giuliano-Lagardeho Zprávy není takové štěpení příliš vítané, avšak je přijatelné, pokud se smlouva sestává z relativně samostatných částí, které lze případně posuzovat samostatně.¹⁸⁹

Změna volby práva je připuštěna v čl. 3 odst. 2. Strany se mohou kdykoli dohodnout, že se smlouva bude řídit jiným právem, než kterým se dosud řídila v důsledku předchozí volby podle tohoto článku nebo na základě jiných ustanovení Nařízení Řím I. Žádná změna rozhodného práva provedená po uzavření smlouvy se nedotýká její formální platnosti podle čl. 11 a ani se nepříznivě nedotýká práv třetích osob. Nařízení Řím I nikde ani výslovně nezakazuje dodatečnou volbu práva, je tedy nutné mít za to, že dodatečná volba práva je možná.¹⁹⁰

V případě, že všechny ostatní prvky pro situaci významné se v okamžiku volby nacházejí v jiné zemi než v zemi, jejíž právo bylo zvoleno, není volbou práva, kterou strany učinily, dotčeno použití ustanovení práva této jiné země, od nichž se nelze smluvně odchýlit. Podle čl. 3 odst. 3 Nařízení Řím I tak platí, že pokud si strany smlouvy, která souvisí s jedinou zemí, chtějí zvolit právo,

¹⁸⁶ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 91 a tam odkaz na Reithman, CH., Martiny, D. Internationales Vertragsrecht. Köln: O. Schmidt, 1996, s. 81.

¹⁸⁷ Bogdan, M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen: Europa Law Publishing, 2006, s. 122.

¹⁸⁸ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (3).

¹⁸⁹ Srov. Giuliano-Lagarde, Zpráva k čl. 3 (4). Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 222.

¹⁹⁰ Srov. Giuliano-Lagarde, Zpráva k čl. 3 (6).

mohou vyloučit pouze dispozitivní ustanovení, ale nemohou smluvně vyloučit aplikaci kogentních norem země, s níž souvisí všechny prvky vztahu kromě volby práva. V těchto situacích je tedy volba práva omezená. Nařízení Řím I se tak brání internacionalizaci čistě vnitrostátních právních vztahů. Tato výjimka vychází ze skutečnosti a zásady, že autonomie stran má mít v konečném důsledku dopad výlučně na hmotné právo a nikoli na právo kolizní.¹⁹¹ Ze znění uvedeného odstavce je také zcela zřejmé, že se má jednat skutečně pouze o kogentní normy a o žádné jiné. V této části Nařízení Řím I výrazně upřesňuje a vyjasňuje problém, který založil čl. 3 odst. 3 ŘÚ, v němž je odkazováno v českém znění na „imperativní ustanovení“, ačkoliv tato jsou upravena samostatně v čl. 7 ŘÚ. Tento problém byl překonán výkladem, nicméně byly ohledně něj vedeny spory.

V čl. 3 odst. 4 Nařízení Řím I se v podstatě objevuje doložka o vnitřním trhu. V případě, že všechny ostatní prvky pro situaci významné se v okamžiku volby nacházejí v jednom nebo více členských státech, není volbou jiného rozhodného práva stranami, než je právo členského státu, dotčeno použití těch ustanovení práva Společenství, případně v podobě, v jaké je provedeno v členském státě sídla soudu, od nichž se nelze smluvně odchýlit. Pojem právo Společenství je nutno vykládat s ohledem na znění Lisabonské smlouvy.

Existence a platnost souhlasu stran s volbou rozhodného práva se dle čl. 3 odst. 5 Nařízení Řím I určuje podle pravidel Nařízení Řím I, která určují rozhodné právo pro posouzení platnosti právních úkonů (právních jednání) a způsobilosti (svěprávnosti).¹⁹²

Ohledně Římské úmluvy je možné odkázat na výklad uvedený výše. Římská úmluva připouští výslovnou nebo implicitní volbu práva s tím, že se musí jednat o skutečnou volbu práva, přičemž je vyloučena hypotetická volba práva. Rovněž smluvní strany mohou zvolit pro jednotlivé části smlouvy různé právní řády. Stejně tak strany mohou přistoupit kdykoli ke změně volby práva nebo takovou volbu učinit až dodatečně po uzavření hlavní smlouvy. Římská

¹⁹¹ Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-64.

¹⁹² Srov. čl. 3 odst. 5 Nařízení Řím I.

úmluva stejně jako Nařízení Řím I obsahuje určité omezení při volbě práva u smluv spojených s jedinou zemí. V takovém případě není možné se odchýlit od kogentních norem práva země, s níž je vztah spojen všemi svými součástmi s výjimkou volby práva. V tomto ustanovení docházelo ke zmatečnostem mezi jednotlivými jazykovými verzemi, kdy nebylo zcela zřejmé, že se má skutečně jednat o kogentní normy. Tento problém byl však překonán výkladem a poté při přeměně ŘÚ v Nařízení Řím I. Existence a platnost souhlasu stran s volbou rozhodného práva se určuje podle pravidel Římské úmluvy, která určují rozhodné právo pro posouzení platnosti právních úkonů (právních jednání) a způsobilosti (svéprávnosti).

3.1.3 Nařízení Řím II

Nařízení Řím II přináší do českého právního prostředí poměrně zásadní novinku spočívající v možnosti volby rozhodného práva. Dosavadní ustanovení § 15 ZMPSaP využívalo dvou hraničních určovatelů – *lex loci delicti commissi* a *lex loci damni infecti*, kdy volba konkrétního z nich byla na rozhodujícím orgánu. Volbu práva však mezi hraničnímu určovateli v českém právu pro mimosmluvní závazky nebylo možné nalézt. Obecně ani v jiných evropských úpravách volba práva pro mimosmluvní závazkové vztahy byla spíše výjimkou. Najít ji bylo možné např. v úpravě německé nebo belgické.¹⁹³

Avšak s modernizací a postupující globalizací není již možné udržet volbu práva pouze pro smluvní závazky. Volba práva s sebou přináší pro strany vztahu více právní jistoty, předvídatelnosti řešení, ale i odpadnutí sporů o rozhodné právo, lze tak uvažovat o zrychlení rozhodování sporů, což je velmi žádoucí. Ze své praxe vnímám časové rozdíly i v horizontu jednoho roku, kdy v případě neexistence volby práva soud nejprve poměrně dlouho zjišťuje, jakým právem se vztah řídí, přičemž další čas stráví při aplikaci cizího práva, ačkoliv tato fáze neodpadá někdy ani při volbě práva. Na druhou stranu ve valné většině případů jde s volbou práva ruku v ruce i prorogační doložka, kdy oba instituty

¹⁹³ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 91 a tam odkaz na Reithman, CH., Martiny, D. Internationales Vertragsrecht. Köln: O. Schmidt, 1996, s. 166.

vedou k tomu, že rozhodující orgán aplikuje jeho národní právo. Začleněním volby práva do Nařízení Řím II se reaguje na vývojové trendy v mezinárodním právu soukromém, které směřují k posilování pozice autonomie vůle stran.¹⁹⁴ Konec konců tento trend je možné pozorovat i v českém právu při přijetí zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, nebo dříve v případě přijetí novely zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, jenž přinesla možnost omezit náhradu škody, resp. dokonce se vzdát práva na náhradu škody avšak pouze v podnikatelských vztazích.

Volba práva je upravena až v druhé polovině Nařízení Řím II. Není tak možné uvažovat o tom, že by se jednalo o ústřední hraniční určovatel, nicméně jeho důležitost je nesporná. Podle čl. 14 odst. 1 Nařízení Řím II si strany mohou zvolit právo, kterým se bude řídit jejich mimosmluvní závazkový vztah, a to dohodou, která byla uzavřena poté, co došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, nebo dohodou, která byla svobodně sjednána před tím, než došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, v případě, že všichni účastníci jednají v rámci své podnikatelské činnosti.

Volba práva musí být výslovně vyjádřena nebo musí s dostatečnou určitostí vyplývat z okolností případu a nesmí jí být dotčena práva třetích osob. Na základě znění čl. 14 odst. 1 Nařízení Řím II tak lze uvažovat jak o výslovné, tak implicitní volbě práva. Vždy však musí být brána v potaz práva třetích osob. Typicky se může jednat o případy pojišťoven, pokud by si škůdce a poškozený dohodli volbu takového práva, které by bylo pro pojišťovnu nevýhodné.¹⁹⁵

Volba práva má své limity. Volbu práva nelze využít u vybraných deliktů skutkových podstat. Jedná se o mimosmluvní závazky z nekalé soutěže a jednání omezujícího volnou hospodářskou soutěž a z porušení práv duševního vlastnictví. U všech ostatních mimosmluvních závazků upravených v Nařízení Řím II má volba práva přednost před náhradními hraničními určovateli.

¹⁹⁴ COM(2003) 427 final, s. 22.

¹⁹⁵ Srov. COM(2003) 427 final, s. 22; Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 192.

Volbu práva dále nelze sjednat ex ante s výjimkou podnikatelů v rámci jejich činnosti, potom je možno dohodu o volbě práva učinit i před tím než došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody. Určitá další omezení přináší čl. 14 odst. 2 a 3 Nařízení Řím II a v podstatě i čl. 16 Nařízení Řím II, který upravuje imperativní ustanovení.

Dle čl. 14 odst. 2 Nařízení Řím II platí, že pokud se v okamžiku, kdy došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, nacházejí všechny prvky pro situaci významné v jiné zemi než v zemi, jejíž právo bylo zvoleno, není volbou práva, kterou strany učinily, dotčeno použití ustanovení práva této jiné země, od nichž se nelze smluvně odchýlit. Toto ustanovení upravuje situace, které souvisejí s jedinou zemí, a to zemí odlišnou od práva země, které strany zvolily, tzv. *single-country delicts*. V uvedeném případě je volba práva možná, avšak nelze vůli stran vyloučit kogentní ustanovení jinak rozhodného práva.

V případě, že se v okamžiku, kdy došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, nacházejí všechny prvky pro situaci významné v jednom nebo ve více členských státech, není volbou jiného rozhodného práva stranami než práva členského státu dotčeno použití těch ustanovení práva Společenství (Evropské unie), případně v podobě, v jaké je provedeno v členském státě sídla soudu, od nichž se nelze smluvně odchýlit.¹⁹⁶ Toto ustanovení zajišťuje aplikaci kogentních norem práva EU, *a to nejen práva sekundárního a možná i v některých případech práva primárního, ale rovněž aplikace předpisů legis fori, které implementovaly právo EU.*¹⁹⁷

Nařízení Řím II neobsahuje výslovné ustanovení týkající se platnosti volby práva. Jelikož však Preambule odkazuje na respektování souladu Nařízení Řím I a Řím II, lze usuzovat, že při řešení této otázky se bude postupovat jako v případě Nařízení Řím I. Materiální platnost by se tak posuzovala podle práva rozhodného pro mimosmluvní závazek a formální platnost podle čl. 11 Nařízení Řím I, neboť se jedná o právní úkon (právní jednání).

¹⁹⁶ Čl. 14 odst. 3 Nařízení Řím II.

¹⁹⁷ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 193.

Rovněž se nabízí otázka, zda je v případě mimosmluvních závazků možné štěpení, v jehož důsledku by pro určité otázky platilo jako právo rozhodné jedno a pro jiné druhé právo. *Nářízení Řím II výslovně nevylučuje a s ohledem na princip autonomie vůle stran by štěpení mělo být umožněno. Opět ovšem s tím, že takovou volbou nebudou dotčena práva třetích osob.*¹⁹⁸ Dle mého názoru je nutné možnost štěpení připustit, avšak zároveň se domnívám, že dokud o této otázce nebude judikovat Soudní dvůr, tak český soud zřejmě štěpení nepřipustí, už s ohledem na to, že nebyl vůbec zvyklý aplikovat volbu práva pro mimosmluvní závazkové vztahy.

3.1.4 Volba „jakého práva“

S volbou práva také souvisí otázka, co se rozumí pod pojmem „právo“, zda jej chápat v tradičním pojetí jako právo státu, nebo v pojetí netradičním jako nestátní právo, tj. normy vzniklé mimo zákonodárnou moc určitého státu ať už živelně nebo záměrnou např. akademickou činností.

Původní návrh Nařízení Řím I dával možnost stranám zvolit si jako rozhodné právo rozhodné normy nestátního původu.¹⁹⁹ To by zahrnovalo např. zásady UNIDROIT, Mezinárodní úmluvu o mezinárodní koupi zboží a Principles of European Contract Law (Principy evropského smluvního práva). Nebylo však záměrem pokrýt lex mercatoria a soukromé kodifikace, které mezinárodní společenství a Evropská unie v dostatečné míře neuznává.²⁰⁰ Lex mercatoria byl a je považován za soubor norem, který je nepředvídatelný, vágní a nekompletní.²⁰¹

Ustanovení dovolující si zvolit nestátní právo bylo nakonec zrušeno. Na jedné straně byla namítána nejistota, kterou by mohlo přinést. Není zcela jasné, jaká instituce by byla oprávněna uznat ty či ony zásady jako zásady splňující

¹⁹⁸ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 192.

¹⁹⁹ Srov. Čl. 3 Návrhu Nařízení Řím I KOM (2005) 650 v konečném znění.

²⁰⁰ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. Private International Law. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 699-700.

²⁰¹ López Rodríguez, A. M. Lex Mercatoria. RETTID 2002, s. 52. Dostupné z WWW: www.rettid.dk/artikler/20020046.pdf.

kritéria čl. 3 Návrhu Nařízení Řím I.²⁰² Na druhé straně stála otázka, zda vůbec mezinárodní obchodní styk potřebuje takovou možnost. Vyjde-li se ze statistik sporů předložených rozhodčím soudům, u nichž je volba mezinárodně uznávaných principů či *lex mercatoria* jako rozhodného práva obecně povolena, lze dojít k závěru, že procento, v němž strany skutečně tato pravidla zvolily jako rozhodné právo, je velice nízké a neukazuje na potřebu pro přijetí takového nástroje.²⁰³ V konečném znění Nařízení Řím I zůstala o nestátním právu pouze zmínka v odrážce (13) Preambule o možnosti jeho inkorporace do smlouvy. V případě volby práva v rámci Nařízení Řím I tak lze zvolit pouze ustanovení práva některého státu.

Ani Římská úmluva nedovoluje volbu nestátního systému práva jako je *lex mercatoria*, obecné právní principy či právo šaría. Takový odkaz není volbou práva, ale pouhou inkorporací.²⁰⁴ Ani Zpráva k Římské úmluvě se k tématu volby těchto pravidel jako rozhodného práva nevyjadřuje. Nicméně teorie se jistý prostor pro možnost přímé aplikace nestátních pravidel podle ŘÚ snaží najít, a to porovnáním znění čl. 3 a 4 ŘÚ. Článek 3 hovoří „pouze“ o „právu“, zatímco článek 4 o „právu země“. Přesto však nelze termín „volba práva“ v článku 3 přeceňovat vzhledem k tomu, že v odstavci 3 téhož článku se hovoří o „cizím právu“. Norma v čl. 3 znamená odkaz na právní řád některého státu. Rovněž terminologie použitá v anglické a francouzské verzi se liší od případů, kde bylo zamýšleno od počátku připustit možnost přímo odkazovat na nestátní právo. V těchto případech se využívá termínu „rules of law“, „règles de loi“.²⁰⁵ Římská úmluva také nepřipouští nastolení tzv. samoregulovatelných

²⁰² Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-67.

²⁰³ Magnus, U., Mankowski, P. Joint Response to the Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 – COM (2002) 654 final, s. 14. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/rome_i/doc/university_hamburg_en.pdf.

²⁰⁴ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. Private International Law. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 698-699.

²⁰⁵ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 93 a tam odkaz na Boele – Woelki, K. Die Anwendung der UNIDROIT – Principles auf internationale Handelsverträge. Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts. 1997, s. 161 an.

smluv, na jejichž základě strany vyloučí dopad jakéhokoli právního řádu a podřídí smlouvu pouze smluvním ustanovením.²⁰⁶

Návrh Nařízení Řím II vůbec, a to ani náznakem v Preambuli, otázku volby nestátních norem jako např. Principles of European Tort Law (Principy evropského deliktního práva) nebo Common Frame of Reference (Společný referenční rámec) neřeší. Možnost jejich volby je tak vyloučena a proto lze při volbě práva v rámci režimu Nařízení Řím II využít pouze státních norem.²⁰⁷ Dle Plendera a Wilderspina čl. 14 odst. 1 Nařízení Řím II zcela jasně odkazuje na právo státu, a proto stranám není umožněno zvolit si církevní právo.²⁰⁸

3.2 Určení obligačního statutu při neexistenci volby práva

3.2.1 Nařízení Řím I

Nařízení Řím I upravuje postup pro případ, že si strany rozhodné právo nezvolí, v čl. 4. Toto ustanovení má svou strukturu. Nejprve stanoví rozhodné právo pro jednotlivé smluvní typy (čl. 4 odst. 1 Řím I), následuje pravidlo charakteristického plnění (čl. 4 odst. 2 Řím I), úniková doložka (čl. 4 odst. 3 Řím I) a princip nejužšího spojení (čl. 4 odst. 4 Řím I). Čl. 4 odst. 2 a 4 představují subsidiární pravidla, která se uplatní, pokud nelze použít čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím I, jako například v případě vzájemných plnění.²⁰⁹

Podle čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím I v míře, ve které nebylo právo rozhodné pro smlouvu zvoleno v souladu s čl. 3, a aniž jsou dotčena ustanovení Nařízení Řím I, obsahující zvláštní úpravu pro smlouvy o přepravě, spotřebitelské, pojistné a individuální pracovní, je právo rozhodné pro následující smlouvy určeno pro jednotlivé smluvní typy podle předem daných hraničních určovatelů. V největší míře je užito obvyklé bydliště prodávajícího u smluv o koupi zboží,

²⁰⁶ Reithmann, Ch., Martiny, D. Internationales Vertragsrecht. 6. Auflage. Köln: Schmidt, 2004, s. 70 an.

²⁰⁷ Srov. COM(2003) 427 final; Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K. Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 167.

²⁰⁸ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligations. Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 768.

²⁰⁹ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 704.

poskytovatele služby u smluv o poskytování služeb, pronajímatele u smluv o dočasném nájmu nemovitosti pro soukromé užívání, osoby, které byla udělena franšíza, u franšízové smlouvy, distributora v případě smlouvy o distribuci. Jako hraniční určovatelské místo slouží místo, kde se nachází nemovitost, u smlouvy, jejímž předmětem je věcné právo k nemovitosti nebo nájem nemovitosti. Pro smlouvy o koupi zboží v dražbě se uplatní místo, kde se dražba koná, pokud jej lze určit. A nakonec smlouvy uzavírané v rámci mnohostranného systému, který sdružuje nebo umožňuje sdružování početných zájmů třetích osob na nákupu či prodeji finančních nástrojů, jak je vymezeno v čl. 4 odst. 1 bodu 17) směrnice 2004/39/ES, v souladu s pevně stanovenými pravidly a řízená jednotným právem, se řídí tímto právem.

Preambule upřesňuje některé pojmy. Podle odrážky (17) nedojde-li k volbě rozhodného práva, měly by být pojmy „poskytování služeb“ a „prodej zboží“ vykládány stejným způsobem jako při použití čl. 5 (ES) č. 44/2001, pokud se na prodej zboží a poskytování služeb vztahuje toto nařízení. Ačkoli jsou franšízová smlouva a smlouva o distribuci svou povahou smlouvami o službách, jsou předmětem zvláštních pravidel. Odrážka (18) vysvětluje, že za mnohostranné systémy by měly být považovány takové systémy, v jejichž rámci probíhají obchody, jako jsou regulované trhy a mnohostranné systémy obchodování uvedené v čl. 4 směrnice EP a Rady 2004/39/ES, o trzích finančních nástrojů, bez ohledu na to, zda závisejí na ústřední protistraně či nikoli.

Zásadní pro určení rozhodného práva podle čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím I je skutečnost, že určit smluvní typ, o který se jedná, není možné podle národní hmotněprávní kvalifikace. Je nutno přistoupit k autonomní kvalifikaci založené na unijním pojetí. Po zjištění, že se jedná o smluvní závazkový vztah podle občanského a obchodního práva s evropským prvkem, na který se aplikuje Nařízení Řím I²¹⁰, je možné přistoupit ke kolizní kvalifikaci smluvního typu za účelem zjištění, kterého ustanovení Nařízení Řím I se použije. Soud je při této kvalifikaci nucen opustit vlastní hmotněprávní úpravu smluvního práva a

²¹⁰ Takové zjištění je rovněž výsledkem postupu, který musí být založen na autonomním, nadnárodním a příslušnému použitelnému unijnímu nástroji vlastním hodnocení.

pojmosloví a přistoupit k hodnocení založeném na principech a přístupech práva EU. Jakmile je tedy určen smluvní typ, lze určit rozhodné právo. Tak končí kolizní kvalifikace. Teprve poté následuje samotné nalézání práva, v němž je nutné zjistit obsah rozhodného práva, způsob použití a aplikaci. To s sebou nese také možnost kvalifikace smlouvy podle rozhodného hmotného práva.²¹¹

Obvyklé bydliště jako nejčastěji užitý hraniční určovatel si pro zvýšení právní jistoty zaslouží vymezení, které nabízí přímo Nařízení Řím I ve svém čl. 19. Za obvyklé bydliště obchodní společnosti, sdružení nebo právnické osoby se považuje místo jejich ústřední správy. Za obvyklé bydliště fyzické osoby, která jedná při výkonu své podnikatelské činnosti, se považuje její hlavní místo podnikání. Je-li smlouva uzavřena v důsledku jednání pobočky, zastoupení či jiné provozovny, nebo pokud podle smlouvy musí být plnění poskytnuto takovou pobočkou, zastoupením nebo provozovnou, považuje se za obvyklé sídlo místo, ve kterém se nachází pobočka, zastoupení nebo jiná provozovna. Relevantním časovým okamžikem při určování obvyklého bydliště je podle čl. 19 odst. 3 Nařízení Řím I doba uzavření smlouvy. Odrážka (39) Preambule k tomuto pojmu dodává, že na rozdíl od čl. 60 odst. 1 Nařízení Brusel I, který nabízí tři kritéria, se musí kolizní norma omezit na jediné kritérium; jinak by bylo pro smluvní strany nemožné, aby mohly určit právo rozhodné pro jejich situaci.

Explicitně vyjádřené pravidlo charakteristického plnění má sloužit pro stanovení rozhodného práva pro zvláštní smluvní typ. Podle čl. 4 odst. 2 Nařízení Řím I, pokud se na smlouvu nevztahuje čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím I nebo pokud by se na prvky smlouvy vztahovalo více než jedno z písmen a) až h) čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím I, řídí se smlouva právem země, v níž má strana, která je povinna poskytnout plnění charakteristické pro smlouvu, své obvyklé bydliště. Odrážka (19) Preambule k tomu dodává, nelze-li smlouvu zařadit pod jeden ze zvláštních smluvních typů nebo její prvky spadají do více než jednoho zvláštního smluvního typu, měla by se řídit právem země, ve které má smluvní

²¹¹ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 700.

strana, která má poskytnout plnění charakteristické pro smlouvu, své obvyklé bydliště. V případě, že je smlouva složena z množiny práv a povinností, které mohou být zařazeny pod více než jeden zvláštní smluvní typ, mělo by být určeno plnění charakteristické pro smlouvu, a to s ohledem na její těžiště.

Pokud všechny okolnosti případu vedou k závěru, že je smlouva zjevně úžeji spojena s jinou zemí, než je země uvedená v čl. 4 odst. 1 či 2 Nařízení Řím I, použije se právo této jiné země. Čl. 4 odst. 3 Nařízení Řím I zakotvuje únikovou doložku. Odrážka (20) preambule upřesňuje, že v takovém případě by mělo být přihlédnuto mimo jiné k tomu, zda má dotčená smlouva velmi úzký vztah s jinou smlouvou nebo smlouvami. Využití zmíněné únikové doložky lze předpokládat u komplexních typů obchodů jako např. dodávky na klíč, distributorství apod.²¹²

Čl. 4 odst. 4 Nařízení Řím I zakotvuje princip nejužšího spojení, jež charakterizuje tak, že pokud není možné určit rozhodné právo podle odstavce 1 nebo 2, řídí se smlouva právem země, s níž je nejužší spojena. Preambule v odrážce (21) upozorňuje, že při určování země s nejužším spojením ke smlouvě je nutné také přihlédnout k tomu, jak je navázána na případné další smlouvy, zda má dotčená smlouva velmi úzký vztah s jinou smlouvou nebo smlouvami. Zásada nejužšího spojení má své využití např. u barteru, smluv o spolupráci apod. Určení konkrétního právního řádu bude záležet na posuzování mnoha okolností, které budou pro daný smluvní vztah k dispozici. Zejména se bude jednat o domicil stran, místo jednání o smlouvě, místo uzavření a plnění smlouvy, jazyk smlouvy nebo měna smlouvy.²¹³

Římská úmluva rovněž stanovuje náhradní kritéria pro případ neexistence volby práva, a to ve svém čl. 4. Celé ustanovení má určitou konstrukci, kterou je možné shrnout následovně. Na počátku stojí princip nejužšího spojení naplňovaný zejména domněnkou charakteristického plnění nebo zvláštními

²¹² Srov. Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 113-114

²¹³ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 114 a tam odkaz na Magnus, U. Article 4 Rome I Regulation: The Applicable Law in the Absence of Choice. In Ferrari, F. Rome I Regulation: The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe. Munich: Sellier – European Law Publisher, 2009, s. 49.

domněnkami ohledně určitých smluvních typů. Pokud těchto domněnek nelze využít, je princip nejužšího spojení naplněn autonomní interpretací. Jednotlivá ustanovení čl. 4 ŘÚ tedy kombinují snahu podpořit právní jistotu v podobě jednotlivých domněnek, ale zároveň neupozadit flexibilitu v podobě principu nejužšího spojení tím, že domněnky lze vyvrátit.²¹⁴

Podle čl. 4 ŘÚ platí, že v míře, ve které nebylo právo rozhodné pro smlouvu zvoleno v souladu s článkem 3, se smlouva řídí právem země, s níž nejúžeji souvisí. Na část smlouvy, kterou lze od zbytku smlouvy oddělit a která úžeji souvisí s jinou zemí, však lze výjimečně použít právo této jiné země (princip nejužšího spojení). S výhradou odstavce 5 tohoto článku platí domněnka, že smlouva nejúžeji souvisí se zemí, v níž má strana, která je povinna plnit předmět smlouvy, v době uzavření smlouvy obvyklé bydliště nebo v případě obchodní společnosti, sdružení nebo právnické osoby ústředí. Byla-li však smlouva uzavřena při výkonu povolání nebo při provozování živnostenské činnosti této strany, je danou zemí země, v níž se nachází hlavní provozovna, nebo má-li být v souladu s podmínkami smlouvy plnění v jiné než hlavní provozovně, je danou zemí země, v níž se nachází tato jiná provozovna (domněnka charakteristického plnění). Bez ohledu na odstavec 2 tohoto článku platí pro smlouvy v rozsahu, v nichž je jejich předmětem věcné právo k nemovitosti nebo právo užívání nemovitosti, domněnka, že smlouva nejúžeji souvisí se zemí, v níž se nemovitost nachází. Odstavec 2 se nepoužije, není-li možné určit předmět plnění. K domněnkám v článku 4 se nepřihlíží, vyplývá-li z okolností jako celku, že smlouva úžeji souvisí s jinou zemí (úniková doložka). Ze znění čl. 4 ŘÚ plyne rovněž, že Římská úmluva dovoluje štěpení smlouvy, kdy rozhodné právo nebylo určeno na základě volby práva, ale za pomoci náhradních hraničních určovatелů. To tedy znamená, že soudce nebo rozhodce má možnost určit rozdílný režim pro jednotlivé části smlouvy. Nebo je možné si představit, že by se tohoto ustanovení použilo v situaci, kde strany zvolily právo jen pro část smlouvy. Pro jazykovou interpretaci je významný pojem

²¹⁴ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. Private International Law. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 708.

„výjimečně“, jenž dává najevo, že tento postup by se neměl stát běžnou praxí.²¹⁵ Ovšem ani sama Římská úmluva, ani Zpráva k ŘÚ nenaznačují, který právní řád, příp. která kritéria by měla být zvolena k určení, je-li daná smlouva dělitelná na relativně samostatné části.²¹⁶

Je nutné poznamenat, že Nařízení Řím I nemá ustanovení, které by řešilo problematiku štěpení smlouvy při neexistenci volby práva tak, jak to činil čl. 4 odst. 1 ŘÚ.²¹⁷ Dle mého názoru nelze štěpení s ohledem na konstrukci čl. 4 Nařízení Řím I připustit.

3.2.2 Nařízení Řím II

Základní kritérium pro určení rozhodného právo pro mimosmluvní závazkové vztahy přináší čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím II, podle něhož platí, že rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z civilních deliktů, je právo země, kde škoda vznikla. Základní hraniční určovatel místo vzniku škody (*lex loci damni infecti*) platí, nestanoví-li Nařízení Řím II pro určité případy jinak. Aby nedocházelo ke sporům ohledně rozsahu tohoto určovatele, je pravidlo doplněno o výslovné vyloučení použití práva místa deliktního jednání²¹⁸ a zároveň nesmí být brány v potaz ani nepřímé účinky deliktního jednání.

Soudní dvůr se v některých svých rozhodnutích v souvislosti s Bruselskou úmluvou věnoval výkladu hranic mezi přímými a nepřímými účinky protiprávního jednání. V rozhodnutí ve věci C-220/88 *Dumez France SA and Tracoba SARL vs. Hessische Landesbank* a ostatní Soudní dvůr konstatoval, že v úvahu lze vzít škodu, která je přímým důsledkem protiprávního jednání. Nepřímé účinky újmy utrpěné jinými subjekty nelze brát

²¹⁵ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 109.

²¹⁶ Plender, R., Wilderspin, M. *The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts*. 2nd edition. London: Sweet & Maxwell, 2001, s. 112.

²¹⁷ ... Na část smlouvy, kterou lze od zbytku smlouvy oddělit a která úžeji souvisí s jinou zemí, však lze výjimečně použít právo této jiné země.

²¹⁸ Čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím II: Nestanoví-li toto nařízení jinak, je rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z civilních deliktů, právo země, kde škoda vznikla, bez ohledu na to, ve které zemi došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, a bez ohledu na to, ve které zemi nebo kterých zemích se projeví nepřímé následky této skutečnosti.

v potaz. Ve věci C-364/93 Antonio Marinari vs. Lloyds Bank plc and Zubaidi Trading Company Soudní dvůr zaujal stejné stanovisko, když na otázku, jestli jako místo škodné události je nutné posuzovat pouze místo, kde byla způsobena fyzická škoda osobám nebo na věcech, nebo lze jako místo škodné události posoudit i místo, kde se projevila škoda na majetku žalobce. Dle Soudního dvora jako místo škodné události nelze vykládat ve prospěch jakéhokoli místa, kde se projeví negativní důsledky protiprávního jednání, tedy ani místo, kde žalobce utrpí finanční škodu poté, co původně utrpěl škodu v jiném členském státě. Konzistenci v rozhodování Soudního dvora v otázkách přímých a nepřímých účinků deliktního jednání lze najít i v dalších rozhodnutích ve věci C-168/02 Rudolf Kronhofer vs. Marianne Maier a ostatní a ve věci C-228/11 Melzer vs. MF Global UK Ltd. V obou případech se rozhodnutí dotýkají problematiky nedostatečného upozornění na rizikovost investic žalobce. Soudní dvůr uvedl, že místo škodné události nelze vykládat ve prospěch domicilu poškozeného v případě čistě finanční ztráty na jmění poškozeného vzniklé v důsledku investice, pokud investice byla realizována v jiném členském státě.

Je však nutno podotknout, že ačkoliv Nařízení Řím II upřednostňuje právo místa účinků protiprávního jednání, umožňuje zohlednit i to, kde došlo k protiprávnímu jednání. Takový postup nabízí čl. 17 Nařízení Řím II v podobě zohlednění pravidel bezpečnosti a chování.²¹⁹

V případě škody, která se projeví na palubě lodi nebo letadla, aplikuje se právo vlajky lodi nebo letadla.²²⁰ Zvláštní zacházení vyžaduje také protiprávní jednání realizované prostřednictvím internetu, kdy je třeba internet vnímat jako prostředek jednání, jehož prostřednictvím dochází ke spáchání deliktu. Jelikož právě skrze internet může docházet k situacím, kdy se účinky protiprávního jednání projeví ve více státech, je nutno využít rovněž možnost mozaikového určení rozhodného práva. Mimosmluvní závazek tak bude posuzován jako

²¹⁹ Čl. 17 Nařízení Řím II: Při posuzování chování osoby, vůči které je vznášen nárok na náhradu škody, je třeba přihlídnout jako ke skutkové otázce a v náležitém rozsahu, k pravidlům bezpečnosti a chování platných v místě a v okamžiku, kdy došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku odpovědnosti.

²²⁰ Srov. rozhodnutí Soudního dvora ve věci C-18/02 Danmarks Rederiforening, jednající jménem DFDS Torline A/S vs. LO Landsorganisationen i Sverige jednající jménem SEKO Sjöfolk Facket för Service och Kommunikation.

soubor většího počtu deliktů, které se budou hodnotit samostatně. Dojde tedy ke štěpení obligačního statutu, přičemž je však dostáno pravidlu v čl. 4 odst. 3 Nařízení Řím II, které definuje únikovou doložku založenou na zjevně užším spojení právního vztahu s jiným státem než tím, který byl určen dle obecného pravidla čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím II.

Nařízení Řím II nabízí další pravidla pro určení rozhodného práva při neexistenci volby práva. První skupina pravidel se má k čl. 4 Nařízení Řím II jako speciální k obecnému. V případě čl. 4 se tak jedná se o obecné pravidlo, které se bude aplikovat na všechny deliktní mimosmluvní závazky, které nelze podřadit pod rozsah některého ze speciálních kolizních ustanovení. *K tomuto závěru lze sice dospět výkladem, in concreto to ale není vždy zcela jasné.*²²¹

U druhé skupiny pravidel je čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím II subsidiárním ustanovením, který se aplikuje, pokud není stanovena výjimka. První výjimkou je případ uvedený v čl. 4 odst. 2 Nařízení Řím II, kdy má osoba, vůči které je vznášen nárok na náhradu škody, a poškozený v okamžiku vzniku škody obvyklé bydliště ve stejné zemi, použije se právo této země. *Hraniční určovatel domicilium commune partium má své opodstatnění již od slavného případu Babcock v. Jackson, rozhodovaného v r. 1963 v USA v New Yorku, kdy jako rozhodné právo bylo použito právo státu New York – jako právo podle společného domicilu škůdce a poškozené slečny Babcock. Tento případ ovlivnil řadu kodifikací kolizních norem mimosmluvních závazkových vztahů, konečně se uplatňuje i v rozhodovací praxi českých soudů.*²²²

Nařízení Řím II definuje obvyklé bydliště ve svém čl. 23. Za obvyklé bydliště v případě společností a jiných zapsaných nebo nezapsaných právnických osob se považuje místo jejich ústřední správy. Dojde-li ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, nebo vznikne-li škoda v důsledku jednání pobočky, zastoupení nebo jiné provozovny, považuje se za obvyklé bydliště místo, ve kterém se nachází pobočka, zastoupení nebo jiná provozovna.

²²¹ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 186.

²²² Tamtéž, s. 186.

Obvyklým bydlištěm fyzické osoby, která jedná při výkonu své podnikatelské činnosti, je její hlavní místo podnikání.

Čl. 23 Nařízení Řím II nespecifikuje časový okamžik, ke kterému se má otázka obvyklého bydliště posuzovat. Lze však dovodit z ostatních ustanovení, že obvyklé bydliště se bude posuzovat k okamžiku vzniku škody.

Druhou výjimkou je již zmíněná úniková doložka. Dle čl. 4 odst. 3 Nařízení Řím II platí, že vyplývá-li ze všech okolností případu, že je civilní delikt zjevně úžeji spojen s jinou zemí, než je země uvedená v čl. 4 odst. 1 nebo 2 Nařízení Řím II, použije se právo této jiné země. Zjevně užší vztah k jiné zemi by mohl být založen zejména na již existujícím vztahu mezi stranami, jakým může být například smlouva, která úzce souvisí s daným civilním deliktem. Uvedená úniková doložka může sloužit k nápravě nevhodně zvoleného hraničního určovatele, může se jednat například o tzv. distanční delikty, kde se obecně jeví jako přiléhavější používat kritérium *lex loci delicti* než *lex loci damni*. Úniková doložka by měla být používána pouze ve výjimečných případech,²²³ což vyjadřuje i spojení „zjevně úžeji spojen“.

Vedle obecného pravidla obsahuje Nařízení Řím II řadu speciálních pravidel pro určité skutkové podstaty, která se budou aplikovat jako *leges speciales*. To především znamená, že hraniční určovatelé zakotvení v čl. 4 Nařízení Řím II, pokud na ně nebude výslovně ve speciálních úpravách odkázáno, se neuplatní. Ačkoliv uvedený závěr není z ustanovení Nařízení Řím II na první pohled patrný, lze jej dovodit výkladem jednotlivých kolizních pravidel.²²⁴

²²³ Sro. KOM (2003) 427 v konečném znění, s. 13.

²²⁴ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 185-186.

3.3 Zvláštní případy pravidel pro některé smluvní a mimosmluvní závazky

3.3.1 Smlouvy o přepravě

Smlouvy o přepravě jsou zvlášť upraveny v čl. 5 Nařízení Řím I. Úprava je rozdělena na smlouvy o přepravě zboží a o přepravě cestujících, resp. osob, které lze zařadit mezi smlouvy se slabší smluvní stranou, přesto pro lepší přehlednost výkladu, budou zmíněny v této části práce, avšak je nutné si uvědomit, že koncepce ustanovení sledovala záměr na ochranu cestujících jako slabší smluvní strany a že pro ně platí to, co bude zmíněno obecně pro smlouvy se slabší smluvní stranou. Charterové smlouvy či jiné dopravní smlouvy, jejichž hlavním předmětem je doprava zboží, by měly spadat rovněž pod čl. 5 Nařízení Řím I.²²⁵ Je třeba si při aplikaci pravidel rovněž uvědomit, že tato oblast je ošetřena i přímými normami obsaženými v mezinárodních úmluvách, které mají před touto kolizní úpravou přednost.

Strany si v případě smlouvy o přepravě zboží, upravené v čl. 5 odst. 1 Nařízení Řím I, mohou rozhodné právo pro smlouvu zvolit podle čl. 3 Nařízení Řím I. Jestliže tak neučinily, slouží pro určení obligačního statutu jako hraniční určovateli obvyklé bydliště dopravce. Místo převzetí nebo místo doručení nebo obvyklé místo bydliště odesílatele se však musí nacházet ve stejné zemi jako obvyklé bydliště dopravce. Nejsou-li tyto požadavky splněny, použije se právo země, ve které se na základě dohody smluvních stran nachází místo doručení. *Naposledy uvedené nutně vzbuzuje dohady: musí být toto místo dohodnuto výslovně, nebo postačí jeho určení přes normy rozhodného práva upravujícího například kupní smlouvu?*²²⁶

Nařízení Řím I v čl. 5 odst. 2 obsahuje úpravu smlouvy o přepravě cestujících. Určuje rozhodné právo v případě, že strany smlouvy neprovedou jeho volbu. V takovém případě je rozhodným právem právo země obvyklého

²²⁵ Odrážka (22) Preambule Nařízení Řím I.

²²⁶ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 115.

bydliště cestujících, za předpokladu, že se v této zemi nachází rovněž místo odjezdu nebo místo určení. Nejsou-li tyto požadavky splněny, použije se právo místa, ve kterém má dopravce své obvyklé bydliště. Čl. 5 odst. 2 druhý pododstavec se však zároveň dotýká otázky volby práva, jejíž obecný režim podle čl. 3 Nařízení Řím I omezuje tak, že za právo rozhodné pro smlouvu o přepravě cestujících si strany mohou zvolit v souladu s článkem 3 pouze právo země, ve které má cestující své obvyklé bydliště, nebo má dopravce své obvyklé bydliště, nebo má dopravce místo své ústřední správy, nebo se nachází místo odjezdu, nebo se nachází místo určení.

Pravidlo čl. 5 Nařízení Řím I doplňuje úniková doložka v čl. 5 odst. 3 Nařízení Řím I založená na užším spojení smlouvy s jinou zemí než tou, která byla určena podle předchozích pravidel. Vyplývá-li ze všech okolností případu, že je smlouva, nedošlo-li k volbě práva, zjevně úžeji spojena s jinou zemí, než je země uvedená v odstavcích 1 nebo 2, použije se právo této jiné země.

Římská úmluva upravuje smlouvy o přepravě zboží v čl. 4 odst. 4.²²⁷ Smlouvy o přepravě osob podléhají obecné úpravě čl. 4 ŘÚ. Nařízení Řím I tak oproti úpravě v Římské úmluvě obsahuje samostatný článek, ve kterém však v podstatě sleduje úpravu Římské úmluvy.

Oproti Římské úmluvě Nařízení Řím I obsahuje i samostatnou úpravu smluv o přepravě cestujících. Účelem pravidla je především vytvoření rovnováhy mezi zájmy přepravce na právní jistotě co do možnosti zvolit stejné rozhodné právo pro všechny své smlouvy a zájmy cestujících, kteří by nechtěli mít svou smlouvu podřízenou nepředvídatelnému právního režimu bez relevantního vztahu k předmětné smlouvě.²²⁸ Dle odrážky (32) Preambule Nařízení Řím I by se rovněž smlouvy o přepravě cestujících daly zařadit do kategorie smluv se slabší smluvní stranou, přičemž se však vylučuje aplikace ustanovení o ochraně spotřebitele, určuje čl. 5 odst. 2 Nařízení Řím I přesný

²²⁷ Čl. 4 odst. 4 ŘÚ: Pro smlouvy o přepravě zboží neplatí domněnka uvedená v odstavci 2 (domněnka charakteristického plnění). U těchto smluv platí domněnka, že smlouva nejúžeji souvisí se zemí, v níž má přepravce v době uzavření smlouvy hlavní provozovnu, nachází-li se v této zemi také místo nakládky nebo místo vykládky nebo hlavní provozovna odesílatele zboží. Pro účely tohoto odstavce se dopravní nájemní (charterové) smlouvy a jiné smlouvy, jejichž hlavním účelem je přeprava zboží, považují za smlouvy o přepravě zboží.

²²⁸ Garcimartín Alferéz, F.J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-17.

výčet „práv“, ze kterých si strany mohou zvolit v případě volby práva. Jedná se o omezení volby práva na kolizní úrovni. Stejně řešení je zvoleno i u úpravy pojišťovací smlouvy v čl. 7 Nařízení Řím I. Jedná se o omezení ve výběru z přesně vymezených právních řádů. Nejčastěji omezení volby práva na kolizní úrovni stanoví výčet právních řádů, které jsou dovoleny, aby byly stranami zvoleny. Negativní vymezení se zpravidla neaplikuje.²²⁹

3.3.2 Smlouvy se slabší smluvní stranou

Závazkové právo tradičně stojí na smluvní volnosti stran. Ovšem v některých situacích je nutné tuto volnost omezovat, zejména tam, kde do vztahů vstupují sociální skupiny, které mohou být v konkrétní situaci v nerovném postavení. *V teorii i v právních úpravách zejména průmyslově vyspělých zemí se projevil jako převažující názor, že autonomie vůle stran vyjádřená smluvní svobodou ztrácí své oprávnění tam, kde může vést k převaze silnějšího nad slabším. Moderní úpravy odrážející tento sociální zájem obsahují v oblasti materiálního práva ustanovení kogentního charakteru omezující možnost straně ekonomicky, a tím i fakticky a právně silnější, zneužít svou pozici vůči straně slabší. Zejména tam, kde je využíváno při uzavírání smluv techniky obchodních podmínek, tj. předem formulovaných ustanovení smlouvy, existují silná omezení smluvní volnosti.*²³⁰ Tento přístup na ochraně slabší strany se stal také základem pro určitá opatření v oblasti úpravy kolizního závazkového práva.

Římská úmluva poskytuje ochranu jako slabší smluvní straně spotřebiteli a zaměstnanci. Nařízení Řím I stojí na stejném přístupu. Tento záměr vyjadřuje také odrážka (23) Preambule. Pokud jde o smlouvy uzavřené se stranami, které jsou pokládány za slabší, je vhodné je chránit kolizními normami, které jsou příznivější vůči jejich zájmům než obecné normy. K těmto smlouvám lze zařadit v případě Nařízení Řím I spotřebitelské smlouvy, pojistné smlouvy,

²²⁹ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 92.

²³⁰ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 97.

individuální pracovní smlouvy a zároveň smlouvy o přepravě cestujících, upravené v čl. 5 odst. 2 Nařízení Řím I. Je tak zřejmé, že s vývojem se rozšířila skupina smluv, u nichž je nutné vyžadovat zacházení pro určité skupiny subjektů.

3.3.2.1 Spotřebitelské smlouvy

Nařízení Řím I upravuje spotřebitelské smlouvy v čl. 6. Příprava ustanovení během vzniku Nařízení Řím I byla složitá a provázela jej celá řada sporů, zejména ohledně možnosti volby rozhodného práva.²³¹ Původní znění ustanovení o spotřebitelských smlouvách bylo velmi odlišné od konečné podoby, zejména nepřipouštělo volbu práva v případě spotřebitelských smluv.²³²

Spotřebitelskou smlouvu definuje čl. 6 odst. 1 Nařízení Řím I jako smlouvu uzavřenou fyzickou osobou za účelem, který se netýká její profesionální nebo podnikatelské činnosti (dále jen „spotřebitel“), s jinou osobou, která jedná v rámci výkonu své profesionální nebo podnikatelské činnosti (dále jen „obchodník“). Nařízení Řím I tak přináší oproti Římské úmluvě podrobnější definici spotřebitelské smlouvy, v níž je již explicitně uvedeno, že úpravu lze použít pouze v případě, stojí-li na jedné straně spotřebitel a na druhé straně profesionál, což v čl. 5 Římské úmluvy nebylo možné dohledat.²³³

Nařízení Řím I se však nevztahuje na všechny spotřebitelské smlouvy. Podle čl. 6 odst. 4 Nařízení Řím I se pravidla pro určení rozhodného práva upravená v čl. 6 Nařízení Řím I nepoužijí pro smlouvy o poskytování služeb, mají-li být služby spotřebiteli poskytnuty výlučně v zemi odlišné od země jeho obvyklého bydliště; přepravní smlouvu, která je odlišná od smlouvy týkající se souborných služeb pro cesty ve smyslu směrnice Rady č. 90/314/EHS, o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy; smlouvu, jejímž předmětem

²³¹ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 268.

²³² Srov. Čl. 5 Návrhu Nařízení Řím I KOM (2005) 650 v konečném znění.

²³³ Plender, R., Wilderspin, M. The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts. 2nd edition. London: Sweet & Maxwell, 2001, s. 143.

je věcné právo k nemovitosti nebo nájem nemovitosti a která je odlišná od smlouvy, jejímž předmětem je právo k dočasnému užívání nemovitosti ve smyslu směrnice č. 94/47/ES, o timesharingu; práva a povinnosti, které představují finanční nástroj, a práva a povinnosti, které představují podmínky, jimiž se řídí emise, veřejné nabídky či nabídky převzetí převoditelných cenných papírů a úpis a vyplácení podílů v subjektech kolektivního investování, pokud se nejedná o poskytování finanční služby; smlouvu uzavíranou v rámci mnohostranného systému finančních nástrojů. Pro takové smlouvy a pro ty, které neobstojí ve světle dalších podmínek kladených čl. 6 Nařízení Řím I, se použije obecná úprava Nařízení Řím I.

Podle čl. 6 odst. 1 Nařízení Řím I se spotřebitelská smlouva vymezená výše řídí právem země, v níž má spotřebitel obvyklé bydliště, pokud obchodník provozuje svou profesionální nebo podnikatelskou činnost v zemi, kde má spotřebitel své obvyklé bydliště, nebo pokud se jakýmkoli způsobem taková činnost na tuto zemi nebo na několik zemí včetně této země zaměřuje a smlouva spadá do rozsahu této činnosti. První podmínka není splněna, když je smlouva se spotřebitelem uzavřena v jiné (třetí) zemi např. během dovolené, i kdyby obchodník zároveň provozoval podnikatelskou činnost v jeho „domovské“ zemi. Druhý případ pokrývá situace, kdy obchodník nemá v zemi spotřebitele žádnou svoji pobočku, přesto však vůči této zemi rozvíjí své profesionální aktivity s úmyslem oslovit spotřebitele a uzavřít s ním smlouvu na dálku.²³⁴ Preamble k tomu uvádí v odrážce (24), že kolizní normy musí umožnit snížení nákladů na urovnání sporů, jež jsou často nízké hodnoty, a musí zohlednit vývoj technologií umožňujících prodej na dálku. Soulad s Nařízením Brusel I na jedné straně vyžaduje, aby byl učiněn odkaz na pojem „zaměřené činnosti“ jakožto podmínku pro použití normy na ochranu spotřebitele a na druhé straně, aby byl tento pojem shodně interpretován v obou instrumentech. Zároveň podle společného prohlášení Rady a Komise k čl. 15 Nařízení Brusel I platí, že pouhá skutečnost, že internetové stránky jsou přístupné, nepostačuje k tomu, aby se použil čl. 15, je rovněž třeba, aby tyto internetové stránky vybízely k uzavírání

²³⁴ Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-73.

smluv na dálku a aby předtím skutečně byla nějaká smlouva jakýmikoli prostředky uzavřena na dálku.

Podle čl. 6 odst. 2 Nařízení Řím I je také v případě spotřebitelských smluv připuštěna volba práva, ovšem je omezena. Strany si mohou zvolit v souladu s čl. 3 Nařízení Řím I právo rozhodné pro smlouvu, která splňuje podmínky čl. 6 odst. 1 Nařízení Řím I. V důsledku této volby však nesmí být spotřebitel zbaven ochrany, kterou mu poskytují ta ustanovení právního řádu, od nichž se nelze smluvně odchýlit, a jež by se v případě neexistence volby práva na základě čl. 6 odst. 1 jinak použila. Pokud by si tedy strany právo zvolily, nesmí být spotřebitel zbaven ochrany podle práva státu svého obvyklého bydliště.

Spotřebitelské smlouvy jsou v Římské úmluvě upraveny v čl. 5, přičemž za spotřebitelskou smlouvu je považována smlouva, jejímž předmětem je dodání zboží nebo poskytnutí služeb určité osobě („spotřebiteli“) za účelem, který nelze považovat za výkon povolání nebo provozování živnostenské činnosti spotřebitele, a na smlouvy o poskytnutí úvěru na takové obchody. Římská úmluva umožňuje smluvním stranám zvolit si rozhodné právo i pro spotřebitelské smlouvy, avšak tato volba je za podmínek stanovených v čl. 5 odst. 2 ŘÚ omezena, a to kogentními ustanoveními práva země, v níž má spotřebitel obvyklé bydliště.²³⁵ Pokud si strany právo nezvolí, řídí se právem země, v níž má spotřebitel obvyklé bydliště, byla-li smlouva uzavřena za okolností předvídaných v čl. 5 odst. 2 ŘÚ.

Přes veškeré snahy je ustanovení obsažené v Nařízení Řím I kompromisní, velmi složité a kazuistické. Konec konců tak jako celá úprava ochrany spotřebitele v rámci EU.²³⁶ Je třeba si uvědomit, že úprava spotřebitelských smluv v Nařízení Řím I nedopadá na všechny členské státy EU, vyloučena je působnost pro Dánsko. Dále platí podle čl. 23 Nařízení Řím, že není dotčeno použití ustanovení práva EU upravující ve zvláštních oblastech kolizní normy pro tyto smlouvy. Toto ustanovení znamená, že se nadále použijí

²³⁵ Srov. ustanovení § 1810 – 1867 NOZ.

²³⁶ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 185-165.

směrnice vztahující se k ochraně spotřebitele. To však vyvolává otázku, zda si tedy případná kolizní úprava v jednotlivých směrnicih a v Nařízení Řím I nekolidují. Zřejmě je nutné přistoupit na stanovisko, že úprava ve směrnicih představuje doplňující a pomocnou funkci. Tím se míní, že je vodítkem pro určení hranic volby práva ve smyslu kogentní úpravy určené na ochranu spotřebitele, že tedy napomáhá k aplikaci konkrétního a již typického kolizního předpisu v Nařízení Řím I.²³⁷ Lze tedy mít za to, že si zmíněné úpravy nekonkurují. Nicméně rozhodně tento stav nepřináší právní jistotu, zejména ne pro spotřebitele, který nemá šanci zorientovat se ve změti těchto předpisů.

Další otázky jsou spojeny se samotnou aplikací ochranných ustanovení soudy v případě volby práva. Otazníky zůstávají nad tím, zda bude užívána technika materiální volby práva²³⁸ nebo materializace a hodnocení na úrovni hmotného práva. V posledně zmíněném případě, který lze považovat za přílehlavý s ohledem na účel, kterého má být pravidly pro ochranu spotřebitele dosaženo, se jedná o postup, kdy stranami zvolené právo zůstává v platnosti, ale je třeba jej porovnat s dalším právním řádem určeným kolizní normou, protože z něj vyplývající ochrany nesmí být spotřebitel zbaven, taková ustanovení tedy nelze neaplikovat. Závěr pro aplikaci je takový, že existuje-li v právním řádu určeném volbou smluvních stran norma stejná nebo poskytující vyšší stupeň ochrany než právní řád podle kolizní normy, může se tento aplikovat, poskytuje-li však nižší stupeň ochrany, musí se aplikovat právní řád určený kolizní normou, resp. normy určené na ochranu spotřebitele.²³⁹

²³⁷ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1097.

²³⁸ V případě materiální volby práva ochranné kogentní normy tvoří rámec, který je nepřekročitelný. Soudce nezkoumá míru ochrany danou zvolených právním řádem. Zůstává na pozicích práva určeného (zde obvyklého bydliště spotřebitele). Pouze tam, kde tyto normy neexistují, se zvolené právo uplatní. Zjevnou výhodou tohoto řešení je aplikační jednoduchost. Nevýhodou může být to, že i když zvolené právo dává spotřebiteli vyšší standard ochrany, nebude využit. Není zohledňována ani situace, kdy by obsahoval stejný stupeň ochrany. Tento přístup je technický a nezohledňuje účel a provázanost právní ochrany vycházející ze soukromého práva jako celku. Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K. Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 99.

²³⁹ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K. Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 99.

3.3.2.2 Individuální pracovní smlouvy

Kolizní problematika v oblasti pracovních smluv je ovlivněna zájmem na ochraně zaměstnanců, kteří jsou považováni za slabší smluvní stranu.²⁴⁰ V těchto smluvních vztazích neexistuje rovnost stran ani ekonomická, ani faktická. Více méně platí již to, co bylo zmíněno u smluv spotřebitelských. Je zde vhodné smluvní autonomii stran vyjádřenou zejména v možnosti zvolit si rozhodné právo, kterým se budu řídit smluvní vztah, nějakým způsobem ve prospěch zaměstnance omezit. *Smlouvy jsou uzavírány pravidelně ve standardizované podobě a jsou připravovány zaměstnavatelem. Zcela vzácně zde může existovat skutečná společná volba. Volba práva se tak realizuje v prostředí, ve kterém je evidentně nerovné postavení subjektů. Jak pro zaměstnavatele, tak i pro zaměstnance je bezesporu nutný určitý stupeň uniformity vztahů uvnitř jedné výrobní jednotky, kde jsou zaměstnání.*²⁴¹ I v tomto případě je zřejmě možné hovořit o tom, že byla zvolena jako řešení materializující volba práva. Zároveň je také nutné stanovit zvláštní pravidla odlišná od obecné úpravy pro případ neexistence volby práva a to také z důvodu zvláštní povahy pracovněprávních vztahů.

Individuální pracovní smlouva je v Nařízení Řím I upravena v čl. 8. Jak již plyne z názvu, nezahrnuje kolektivní pracovněprávní vztahy. Bohužel však neobsahuje definici pracovní smlouvy. Díky povinnosti vykládat tento pojem autonomně v duchu práva EU a v souladu s odpovídajícími články Nařízení Brusel I je možné vyjít z judikatury Soudního dvora²⁴² a pracovní smlouvu definovat jako dohodu, jíž se fyzická osoba zavazuje po určitou dobu vykonávat za odměnu závislou činnost vázanou na pokyny druhého účastníka smlouvy.²⁴³

²⁴⁰ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1217.

²⁴¹ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 100-101.

²⁴² Jedná se o judikaturu k Bruselské úmluvě ve věci 266/85 Hassan Shenavai vs. Klasu Kreischer, ve věci C-125/92 Mulox IBC Ltd vs. Hendrick Geels, ve věci 133/81 Roger Ivenel vs. Helmut Schwab, ve věci 53/81 Levin vs. Staatssecretaris van Justitie, ve věci 66/85 Lawrie Blum vs. Land Baden Württemberg, ve věci C-138/02 Collins vs. Secretary of State for Work and Pensions.

²⁴³ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1231.

Nařízení Řím I umožňuje stranám zvolit si rozhodné právo pro individuální pracovní smlouvy. Ty jsou však ve svém počínání omezeny, protože podle čl. 8 odst. 1 Nařízení Řím I tato volba nesmí zaměstnance zbavit ochrany, kterou mu poskytují ustanovení, od nichž se nelze smluvně odchýlit podle práva, které by v případě neexistence volby bylo použito na základě odstavců 2,3 a 4. Pokud strany právo nezvolí, řídí se smlouva podle čl. 8 odst. 2 Nařízení Řím I právem země, v níž, případně, z níž zaměstnanec při plnění smlouvy obvykle vykonává svoji práci. Za změnu země obvyklého výkonu práce se nepovažuje, když zaměstnanec dočasně vykonává svou práci v jiné zemi. Tento hraniční určovatel je schopen aplikace i na případy práce na dálku, typicky v případech např. IT pracovníků, kteří mohou reálně pracovat na svém počítači v České republice, avšak jejich zaměstnavatelem je společnost z jiného státu EU. Pokud zaměstnanec vykonává práci ve více místech, lze odkázat na judikaturu Soudního dvora k Bruselské úmluvě. Jedná se o rozhodnutí Soudního dvora ve věci C-125/92 Mulox IBC Ltd vs. Hendrick Geels, podle něhož pokud zaměstnanec vykonává svou práci ve více než jednom smluvním státě, místo plnění smluvního závazku je místo, kde, nebo ze kterého, zaměstnanec především realizuje své závazky ve vztahu k zaměstnavateli, nebo rozhodnutí ve věci C-383/95 Petrus Wilhelmus Rutten vs. Cross Medical Ltd., podle něhož v případě, kdy zaměstnanec vykonává svou práci ve vícero smluvních státech, je tímto místem to, kde existuje skutečné centrum jeho pracovních aktivit.

Pokud není možné rozhodné právo určit na základě hraničního určovatele místa výkonu práce, nabízí Nařízení Řím I v čl. 8 odst. 3 jako náhradní hraniční určovatel zaměstnávající provozovnu. Nelze-li rozhodné právo na základě odstavce 2 určit, řídí se smlouva právem země, v níž se nachází provozovna, která zaměstnance zaměstnala. Pojem provozovny byl široce řešen v rozhodnutí Soudního dvora ve věci C-384/10 Jan Voogsgeerd vs. Navimer SA. *Pojem „provozovna, u které je zaměstnanec zaměstnán“, musí být chápán tak, že se jedná výlučně o provozovnu, která zaměstnance přijala do zaměstnání, nikoli o provozovnu, s níž je propojen tím, že v ní skutečně vykonává práci; právní subjektivita nepředstavuje požadavek, který musí*

provozovna zaměstnavatele ve smyslu tohoto ustanovení splňovat; provozovna jiného podniku, než je podnik, který vystupuje formálně jako zaměstnavatel, s nímž je tento podnik provázán, může být kvalifikována jako „provozovna“, jestliže objektivní okolnosti umožňují prokázat existenci skutečné situace, která se odlišuje od situace vyplývající ze smlouvy, a to přesto, že na tento jiný podnik nebyla formálně přenesena řídicí pravomoc.

Použití pravidla uvedeného v čl. 8 odst. 3 Nařízení Řím I s sebou může přinášet jistá rizika. Jedná se typicky o případ, kdy dojde k přestěhování provozovny, která zaměstnance zaměstnala (ve smyslu výše uvedeného judikátu) během trvání jeho pracovního poměru do jiného státu. Dalo by se tak uvažovat o tom, že by bylo vhodné stanovit právní normou časový okamžik, ke kterému se má uvedený hraniční určovatelský zkoumat. Na druhou stranu zřejmě toto není nutné, a to z důvodu existence pravidla obsaženého v čl. 8 odst. 4 Nařízení Řím I.²⁴⁴

Podle čl. 8 odst. 4 Nařízení Řím I vyplývá-li z celkových okolností, že smlouva je úzeji spojena s jinou zemí, než je země uvedená v odstavcích 2 nebo 3, použije se právo této jiné země. Toto ustanovení zakotvuje tzv. únikovou doložku pro případy, kdy by smlouva měla užší vztah k jiné zemi. Oproti tzv. únikové doložce v čl. 4 odst. 3 Nařízení Řím I se zde nabízí větší flexibilita pro její aplikaci, neboť v čl. 8 odst. 4 Nařízení Řím I chybí požadavek, že smlouva musí být úzeji spojena s jinou zemí zjevně. Záměrem bylo ponechat soudům v oblasti pracovních smluv více prostoru, protože úvahy smluvních stran se zde mohou podstatně lišit od těch, které se běžně uplatňují ve smlouvách podléhajících režimu čl. 4 Nařízení Řím I.²⁴⁵

Odrážka (34) Preambule k tomuto článku uvádí, že touto úpravou by nemělo být dotčeno použití imperativních ustanovení země, do které je pracovník vyslán v souladu se směrnicí č. 96/71/ES, o vysílání pracovníků v rámci poskytování služeb. Podle odrážky (36) Preambule je třeba na práci vykonanou v jiné zemi pohlížet jako na dočasnou, pokud se po splnění svého

²⁴⁴ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligation. London: Thomson Reuters, 2009, s. 320.

²⁴⁵ Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-76.

úkolu v zahraničí zaměstnanec má opět ujmout své práce v původní zemi. Uzavření nové pracovní smlouvy s původním zaměstnavatelem nebo se zaměstnavatelem ze stejné skupiny společností jako původní zaměstnavatel by nemělo vylučovat, aby zaměstnanec dočasně vykonával svou práci v jiné zemi.

Římská úmluva obsahuje obsahově a účelově identickou úpravu jako Nařízení Řím I. Individuální (nikoli kolektivní) pracovní smlouvy jsou upraveny v čl. 6 Římské úmluvy. Právě k Římské úmluvě se objevila celá řada judikátů Soudního dvora, jenž lze použít k výkladu a upřesnění ustanovení ohledně individuálních pracovních smluv, a to i těch obsažených v Nařízení Řím I. Jedná se například o rozhodnutí ve věci C-29/10 Heiko Koelzsch vs. Lucemburské velkovévodství nebo již zmíněné rozhodnutí ve věci C-384/10 Jan Voogsgeerd vs. Navimer SA, k němuž lze ještě doplnit, že kromě poměrně podrobné analýzy pojmu provozovna nabídlo i výklad k některým dalším hraničním určovatelům pro rozhodné právo pro pracovní smlouvy. *Zatímco místo „obvyklého výkonu práce“ má být vykládáno široce, může se kritérium sídla „provozovny, u které je zaměstnanec zaměstnán“ použít pouze v případě, že soud, který má ve věci rozhodnout, není schopen určit zemi obvyklého výkonu práce. Soud se tudíž musí zabývat velmi podrobně fakty podmiňujícími určení místa obvyklého výkonu práce.*

3.3.2.3 Pojistné smlouvy

V případě pojistných smluv je z hlediska právní úpravy většinou pojistník považován za slabší smluvní stranu, zejména pokud se jedná o fyzickou osobu, v zásadě spotřebitele. Pro tyto případy je možné odkázat na to, co již bylo řečeno ohledně postavení spotřebitele, příp. zaměstnance. Na druhou stranu je však možné rozlišit i takové pojistníky, kteří rozhodně v nerovném postavení vůči pojistiteli nestojí. Naopak častokrát by se dalo uvažovat o tom, že pojistník je silnější než sám pojistitel a má mnohem lepší přístup k informacím. V takových případech se i informační asymetrie obrací v neprospěch pojistitele.²⁴⁶

²⁴⁶ Srov. výklad dále.

Nařízení Řím I obsahuje samostatné ustanovení nesoucí označení „pojistné smlouvy“ a to ve svém čl. 7. Je však nutné si uvědomit, že se přesto nevztahuje na všechny pojistné smlouvy. Čl. 1 odst. 2 písm. j) Nařízení Řím I ze své působnosti vylučuje pojistné smlouvy vyplývající z činnosti prováděné jinými organizacemi, než jsou organizace uvedené v článku 2 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/83/ES o životním pojištění, jejichž předmětem je poskytovat dávky zaměstnancům nebo osobám samostatně výdělečně činným, které patří k podniku či skupině podniků nebo k obchodu či skupině obchodů, v případě úmrtí nebo přežití nebo v případě přerušení či omezení činnosti nebo v případě nemoci související s prací nebo pracovním úrazem. Kromě této výjimky se Nařízení Řím I vztahuje na všechny pojistné smlouvy bez ohledu na to, zda se riziko nachází na území členských států nebo nikoli. Je však nutné rozlišit pojistné smlouvy, které spadají pod čl. 7 Nařízení Řím I a které se spravují obecným režimem Nařízení Řím I, tedy čl. 3 Nařízení Řím I upravující volbu práva a čl. 4 Nařízení Řím I určující rozhodné právo při neexistenci volby práva.²⁴⁷

Působnost čl. 7 Nařízení Řím I se podle odst. 1 tohoto článku vztahuje na pojistné smlouvy kryjící velké riziko bez ohledu na to, zda se kryté riziko nachází v členském státě, a na všechny pojistné smlouvy, jež kryjí rizika nacházející se na území členských států. Posledně zmiňované smlouvy se označují jako pojistné smlouvy s krytím hromadných rizik. Při definování pojmu velké riziko se vychází z definice uvedené v čl. 5 písm. d) První směrnice Rady 73/239/EHS, o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přístupu k činnosti v přímém pojištění jiném než životním a jejího výkonu. Pojem zahrnuje např. odpovědnost za škodu z provozu motorových vozidel a plavidel, za úvěr, záruku, škodu způsobenou požárem apod. Rozhodným okamžikem pro posouzení, zda se jedná o pojištění velkého rizika, je okamžik uzavření smlouvy.²⁴⁸

²⁴⁷ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. Private International Law. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 727.

²⁴⁸ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1175.

Zároveň je velmi důležité uvědomit si, že čl. 7 Nařízení Řím I je na základě čl. 1 odst. 4 Nařízení Řím I použitelný pro všechny členské státy EU, tedy také pro Dánsko bez ohledu na to, že se pro něj Nařízení Řím I nepoužije.

Rozhodné právo pro pojistné smlouvy kryjící velké riziko určuje čl. 7 odst. 2 Nařízení Řím I tak, že se smlouva bude řídit právem, které si zvolí strany v souladu s čl. 3. V míře, ve které nebylo právo rozhodné zvoleno stranami, se pojistná smlouva řídí právem země, kde má pojistitel své obvyklé bydliště. Vyplývá-li ze všech okolností případu, že smlouva je zjevně úžeji spojena s jinou zemí, použije se právo této jiné země. V případě těchto pojistných smluv Nařízení Řím I nijak neomezuje volbu práva pro ochranu pojistníka. Pro případ neexistence volby práva stanoví jako hraniční určovatel pro určení rozhodného práva bydliště pojistitele, avšak je zde opět připuštěna možnost tzv. únikové doložky v případě užšího spojení s jinou zemí.

Podle čl. 7 odst. 3 Nařízení Řím I v případě pojistných smluv s krytím hromadných rizik, která se nacházejí na území EU, mohou strany zvolit v souladu s čl. 3 Nařízení Řím I pouze následující práva: právo jakéhokoli členského státu, v němž se nachází riziko v okamžiku uzavření smlouvy; právo země, v níž má pojistník své obvyklé bydliště; v případě životního pojištění právo členského státu, jehož je pojistník státním příslušníkem; v případě pojistných smluv kryjících rizika omezená na události, k nimž došlo v jednom členském státě, a to v jiném, než je členský stát, v němž se riziko nachází, právo tohoto státu; v případě pojistníka se smlouvou spadající pod tento odstavec, který provozuje profesionální nebo podnikatelskou činnost nebo vykonává svobodné povolání a pojistná smlouva kryje dvě či více rizik vztahujících se k této činnosti a nacházejících se v různých členských státech, právo kteréhokoli z těchto členských států nebo právo země, v níž má pojistník své obvyklé bydliště. V případě posledně zmíněné možnosti, práva jakéhokoli členského státu, v němž se nachází riziko v okamžiku uzavření smlouvy nebo práva země, v níž má pojistník své obvyklé bydliště mohou smluvní strany uvedená omezení vyloučit, pokud uvedené členské státy poskytují větší míru volnosti při volbě rozhodného práva pro pojistné smlouvy. Smluvní strany si mohou poté zvolit jiné právo, než Nařízením Řím I stanovené.

Jestliže právo členského státu, kde se nachází riziko v okamžiku uzavření smlouvy nebo obvyklé bydliště pojistníka, poskytuje větší míru volnosti při volbě rozhodného práva pro pojistné smlouvy, mohou strany této volnosti využít. To stejné platí i v případě pojistníka se smlouvou o pojištění hromadných rizik, jenž provozuje profesionální nebo podnikatelskou činnost nebo vykonává svobodné povolání, a smlouva kryje dvě nebo více rizik, která se nacházejí v různých členských státech EU a vztahují se ke zmíněným činnostem.

Čl. 7 odst. 3 Nařízení Řím I dále stanoví, že v míře, ve které nebylo právo rozhodné zvoleno stranami podle tohoto odstavce, se bude taková smlouva řídit právem členského státu, v němž se nachází riziko v okamžiku uzavření smlouvy.

Preambule ve své odrážce (33) k tomu dodává, že pokud pojistná smlouva nekryje velké riziko, ale kryje více rizik, z nichž alespoň jedno se nachází v členském státě a alespoň jedno se nachází ve třetí zemi, měla by se zvláštní pravidla pro pojistné smlouvy v tomto nařízení vztahovat pouze na riziko nebo rizika nacházející se v příslušném členském státě nebo členských státech.

Čl. 7 odst. 4 Nařízení Řím I uvádí dodatečná pravidla, která se vztahují na pojistné smlouvy, pro které členský stát ukládá povinnost uzavřít pojištění.

Pro účely odstavce 3 třetího pododstavce a odstavce 4 čl. 7 Nařízení Řím I, v nichž smlouva kryje rizika nacházející se ve více než jednom členském státě, považuje se smlouva za složenou z několika smluv, z nichž se každá týká pouze jednoho členského státu. Toto ustanovení čl. 7 odst. 5 Nařízení Řím I stanoví, že se rozdělí obligační statut a každé riziko je podřízeno právu státu, v němž se nachází.

K určení, v jaké zemi se riziko nachází, odkazuje čl. 7 odst. 6 Nařízení Řím I na čl. 2 písm. d) Druhé směrnice Rady 88/357/EHS, o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se přímého pojištění jiného než životního, kterým se stanoví opatření k usnadnění účinného výkonu volného pohybu služeb. V případě životního pojištění bude určena země, v níž se riziko

nachází, podle čl. 1 odst. 1 písm. g) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 200/83/ES, o životním pojištění.

Smlouvy o zajištění jsou vyloučeny z působnosti čl. 7 Nařízení Řím I. Platí tak pro ně obecná úprava, *neboť ve vztahu k těmto smlouvám není potřebná ochrana slabší smluvní strany*.²⁴⁹

Nařízení Řím I tedy v čl. 7 rozlišuje co do ochrany slabší smluvní strany dvě skupiny pojistných smluv. Pojistníkům smluv kryjících velká rizika bez ohledu na to, zda se toto riziko nachází na území členského státu, neposkytuje zvláštní právní ochranu. Vychází se z toho, že pojistníkem v oblasti pojištění velkých rizik jsou podnikatelé, kteří mají nebo by měli mít, a lze to předpokládat, dostatečné zkušenosti, a není tak třeba, aby jim byla poskytována zvláštní ochrana.²⁵⁰ Naopak pojistníkům ze smluv ostatních, nazývaných jako smlouvy o pojištění hromadných rizik a charakterizované standardizovanými pojistnými podmínkami²⁵¹, jejichž rizika se nacházejí na území EU, je poskytnuta ochrana jako slabší smluvní straně. Tomu odpovídá i fakt, že v případě těchto smluv není v Nařízení Řím I zakotvena možnost využít tzv. únikovou doložku.

Problematické pojistného práva se věnuje i Nařízení Řím II ve svém čl. 18, kde stanoví, že poškozený může vznést svůj nárok přímo proti pojistiteli osoby povinné k nahrazení škody, stanoví-li to právo rozhodné pro daný mimosmluvní závazkový vztah nebo právo rozhodné pro danou pojistnou smlouvu. Zde se na rozdíl od Nařízení Řím I nechrání pojistník jako slabší smluvní strana, ale předvídá se určitá ochrana poškozeného.

Co se týče Římské úmluvy, platí, že se nevztahuje na pojistné smlouvy kryjící rizika na území EU.²⁵² V pozadí stály snahy upravit tuto problematiku jednotně tehdy ještě na komunitární úrovni.²⁵³ Tento záměr neměl být ohrožen

²⁴⁹ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 270.

²⁵⁰ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1175.

²⁵¹ Tamtéž, s. 1176.

²⁵² Srov. Magnus, U., Mankowski, P. Joint Response to the Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 – COM (2002) 654 final. s. 11. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/rome_i/doc/university_hamburg_en.pdf.

²⁵³ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 1 (10).

překrýváním s kolizněprávní úpravou obsaženou v Římské úmluvě.²⁵⁴ Konečným výsledkem však byla celá řada směrnic upravujících kolizní problematiku pojistných smluv, která byla značně roztržštěná, nedokonalá a hlavně nepřehledná. Směrnice často odkazovaly na Římskou úmluvu, či dokonce ŘÚ musela být aplikována, protože některé speciální otázky vůbec ve směrnicích nebyly upraveny.

Do vzniku Nařízení Řím I tedy kolizní úprava pojistné smlouvy vypadala následujícím způsobem. Základním kritériem bylo místo, kde se nachází pojistné riziko. Sporná zůstávala otázka, kde je umístěno riziko, jestliže se dvě nebo více pojistných rizik nachází v různých státech, případně dokonce v jednom státě na území EU a v jednom mimo území EU.²⁵⁵ Pokud se riziko nacházelo mimo území EU, rozhodné právo se určovalo podle obecných pravidel Římské úmluvy. Jestliže bylo riziko dislokováno na území EU a pojistitel měl sídlo také na území EU, aplikovala se úprava v některé směrnici, příp. její implementovaná podoba v národním právu členského státu. Nacházelo-li se riziko na území EU a pojistitel neměl sídlo ve členském státě EU, musela být použita úprava obsažená v národních předpisech MPS jednotlivých členských států.²⁵⁶ Je zřejmé, že takovýto stav byl značně neúnosný.

Proto se cílem Nařízení Řím I ohledně pojistných smluv stalo sjednocení nástrojů, které již existují v právu EU. Řešení obsažená ve směrnicích o pojistných smlouvách jsou tedy začleněna do čl. 7 Nařízení Řím I. Nicméně se nepodařilo dosáhnout toho, aby došlo ke sjednocení všech kolizních norem týkajících se pojistných smluv, neboť podle čl. 1 odst. 2 písm. j) Nařízení Řím I nespadají některé pojistné smlouvy i nadále do věcné působnosti Nařízení Řím I. Na druhou stranu se podařilo tuto úpravu zahrnout do nařízení jako

²⁵⁴ Srov. Magnus, U., Mankowski, P. Joint Response to the Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 – COM (2002) 654 final. s. 11. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/rome_i/doc/university_hamburg_en.pdf.

²⁵⁵ Srov. Dicey, A. V., Morris, J.H.C. The Conflict of Laws. 13th edition. London: Sweet & Maxwell, 2000, s. 1351-1370.

²⁵⁶ Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-74.

nástroje, který nevyžaduje implementaci do národních právních řádů, a tak se alespoň částečně vyhnout problémům s odlišným zněním nebo výkladem.²⁵⁷

Ačkoliv jistě úprava v Nařízení Řím I má svá pozitiva, je nutno konstatovat, že je přesto úprava pojistné smlouvy velmi kazuistická a nepřehledná. První komplikací je, že se čl. 7 Nařízení Řím I nevztahuje na všechny pojistné smlouvy. Do jeho rozsahu spadají pouze pojistné smlouvy, které kryjí velké riziko bez ohledu na to, kde se riziko nachází, a ostatní pojistné smlouvy ovšem kryjící riziko nacházející se na území některého členského státu EU. Pro pojistné smlouvy nespádající pod tento článek se užije obecná úprava Nařízení Řím I. S tím souvisí také skutečnost, že pro posledně zmíněné pojistné smlouvy neplatí úprava v Nařízení Řím I pro Dánsko, zatímco pro pojistné smlouvy v rozsahu čl. 7 Nařízení Řím I ano. Pro pojistné smlouvy, na které se nevztahuje ustanovení čl. 7 Nařízení Řím I, je také nutno vyřešit otázku, zda se některé ze směrnic upravujících doposud kolizní problematiku pojistných smluv uplatní i pro ně. Tím dochází k situaci, která je skutečně velmi nepřehledná.

Další krok směrem ke komplikovanosti úpravy představuje možnost autonomní kolizní úpravy pojistné smlouvy v právu jednotlivých členských států²⁵⁸ nebo možnost štěpení obligačního statutu v případě pojistných smluv o pojištění hromadných rizik následkem čl. 7 odst. 5 Nařízení Řím I. Toto řešení může zcela zřejmě přinášet právní nejistotu a nemusí být vždy výhodné. *V praktickém životě by však tato úprava nemusela vést k mnoha problémovým situacím, neboť smlouvy zpravidla volbu práva v případě pojištění hromadných rizik obsahují.*²⁵⁹

Zajímavým řešením v čl. 7 Nařízení Řím I je i rozlišení skupiny pojistných smluv na ty, které jsou považovány za smlouvy se slabší smluvní stranou – smlouvy o pojištění hromadných rizik, a na ty, které za ně považovány nejsou, proto v jejich případě nejsou stanovena žádná zvláštní pravidla. V posledně jmenovaném případě se jedná o smlouvy kryjící velké

²⁵⁷ Garcimartín Alférez, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. The European Legal Forum. 2008, is. 2, s. I-74.

²⁵⁸ Srov. čl. 7 odst. 3 třetí pododstavec Nařízení Řím I.

²⁵⁹ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1178.

riziko bez ohledu na to, zda se toto riziko nachází na území členského státu EU nebo ne. Dle mého názoru by z hlediska systematiky a přehlednosti bylo vhodnější úpravu těchto smluv zařadit do obecných pravidel obsažených v čl. 4 Nařízení Řím I.

Nicméně i v první skupině dochází dále k vnitřní diferenciaci a to na smlouvy, které kryjí riziko nacházející se na území členského státu, a na ty, které kryjí riziko dislokované mimo území EU. Pro tyto, jak již bylo zmíněno, platí obecná úprava Nařízení Řím I. Tedy takovým pojistníkům se neposkytuje žádná zvláštní ochrana. Není ani možné na tyto smlouvy použít ochranu pomocí ustanovení o spotřebitelských smlouvách. Takový postup přímo vylučuje Preambule ve své odrážce (32), podle níž by se čl. 6 Nařízení Řím I neměl vztahovat na pojistné smlouvy. Toto vyloučení se považuje za univerzální a vztahující se jak na pojistné smlouvy podřízené režimu čl. 7 Nařízení Řím I, tak i na pojistné smlouvy podřízené obecné úpravě. Tak není v případě posledně jmenovaných pojistných smluv poskytnuta ochrana pojistníkovi jako slabší smluvní straně, proto se někteří autoři domnívají, že i přes znění Nařízení Řím I by se čl. 7 odst. 3 Nařízení Řím měl aplikovat na veškeré smlouvy o pojištění hromadných rizik.²⁶⁰

3.3.3 Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku

Ani Nařízení Řím II netrpí nedostatkem úpravy pro zvláštní případy. Jednou z nich je odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku, kterou speciálně upravuje čl. 5 Nařízení Řím II. Ve zmíněném ustanovení však nelze nalézt definici vadného výrobku. Důvodová zpráva odkazuje na definici podanou směrnicovým právem, a to konkrétně na směrnici Rady 1985/374/EHS ze dne 25.7.1985, o sbližování právních a správních předpisů členských států, týkající se odpovědnosti za vady výrobku, ve znění směrnice 1999/34/ES ze dne 10.5.1999.²⁶¹ Pokud by tedy nějaký výrobek naplnil definici vadného výrobku,

²⁶⁰ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1178. a tam srov. odkaz na Fricke, M. Das Internationale Privatrecht der Versicherungsverträge nach Inkrafttreten der Rom I. Versicherungsrecht, Karlsruhe: Verlag Versicherungswirtschaft, 2008, č. 10, s. 448.

²⁶¹ COM(2003) 427 final, s. 13.

potom škoda jím způsobená by se řídila právem určeným na základě čl. 5 Nařízení Řím II. *Za výrobek jsou považovány všechny movité věci, a to i po zabudování do jiné movité či nemovité věci. Výrobkem je také elektrina. Charakteristickým znakem výrobku je jeho průmyslové zpracování. Vyloučeny tak jsou zemědělské produkty a produkty lovu, ovšem pouze tehdy, pokud nebyly zpracovány průmyslovým způsobem. Vada výrobku je představována nedostatečnou mírou bezpečnosti, kterou veřejnost oprávněně očekává s přihlédnutím k okolnostem včetně prezentace výrobku (vadný návod).*²⁶² Za výrobek není považován software nebo informace, což se zdá být z několika důvodů jako nežádoucí, zejména je to dáno tím, že čl. 5 obsahuje vyvážený mechanismus mezi zájmy poškozeného a škůdce. Bylo by tak vhodnější zvolit širší definici výrobku jako jakékoli věci, která je penězi ocenitelná, a která může být předmětem obchodu.²⁶³

Dle čl. 5 Nařízení Řím II platí, že aniž je dotčen čl. 4 odst. 2 Nařízení Řím II, tj. společné obvyklé bydliště stran, je rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají ze škody způsobené vadou výrobku právo země, v níž měl poškozený v okamžiku vzniku škody obvyklé bydliště, byl-li výrobek v této zemi uveden na trh; není-li tato podmínka splněna, právo země, ve které byl výrobek pořízen, byl-li výrobek v této zemi uveden na trh; a není-li splněna žádná z uvedených podmínek, právo země, kde škoda vznikla, byl-li výrobek v této zemi uveden na trh.

Rozhodným právem je však právo země, ve které má osoba, vůči které je uplatňován nárok na náhradu škody, obvyklé bydliště, pokud tato osoba nemohla rozumně předvídat uvedení daného výrobku nebo stejného typu výrobku na trh v zemi, jejíž rozhodného práva by se použilo na základě výše uvedených norem.

Dle čl. 4 odst. 2 Nařízení Řím II platí, že vyplývá-li ze všech okolností případu, že je civilní delikt zjevně úžeji spojen s jinou zemí, než je země

²⁶² Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 175.

²⁶³ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligation. London: Thomson Reuters, 2009, s. 551. Ze stejného pojetí věci vychází i NOZ.

uvedená v čl. 5 odst. 1 Nařízení Řím II, použije se právo této jiné země. Zjevně užší vztah k jiné zemi by mohl být založen zejména na již existujícím vztahu mezi stranami, jakým může být například smlouva, která úzce souvisí s daným civilním deliktem.

*Toto ustanovení je považováno ze příklad kaskádního systému, kdy další hraniční určovatelé nastupují postupně v logické posloupnosti za předpokladu, že není splněna podmínka pro použití předchozího hraničního určovatele.*²⁶⁴ Preambule v odrážce (20) uvádí, že kolizní norma v oblasti odpovědnosti za škodu způsobenou vadnou výrobku by měla splňovat cíle, jimiž jsou spravedlivé rozdělení rizik spojených s moderní společností špičkových technologií, ochrana zdraví spotřebitelů, podněcování inovace, zajištění nenarušené hospodářské soutěže a usnadnění obchodu. Vytvoření kaskádního systému spojujících prvků spolu s doložkou o předvídatelnosti představuje z hlediska těchto cílů vyvážené řešení.

Ustanovení týkající se určení rozhodného práva při odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku není možné chápat izolovaně od ostatních pravidel obsažených v Nařízení Řím II. Pokud budou vzata i ustanovení týkající se volby práva, potom v případě odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku se právo rozhodné pro takový mimosmluvní závazkový vztah určuje podle hraničních určovatelů, které mají následující hierarchii. Na prvním místě stojí volba práva (čl. 14 Nařízení Řím II). Pokud není, přichází v úvahu hraniční určovatel obvyklého bydliště škůdce a poškozeného, jestliže mají v okamžiku vzniku škody bydliště ve stejné zemi (čl. 4 odst. 2 Nařízení Řím II). Není-li uvedena podmínka splněna, aplikuje se hraniční určovatel obvyklého bydliště odpovědné osoby, pokud tato nemohla rozumně předvídat uvedeného daného výrobku nebo stejného typu výrobku na trh v zemi, jejíhož rozhodného práva by se použilo na základě pravidel uvedených v čl. 4 odst. 1 písm. a) až c) Nařízení Řím II. *Uvedení výrobku na trh není možné zaměňovat s uvedením výrobku do oběhu ve smyslu uvedení na první trh, kde je výrobek dosažitelný. Výrobek je uveden na trh v těch zemích, v nichž je možné výrobek obdržet. Je-li dán*

²⁶⁴ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 187.

k dispozici prostřednictvím internetu, bude takovým trhem každý, kam může být výrobek dodán. Podmínka uvedení na určitý trh tak má chránit výrobce před aplikací práva země, které je pro ně nepředvídatelné, protože v dané zemi nebyl výrobek na trh ještě uveden. Předvídatelnost výrobce lze patrně ovlivnit informacemi jako „není určeno k prodeji ve státě A“ nebo „používat pouze ve státě A“. Z praktického pohledu však bude nutné, aby tato informace byla na výrobku patrná po celou dobu jeho existence, vzhledem k tomu, že tento typ odpovědnosti může být nárokován i značnou dobu po pořízení výrobku a i poté, co výrobek změní majitele. Bez významu není ani celkový kontext použití a technického uzpůsobení výrobku (použití jiné verze zástrčky naznačující použití výrobku v elektrické síti jiných parametrů).²⁶⁵

Po těchto kritériích se již kaskádovitě uplatňují pravidla v čl. 5 odst. 1 písm. a) až c) Nařízení Řím II – obvyklé bydliště poškozeného, jestliže zde byl výrobek uveden na trh. Poškozeným nemusí být pouze ten, kdo je držitel vadného výrobku. Problémy mohou nastat s určením okamžiku, kdy došlo ke vzniku škody (např. škoda na zdraví v důsledku dlouhodobého užívání léků).²⁶⁶ Nejsou-li splněny podmínky pro aplikaci právě zmíněného hraničního určovatele, uplatní se právo země pořízení výrobku (koupě, dar, nájem, výpůjčka), jestliže zde byl výrobek uveden na trh. A nelze-li použít žádné z uvedených pravidel, přichází v úvahu právo země, kde škoda vznikla, pokud zde byl výrobek uveden na trh.

Pro případ, že by vztah vykazoval zjevně užší spojení s jiným právním řádem, než určeným podle výše uvedených pravidel, existuje i v Nařízení Řím II ustanovení obdobné únikové doložce v Nařízení Řím I. Vyplývá-li tedy ze všech okolností případu, že je civilní delikt zjevně úžeji spojen s jinou zemí, použije se právo takové země.

²⁶⁵ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 175 – 176.

²⁶⁶ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligation. London: Thomson Reuters, 2009, s. 569 – 570.

Nařízení Řím II však neupravuje situaci, kdy výrobce výrobek neuvede na trh v zemích, na které pamatuje ustanovení čl. 5 odst. 1 písm. a) až c). Řešení není jednoznačné, bude tak zřejmě muset zasáhnout Soudní dvůr.

3.3.4 Nekalá soutěž a jednání omezující volnou hospodářskou soutěž

Další zvláštní ustanovení nabízí Nařízení Řím II pro nekalou soutěž a jednání omezující volnou hospodářskou soutěž, a to v čl. 6 Nařízení Řím II.

Pojem nekalé soutěže Nařízení Řím II nedefinuje, a to ani ve své Preambuli. Lze však předvídat, že pojem je třeba vykládat autonomně. Jeho vyložení může napomoci směrnice právo jako směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11.5.2005, o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (směrnice o nekalých soutěžních praktikách), ale také jednotlivé společné principy vnitrostátních právních úprav členských států, z nichž bude nepochybně při svém výkladu vycházet Soudní dvůr.²⁶⁷ V důvodové zprávě se výslovně uvádí klamavá reklama, přerušení dodávek, bojkoty nebo napodobování výrobků.²⁶⁸

Dle čl. 6 odst. 1 Nařízení Řím II platí, že rozhodným právem pro mimosmluvní závazky, které vznikají z jednání z nekalé soutěže, je právo země, ve které dochází nebo pravděpodobně dojde k narušení soutěžních vztahů nebo společných zájmů spotřebitelů. Dále dle odstavce 2 je stanoveno, že postihuje-li jednání z nekalé soutěže výlučně zájmy určitého soutěžitele, použije se obecné ustanovení čl. 4 Nařízení Řím II. K tomu Preamble v odrážce (21) doplňuje, že zvláštní pravidlo uvedené v článku 6 není výjimkou z obecného pravidla stanoveného v čl. 4 odst. 1, ale spíše jeho vyjasněním. V případě nekalé hospodářské soutěže by kolizní norma měla chránit soutěžitele, spotřebitele a

²⁶⁷ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligation. London: Thomson Reuters, 2009, s. 602.

²⁶⁸ COM(2003) 427 final, s. 15.

veřejnost a zaručit řádné fungování tržního hospodářství. Tyto cíle obecně splňuje uplatnění práva země, ve které dochází nebo může dojít k narušení soutěžních vztahů nebo společných zájmů spotřebitelů.

*Pokud dojde k narušení soutěžních vztahů v důsledku jednoho nekalosoutěžního jednání ve více zemích, bude využit mozaikový přístup.*²⁶⁹

Po prvních dvou odstavcích, které se věnují výlučně nekalé soutěži, přichází na řadu kolizní ustanovení dotýkající se následků jednání omezujícího hospodářskou soutěž. Dle čl. 6 odst. 3 písm. a) Nařízení Řím II platí, že rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z omezení hospodářské soutěže, je právo země, jejíž trh je nebo může být narušen. Preambule v odrážce (22) vysvětluje, že mimosmluvní závazkové vztahy, které vyplývají z omezení hospodářské soutěže, by se měly vztahovat jak na porušení vnitrostátního soutěžního práva, tak na porušení soutěžního práva EU. Rozhodným právem pro takové mimosmluvní závazkové vztahy by mělo být právo země, jejíž trh je nebo může být narušen. Jestliže je nebo může být narušen trh ve více zemích, měla by mít osoba usilující o náhradu škody v určitých případech možnost rozhodnout se žalovat podle práva soudu, u něhož je žaloba podávána.

Dále Preambule v odrážce (23) dodává, že pro účely Nařízení Řím II by měl pojem „omezování hospodářské soutěže“ zahrnovat zákaz dohod mezi podniky, rozhodnutí sdružení podniků a jednání ve vzájemné shodě, jejichž cílem nebo výsledkem je vyloučení, omezení nebo narušení hospodářské soutěže v členském státě nebo na vnitřním trhu, jakož i zákaz zneužití dominantního postavení v členském státě nebo na vnitřním trhu, jsou-li tyto dohody, rozhodnutí, jednání ve vzájemné shodě či zneužití zakázány čl. 101 a 102 SFEU nebo právem členského státu.

Kolizní pravidlo v čl. 6 odst. 3 Nařízení Řím II se však nevyčerpává písmenem a). V čl. 6 odst. 3 písm. b) Nařízení Řím II následují ještě další dvě pravidla, přičemž k jeho aplikaci dochází ve všech případech, kdy není možné

²⁶⁹ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K. Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 178.

použít pravidlo písmene a). První pravidlo uvedeného písmene je určeno pro situace, kdy žalobce žaluje pouze jediného žalovaného. Vznikly-li žalobci nároky na více státních území, protože trh byl narušen ve více zemích, může žalobce zvolit právo země, jejíž trh byl narušen přímo a významně, jestliže žaluje v této zemi a v této zemi má žalovaný bydliště. Podmínky musí být splněny kumulativně. Nejsou-li splněny aplikuje se pravidlo v čl. 6 odst. 3 písm. a) Nařízení Řím II.

Druhé pravidlo v čl. 6 odst. 3 písm. b) Nařízení Řím II řeší situace většího počtu žalovaných. Pokud žalobce žaluje více než jednoho žalovaného, může zvolit právo země, jejíž trh je přímo a významně narušen, jestliže žaluje v této zemi, a příslušnost soudu této země je dána v souladu s pravidly v čl. 8 odst. 1 Nařízení Brusel I (společenství žalovaných). Uvedené podmínky musí být splněny všechny najednou. Jestliže by některá z podmínek nebyla naplněna, bude opět rozhodné právo určeno v souladu s čl. 6 odst. 3 písm. a) Nařízení Řím II.

V případě nekalé soutěže a jednání omezující volnou hospodářskou soutěž je explicitně vyloučena volba práva. Čl. 6 odst. 4 Nařízení Řím II výslovně uvádí, že rozhodné právo určené podle tohoto článku nelze vyloučit dohodou podle čl. 14 Nařízení Řím II.

3.3.5 Škoda na životním prostředí

Zvláštní kolizní pravidla obsahuje Nařízení Řím II v čl. 7 i pro škody na životním prostředí. Preambule v odrážce (24) definuje škodu na životním prostředí tak, že by se jí měla rozumět nepříznivá změna v přírodním zdroji, jako je voda, půda nebo vzduch, zhoršení funkce, kterou tento zdroj vykonává ve prospěch jiného přírodního zdroje nebo veřejnosti, anebo snížení rozmanitosti živých organismů.

Dle čl. 7 Nařízení Řím II je rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají ze škody na životním prostředí nebo škody na zdraví nebo na majetku v důsledku takové škody, právo určené podle čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím II, pokud si osoba, která uplatňuje nárok na náhradu

škody, nezvolí za rozhodné právo pro svůj nárok právo země, kde došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody.

Ustanovení tak dává poškozenému možnost vybrat si právo státu, které mu poskytuje vyšší úroveň ochrany nebo možnost vyšších náhrad. Má možnost vybrat si mezi hraničním určovatelem *lex loci damni* nebo *lex loci delicti*. Takové řešení je s ohledem na charakter škod na životním prostředí logickým a správným krokem. Škody na životním prostředí jsou totiž typickým distančním deliktem. Ke škodné události dojde v ČR, znečišťovatel vypustí do Labe škodlivé látky a v důsledku této události dojde posléze ke škodám na životním prostředí na území Německa.

Další důvody užití zmíněné koncepce vysvětluje Preamble v odrážce (25). Pokud jde o škody na životním prostředí, odůvodňuje čl. 191 SFEU, který usiluje o vysokou úroveň ochrany, založenou na zásadě obezřetnosti a prevence, na zásadě přednosti nápravných opatření u zdroje a na zásadě „znečišťovatel platí“, plně užití zásady diskriminace ve prospěch poškozeného. Otázka okamžiku, ve kterém si může osoba uplatňující nárok na náhradu škody zvolit rozhodné právo, by se měla řídit právem soudu členského státu, u něhož je nárok uplatňován. *I toto ustanovení, které by mělo primárně sloužit jako interpretační vodítko, je již zřejmě samo o sobě kolizní normou, kterou patrně budou soudy aplikovat. Je samozřejmě otázkou, zda by taková kolizní norma neměla být zahrnuta přímo v čl. 7 Nařízení Řím II.*²⁷⁰

Čl. 7 Nařízení Řím II automaticky vylučuje možnost aplikace čl. 4 odst. 2 Nařízení Řím II, tedy hraničního určovatele společného bydliště stran, a čl. 4 odst. 3 Nařízení Řím II, tedy únikovou doložku.²⁷¹ Na druhou stranu není vyloučena volba rozhodného práva dle čl. 14 Nařízení Řím II.

3.3.6 Porušení práv duševního vlastnictví

V čl. 8 Nařízení Řím II jsou stanovena speciální kolizní pravidla pro případy porušení práv duševního vlastnictví. Rozhodným právem pro

²⁷⁰ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 188.

²⁷¹ Leible, S., Lehmann, M. Die neue EG-Verordnung über das auf außervetragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht („Rom II“). RIW, 2007, č. 10, s. 721 a 725.

mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z porušení práva duševního vlastnictví, je právo země, pro kterou je uplatňována ochrana těchto práv. Rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z porušení jednotného práva duševního vlastnictví EU, je v otázkách neupravených příslušným aktem EU právo země, ve které k tomuto porušení došlo. Rozhodné právo určené podle uvedených pravidel nelze vyloučit volbou práva.

Je zřejmé, že Nařízení Řím II vychází z principu teritoriality dobře známému z oblasti mezinárodní ochrany práva duševního vlastnictví. Uvedené potvrzuje i Preambule, když v odrážce (26) uvádí, že pokud jde o porušování práv duševního vlastnictví, měla by se zachovat obecně uznávaná zásada *lex loci protectionis*. Dále dodává, že by se pojem práv duševního vlastnictví měl vykládat tak, že zahrnuje například autorské právo a práva související, zvláštní právo na ochranu databází a práva průmyslového vlastnictví. Pojem by tedy měl být vykládán autonomně.

Pravidla určená čl. 8 Nařízení Řím II se neaplikují jen na mimosmluvní závazkové vztahy vzniklé z civilního deliktu, ale rovněž i na mimosmluvní závazky vzniklé z jiného právního důvodu – bezdůvodné obohacení, jednatelství bez příkazu nebo předsmmluvní odpovědnost.²⁷²

3.3.7 Protestní akce v kolektivním vyjednávání

Speciální úprava byla zvolena i pro protestní akce v kolektivním vyjednávání a je upravena v čl. 9 Nařízení Řím II. Ten uvádí, že aniž je dotčen čl. 4 odst. 2 Nařízení Řím II (možnost navázání na společné obvyklé bydliště stran), je rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, pokud jde o odpovědnost osoby v postavení zaměstnance nebo zaměstnavatele nebo organizací zastupujících jejich profesní zájmy za škody způsobené trvalými nebo uskutečněnou protestní akcí v kolektivním vyjednávání, právo země, ve které akce byla nebo má být uskutečněna.

²⁷² Srov. čl. 13 Nařízení Řím II.

Preamble k tomu v odrážce (27) dodává poměrně zásadní informaci, a to že přesný význam pojmu protestní akce v kolektivním vyjednávání, jako je stávka nebo výluka, se v jednotlivých členských státech liší a je upraven vnitrostátními předpisy každého členského státu. Důsledek tohoto ustanovení je poměrně zásadní, neboť způsobuje, že pojem se nevykládá autonomně. Toto nestandardní řešení bylo způsobeno tím, že kolizní pravidlo pro protestní akce bylo do Nařízení Řím II zakomponováno až na návrh Evropského parlamentu (proto jej není možné najít ani v návrhu Nařízení Řím II), a to pod vlivem Švédska, kde se minimální mzda nestanovuje právním předpisem, ale prostřednictvím kolektivních protestních akcí, přičemž tyto byly rozhodnutím Soudního dvora ve věci C-18/02 *Danmarks Rederiforening, jednající jménem DFDS Torline A/S v. LO Landorganisationen i Sverige, jednající jménem SEKO Sjöfolk Facket för Service och Kommunikation* zahrnuty pod pojem věci občanské a obchodní, a bylo tak potvrzeno, že se na tyto situace aplikuje Nařízení Brusel I.

Dále odrážka (28) Preamble upozorňuje, že zvláštním pravidlem o protestní akci v kolektivním vyjednávání nejsou dotčeny podmínky týkající se uskutečnění takové akce v souladu s vnitrostátním právem a není jím dotčeno právní postavení odborů nebo organizací zastupujících zaměstnance, jak je upravuje právo členských států. Dle uvedeného práva bude jako předběžná otázka posuzováno, zda je protestní akci možné kvalifikovat jako protiprávní jednání.

Čl. 9 Nařízení Řím II s sebou nese některé problémy. Není jasná odpověď na otázku, zda lze pod něj podřadit také nároky třetích osob.²⁷³ Rovněž ustanovení nedává odpověď na to, jak určit rozhodné právo v případech nadnárodních protestních akcí, např. stávky pilotů letecké společnosti v různých státech. V takových situacích nebude možné navazovat na jediný právní řád. Jako řešení si lze představit, že dojde k určení těžiště protestních akcí, čemuž bude následně odpovídat i rozhodné právo.²⁷⁴

²⁷³ Plender, R., Wilderspin, M. *The European Private International Law of Obligation*. London: Thomson Reuters, 2009, s. 675.

²⁷⁴ Srov. Leible, S., Lehmann, M. *Die neue EG-Verordnung über das auf außervetragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht („Rom II“)*. RIW, 2007, č. 10, s. 731.

Kolizní pravidla jsou v čl. 9 Nařízení Řím II stanovena tak, že na prvním místě stojí volba práva (čl. 14 Nařízení Řím II), následuje společné obvyklé bydliště (čl. 4 odst. 2 Nařízení Řím II) a poté *lex loci delicti commissi*.

3.3.8 Jiné mimosmluvní závazkové vztahy

V kapitole III Nařízení Řím II označené „bezdůvodné obohacení, jednání bez příkazu a předmluvní odpovědnost“ (čl. 10 – 12 Nařízení Řím II) upravuje jiné mimosmluvní závazky. Jiné jsou z důvodu, že vznikají jiným způsobem než z civilního deliktu. Právě označení kapitoly ukazuje jejich právní důvod vzniku.

3.3.8.1 Bezdůvodné obohacení

Čl. 10 odst. 1 Nařízení Řím II stanoví, že souvisí-li mimosmluvní závazkový vztah, který vzniká z bezdůvodného obohacení, včetně úhrady neexistujícího dluhu, s již existujícím vztahem mezi stranami, jako například smluvním vztahem nebo vztahem vyplývajícím z civilního deliktu, který úzce souvisí s tímto bezdůvodným obohacením, je rozhodným právem právo, kterým se řídí uvedený existující vztah. Problém může nastat u pojmu „úzce souvisí“, neboť tento není nijak specifikován.

Podle čl. 10 odst. 2 Nařízení Řím II platí, že nemůže-li být rozhodné právo takto určeno a strany mají v okamžiku, kdy došlo ke skutečnosti, jež vedla k bezdůvodnému obohacení, obvyklé bydliště ve stejné zemi, použije se právo této země. Problémem může být určení časového okamžiku, ke kterému má být posuzováno obvyklé bydliště stran.

Odstavec 3 dále stanoví, že nemůže-li být rozhodné právo určeno na základě přechodných kritérií, je jím právo země, kde k bezdůvodnému obohacení došlo. Ani toto ustanovení není zcela bez interpretačních obtíží. Například otázkou je, v jaké zemi k bezdůvodnému obohacení došlo. Je to země, kde škůdce získal prospěch nebo místo, kde poškozený utrpěl újmu.

A nakonec čl. 10 odst. 4 Nařízení Řím II zakotvuje únikovou doložku. Vyplývá-li ze všech okolností případu, že je mimosmluvní závazkový vztah, který vzniká z bezdůvodného obohacení, zjevně úžeji spojen s jinou zemí, než

je země uvedená v předchozích ustanoveních článku 10, použije se právo této jiné země.

Pojem bezdůvodné obohacení není v Nařízení Řím II vymezen, ale lze předpokládat, že se jedná o autonomní pojem, který bude muset být vymezován nezávisle na právních řádech členských států. K tomu je vhodné dodat, že Preambule v odrážce (11) popisuje, že pojem mimosmluvního závazkového vztahu se v jednotlivých členských státech liší. Pro účely Nařízení Řím II je proto pojem mimosmluvní závazkový vztah třeba vykládat jako samostatný právní pojem.

I u pravidel určení rozhodného práva pro bezdůvodného obohacení se uplatňuje kaskádní systém. U bezdůvodného obohacení je struktura hraničních určovateli následující: volba práva (čl. 14 Nařízení Řím II), *lex causae* smlouvy, s níž mimosmluvní vztah z bezdůvodného obohacení úzce souvisí (čl. 10 odst. 1 Nařízení Řím II), následuje *lex domicilii communis* (čl. 10 odst. 2 Nařízení Řím II), poté se uplatní právo země, kde došlo k bezdůvodnému obohacení (čl. 10 odst. 3 Nařízení Řím II), a nakonec zde existuje možnost použít únikovou doložku (čl. 10 odst. 4 Nařízení Řím II).

3.3.8.2 Jednatelství bez příkazu

V čl. 11 Nařízení Řím II je upraveno jednatelství bez příkazu. Čl. 11 odst. 1 Nařízení Řím II stanoví, že souvisí-li mimosmluvní závazkový vztah, který vzniká z jednatelství bez příkazu, s již existujícím vztahem mezi stranami, jako například smluvním vztahem nebo vztahem vzniklým z civilního deliktu, který úzce souvisí s tímto mimosmluvním závazkovým vztahem, je rozhodným právem právo, kterým se řídí uvedený existující vztah.

Podle odst. 2 téhož článku platí, že nemůže-li být rozhodné právo takto určeno a strany mají v okamžiku, kdy došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, obvyklé bydliště ve stejné zemi, použije se právo této země.

Čl. 11 odst. 3 Nařízení Řím II upravuje situaci, kdy nelze právo určit ani podle odst. 2. Nemůže-li být rozhodné právo určeno na základě předchozích kritérií, je jím právo země, kde k jednatelství bez příkazu došlo.

Konstrukce je identická s pravidly pro určení rozhodného práva u bezdůvodného obohacení, a proto i čl. 11 odst. 4 Nařízení Řím II obsahuje únikovou doložku. Vyplývá-li ze všech okolností případu, že je mimosmluvní závazkový vztah, který vzniká z jednání bez příkazu, zjevně úžeji spojen s jinou zemí, než je země uvedená v předchozích odstavcích čl. 11, použije se právo této jiné země.

Ohledně vymezení pojmu jednání bez příkazu je možné odkázat na výklad k bezdůvodnému obohacení. Čl. 11 Nařízení Řím II pojem nedefinuje, ale je zřejmé, že se jedná o pojem, který bude nutné vykládat autonomně bez ohledu na jeho význam v právních řádech jednotlivých členských států.

Kaskáda kolizního pravidla pro jednání bez příkazu je vypracována tak, že na prvním místě je volba práva (čl. 14 Nařízení Řím II), dále připadá v úvahu *lex causae* smlouvy, s níž mimosmluvní závazek z jednání bez příkazu úzce souvisí (čl. 11 odst. 1 Nařízení Řím II). Dále se může uplatnit *lex domicilii communis* v okamžiku, kdy došlo ke skutečnosti vedoucí ke vzniku škody (čl. 11 odst. 2 Nařízení Řím II), právo země, kde k jednání došlo (čl. 11 odst. 3 Nařízení Řím II), a kaskádu uzavírá úniková doložka (čl. 11 odst. 4 Nařízení Řím II).

3.3.8.3 Předmluvní odpovědnost

V čl. 12 Nařízení Řím II je upraven institut předmluvní odpovědnosti, který je stejně jako koncept jednání bez příkazu pro systém *common law* překvapením.²⁷⁵

Odrážka (30) Preambule uvádí, že předmluvní odpovědnost je pro účely Nařízení Řím II samostatným pojmem a nemusí být nutně vykládána ve smyslu, jaký má ve vnitrostátním právu. Měla by zahrnovat porušení povinnosti podat pravdivé informace a selhání jednání o uzavření smlouvy. Článek 12 pokrývá pouze mimosmluvní závazkové vztahy, jež jsou přímo spojeny s jednáním, která předcházejí uzavření smlouvy. To znamená, že pokud během sjednávání smlouvy dojde ke škodě na zdraví, měl by se použít článek 4 nebo jiná příslušná

²⁷⁵ Srov. více Plender, R., Wilderspin, M. *The European Private International Law of Obligation*. London: Thomson Reuters, 2009, s. 713 - 736.

ustanovení Nařízení Řím II. K pojmu předsmmluvní odpovědnosti přispěl Soudní dvůr v rozhodnutí vztahující se k Bruselské úmluvě ve věci C-334/00 *Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA vs. Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS)*, podle něhož jednání musí porušovat povinnost chovat se v souladu s principy dobré víry.

Oproti dvěma předchozím ustanovení má čl. 12 Nařízení Řím II mírně odlišnou strukturu. Čl. 12 odst. 1 Nařízení Řím II stanoví, že rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z předsmmluvního jednání, je bez ohledu na to, zda došlo ke skutečnému uzavření smlouvy, právo, které se použije na smlouvu nebo které by se na ni použilo, kdyby byla uzavřena. Odstavec 2 doplňuje, že nemůže-li být rozhodné právo takto určeno, je jím právo země, ve které škoda vznikla, bez ohledu na zemi, v níž došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, a zemi nebo země, ve kterých nastaly nepřímé následky uvedené skutečnosti, nebo mají-li strany obvyklé bydliště ve stejné zemi v okamžiku, kdy došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, právo této země, nebo vyplývá-li ze všech okolností případu, že je mimosmluvní závazkový vztah, který vzniká z předsmmluvního jednání, zjevně úžeji spojen s jinou zemí, než je země uvedená v předchozích ustanoveních, právo této jiné země.

Strukturu ustanovení čl. 12 Nařízení Řím II lze z hlediska hraničních určovateli shrnout tak, že v popředí stojí volba práva, následuje *lex causae* smlouvy, která byla uzavřena nebo by byla uzavřena, poté se je možné uplatnit *lex loci damni infecti* a *lex domicilii communis* a celý systém je opět doplněn únikovou doložkou.

3.4 Meze obligačního statutu

Stanovit meze obligačního statutu znamená, jak již bylo výše poznamenáno, vyčlenit otázky, které se mohou řídit jiným právním řádem než tím, kterým se řídí samotný závazkový vztah. Základním krokem ke stanovení těchto mezí je již samotné vymezení působnosti Nařízení Řím I a Řím II v jejich úvodních člancích. Nicméně toto není jediný způsob, který oba právní nástroje nabízejí.

3.4.1 Působnost obligacího statutu

Nařízení Řím I v čl. 12 vymezuje působnost práva rozhodného pro smlouvu a stanoví tak obligacímu statutu limity. Podle čl. 12 odst. 1 Nařízení Řím I se právem rozhodným pro smlouvu řídí zejména: výklad; plnění závazků vyplývajících ze smlouvy; důsledky úplného nebo částečného porušení těchto závazků včetně stanovení škody, jsou-li stanoveny právem, a to v rámci pravomocí přiznaných soudu jeho procesním právem; různé způsoby zániku závazku, včetně promlčení a zániku práv v důsledku uplynutí doby; důsledky neplatnosti smlouvy. Uvedený výčet je pouze demonstrativní, lze tedy do působnosti obligacího statutu zařadit i další otázky, zejména účinky uzavřené smlouvy a její důsledky pro třetí osoby, samozřejmě s ohledem na čl. 1 odst. 2 a čl. 3 odst. 2 Nařízení Řím I.

Výklad smlouvy tedy podléhá právu, kterým se řídí smlouva, avšak pro zjišťování skutečností potřebných pro výklad se použije *lex fori*. *Metoda zjišťování vůle je přenechána lex fori, následky toho, že nebyla zjištěna, lex causae.*²⁷⁶ V případě volby práva je nutno vyložit rovněž samotnou doložku o rozhodném právu, která je, jak již bylo zmíněno, samostatným ujednáním, a bude vykládána podle práva, které bylo zvoleno.

K uvedenému lze uvést i rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.11.2013, sp. zn. 33 Cdo 2377/2012 týkající se Římské úmluvy, avšak s nepochybnou relevancí i pro Nařízení Řím I, podle něhož *zjistí-li soud přítomnost mezinárodního prvku v řízení, je povinen zabývat se otázkou, podle jakého právního řádu a podle jakých konkrétních norem je třeba právní vztah posoudit. Kvalifikace vztahu z pohledu mezinárodního práva soukromého (tj. zda jde či nejde o vztah s mezinárodním prvkem) a v kladném případě následná identifikace rozhodného práva, jeho obsahu a způsobu jeho aplikace musí předcházet hodnocení zjištěných skutkových okolností a právnímu posouzení věci. Skutkové závěry musí nalézt svůj obraz v podobě konkrétních subjektivních*

²⁷⁶ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 175.

práv a povinností normovaných právním předpisem. Skutkový stav je tedy interpretován prostřednictvím rozhodného práva a výrazem této interpretace je výrok soudního rozhodnutí. Nedošlo-li k identifikaci vztahu a ke zjištění rozhodného práva a jeho obsahu, neexistuje ani spojnice mezi skutkovým stavem a rozhodnutím, neboť chybí nástroj, prostřednictvím kterého vůbec lze skutková zjištění hodnotit a určit rozsah subjektivních práv a povinností v rámci předmětu sporu.

Plněním závazků vyplývajících ze smlouvy se rozumí otázky jako posouzení řádného plnění, podmínky týkající se místa a času plnění, otázka rozsahu plnění za jiného, podmínky plnění závazku obecně i z pohledu zvláštních druhů závazků – společný závazek, alternativní plnění, dělitelné a nedělitelné závazky, v případě peněžitého dluhu otázky zproštění závazku zaplacením, započtení, kvitance apod.²⁷⁷ Jedná se o demonstrativní výčet. Čl. 12 odst. 2 Nařízení Řím I však situaci mírně komplikuje, když stanoví, že pokud jde o způsob plnění a opatření, jež musí věřitel učinit v případě vadného plnění, bere se v úvahu právo země, v níž se plnění uskutečňuje. Pojem „způsob plnění“ závazku by měl být posuzován podle lex fori. Mezi otázky, které spadají pod způsob plnění, lze uvést ustanovení týkající se svátků, podmínek kontroly zboží a rovněž opatření v případě vrácení zboží.²⁷⁸

Kromě legis cause se tak uplatňuje ještě právní řád státu místa plnění. Je tak otázkou, v jakém vztahu tyto dva právní řády jsou, zda se jedná o ustanovení zvláštní a obecné nebo se jedná jen o podpůrné stanovisko právního řádu, který má rozhodující vliv na otázku plnění. Pokud by se přistoupilo na první variantu, domnívám se, že by docházelo k neodůvodněnému štěpení obligačního statutu. Je tak dle mého názoru nutno připustit pouze tolik, že čl. 12 odst. 2 Nařízení Řím I požaduje, aby při rozhodování byl vzat do úvahy i právní řád místa, kde je plněno.²⁷⁹ Místem plnění není míněno místo sjednané ve smlouvě, ale místo, kde bylo skutečně plněno.²⁸⁰

²⁷⁷ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 10 (2).

²⁷⁸ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 10 (3).

²⁷⁹ Srov. Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 10 (3).

²⁸⁰ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 175.

Právo rozhodné pro smlouvu také upravuje následky úplného nebo částečného nesplnění závazku, včetně určení výše náhrady škody, pokud je to dle práva možné, a to vše v rámci mezí daných možnostmi procesních předpisů legis fori. Toto řešení se u škody uplatní však pouze v případě, když půjde o posouzení právní. *Pokud by však bylo posouzení otázek souvisejících se škodou věcí skutkovou nikoli právní, čl. 12 odst. 1 písm. c) Nařízení Řím I by se nepoužil a použilo by se předpisů legis fori.*²⁸¹

Pojem „důsledky porušení závazku“ se vztahuje na důsledky, které smlouva či rozhodné právo spojuje s nesplněním smluvních závazků, přičemž je lhostejné, zda se jedná o nárok z odpovědnosti strany, která nesplnění zavinila, nebo o odstoupení od smlouvy z důvodu jejího neplnění. Patří sem rovněž upomínka adresovaná dlužníkovi.²⁸² Výčet otázek spadajících pod důsledky porušení závazku však není zdaleka úplný. Podle rozhodného práva se budou posuzovat i počáteční či následná nemožnost plnění, okolnosti vyšší moci, otázka smluvní pokuty nebo případného moderačního práva soudu.²⁸³ Právě v čl. 12 odst. 1 písm. c) Nařízení Řím I se nejvíce upřesňuje vzájemný vztah věcné působnosti mezi Nařízením Řím I a Nařízením Řím II.

Také různé způsoby zániku závazku včetně promlčení a prekluze se budou řídit právem rozhodným pro smlouvu. Toto ustanovení je třeba aplikovat s přihlédnutím k omezené možnosti odděleného posuzování jednotlivých ustanovení smlouvy (štěpení smlouvy). *Z hlediska kontinentálního práva je samozřejmé, že promlčení se řídí podle lex causae, pro systém common law se však klasicky tyto otázky řídily podle lex fori, proto bylo vhodné jejich výslovné uvedení v textu. Tímto právem se budou řídit i další otázky spojené se zánikem závazku, jako je splnění složením do soudní úschovy apod.*²⁸⁴

Otázka důsledků neplatnosti smlouvy rovněž podléhá úpravě práva rozhodného pro smlouvu. Cílem bylo zahrnout pod daný obligacní statut i pro

²⁸¹ Bělohávek, A. J. Římská úmluva/Nařízení Řím I, I. a II. díl. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1500.

Srov. Zpráva Giuliano-Lagarde, k čl. 10 (2).

²⁸² Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 10 (2).

²⁸³ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 175.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 175.

podmínky vrácení plnění, které si strany poskytují zjištěním neplatnosti smlouvy.²⁸⁵

Římská úmluva vymezuje působnost práva rozhodného pro smlouvu v čl. 10, a to zcela identickým způsobem jako je tomu v Nařízení Řím I.

Ve spojitosti s určením působnosti práva rozhodného pro smlouvu je vždy nutno položit otázku, do jaké míry zahrnují ustanovení čl. 12 Nařízení Řím I a čl. 10 ŘÚ otázky zajištění závazku. V ZMPSaP odpověď dává ustanovení § 11 ZMPSaP, podle něhož právní řád určený podle § 9 nebo § 10 ZMPSaP platí také o změnách, zajištění a následcích porušení závazků tam uvedených, pokud z úmyslu účastníků nebo z povahy věci nevyplývá něco jiného. Rovněž ZMPS obsahuje ustanovení § 91, které řeší zajištění závazků, následky porušení a změny závazku, a které stanoví, že zajištění závazku se řídí stejným právním řádem jako zajištěný závazek, ledaže jde o věcné právo nebo ze zákona nebo z povahy věci vyplývá něco jiného nebo strana, která poskytla zajištění jednostranným projevem vůle, zvolí použití jiného práva. Zástavní právo k pohledávkám a jiným právům se řídí stejným právem jako pohledávka nebo jiné právo, k nimž zástavní právo vzniklo, ledaže strany zvolí použití jiného práva. Volbou nebo změnou rozhodného práva nejsou dotčena práva třetích osob. Proti dlužníkovi lze uplatňovat jen ta práva, která vyplývají z právního řádu, kterým se řídí jeho zajištěný závazek. Důvodová zpráva k tomu dodává, že *pro zajištění spočívající ve zřízení věcného práva (např. zástavního práva) se použije kolizních norem pro věcná práva. Jiná úprava vyplývající ze zákona jako je např. stanovení pro ručení společníků za závazky právnické osoby, pro které se podle § 30 použije osobního statutu právnické osoby, nebo v § 83 pro zástavní práva tam uvedená.*²⁸⁶ Zpráva Giuliano-Lagarde se o zajištění závazku výslovně nezmiňuje, lze však dojít k závěru, že pokud se jedná o zajištění závazkově právní, je toto pod čl. 10 ŘÚ a čl. 12 Nařízení Řím I zahrnuto. *Lze dospět k závěru, že čl. 10 ŘÚ a obdobně čl. 12 Nařízení Řím I zahrnují i věcně právní zajištění závazku, pokud půjde o vztahy mezi smluvními stranami. Czernich zde uvádí jako příklad zadržovací právo, které má sice věcně právní*

²⁸⁵ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 10 (2).

²⁸⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 34-35.

složku, přesto však stále spadá pod obligační statut, tedy právo, jímž se řídí smlouva ve smyslu čl. 10 ŘÚ. Obdobně lze postupovat i při určování práva rozhodného pro další věcně právní zajištění závazku, jako je zástavní právo či výhrada vlastnického právo.²⁸⁷

Ve vztahu ke třetím osobám bude aplikována úprava kolizní úprava věcných práv, zakotvená v ustanoveních § 5 a 6 ZMPSaP a v § 69-73 ZMPS, a to v závislosti na povaze věci.

I Nařízení Řím II určuje v čl. 15 rozsah otázek, na které se vztahuje rozhodné právo určené dle jeho pravidel. Rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy podle Nařízení Řím II se řídí zejména základ a rozsah odpovědnosti, včetně určení osob, které mohou nést odpovědnost za své jednání; důvody pro vyloučení odpovědnosti, omezení odpovědnosti a rozdělení odpovědnosti; určení vzniku škody, její povahy a posouzení nebo nárokovaného odškodnění; opatření, která může soud přijmout v rozsahu své pravomoci podle procesního práva, aby zabránil vzniku nebo trvání škody na zdraví nebo na majetku anebo aby zajistil náhradu této škody; otázka, může-li dojít k převodu práva na uplatnění nároku na náhradu škody nebo odškodnění, včetně dědění; určení osob oprávněných k náhradě škody utrpěné jimi osobně; odpovědnost za jednání jiné osoby; a způsob zániku závazku a pravidla o promlčení a prekluzi včetně pravidel o počátku, přerušení a stavení běhu promlčecí doby nebo prekluzivních lhůt. Použití slova „zejména“ v návěti čl. 15 Nařízení Řím II dává tušit, že se jedná pouze o demonstrativní výčet případů, které se řídí právem určeným dle Nařízení Řím II.

Pod pojem základ a rozsah odpovědnosti, včetně určení osob, které mohou nést odpovědnost za své jednání se zahrnují veškeré otázky samotné podstaty odpovědnosti – povaha odpovědnosti (objektivní nebo subjektivní), definice zavinění, příčinná souvislost, vymezení osob, které mohou být odpovědné, případná omezení odpovědnosti, včetně toho, zda jsou právem stanoveny maximální výše náhrad apod.

²⁸⁷ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 176.

Pod pojmy důvody pro vyloučení odpovědnosti, omezení odpovědnosti a rozdělení odpovědnosti se skrývají důvody pro vyloučení odpovědnosti nebo její omezení ve smyslu vyšší moci, jednání v krajní nouzi, nutné obraně, odpovědnosti třetí osoby či spoluúčasti poškozeného.²⁸⁸ Pod rozsah Nařízení Řím II je nutno zahrnout i vyloučení nebo omezení odpovědnosti sjednané stranami. Tedy je nutno otázku dovolenosti takového ujednání mezi stranami řešit dle práva rozhodného pro mimosmluvní závazky.²⁸⁹

Dále do působnosti rozhodného práva spadá určení vzniku škody, její povahy a posouzení nebo nárokovaného odškodnění. Pod tento bod patří určení druhů škody jako škoda na majetku, zdraví nebo morální újma. Podle práva rozhodného pro mimosmluvní závazek se řídí i vyčíslení škody. K tomu dodává odrážka (33) Preamble Nařízení Řím II, že podle současných vnitrostátních pravidel pro náhradu škody přiznávanou obětím silniční dopravní nehody by měl soud, který se sporem zabývá, při stanovování výše náhrady škody na zdraví v případě, kdy se nehoda stala v jiném státě, než je stát obvyklého bydliště oběti, zohlednit veškeré významné skutkové okolnosti týkající se konkrétní oběti, včetně zejména skutečné újmy a nákladů na následnou a zdravotní péči. V anglickém znění se ustanovení jeví jako problematické. Jednak se někteří autoři domnívají, že v anglickém znění by mělo být použito termínu „damages“ a nikoli „damage“, ačkoliv toto tvrzení neobstojí při srovnání ostatních jazykových verzí, kdy je zjevné, že záměrem autorů bylo skutečně použít pojem „damage“, tedy pojem škody, resp. utrpěné újmy. A jednak se jako problém jeví užití termínu „remedy“, kdy pro právníka common law toto označení znamená jakýkoli možný prostředek nápravy utrpěné škody, tedy včetně např. tzv. exemplary damages (exemplární náhrada škody), avšak v ostatních jazykových verzích je použito termínu odškodnění²⁹⁰, pro něž je v common law ekvivalent compensation.²⁹¹

²⁸⁸ COM(2003) 427 final, s. 23.

²⁸⁹ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligations. Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 443.

²⁹⁰ České znění: odškodnění, německé znění: Wiedergutmachung, francouzské znění: la réparation demandée, italské znění: l'indenizzo chiesto.

²⁹¹ Srov. Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligations. Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 445-447.

V případě opatření, která může soud přijmout v rozsahu své pravomoci podle procesního práva, aby zabránil vzniku nebo trvání škody na zdraví nebo na majetku anebo aby zajistil náhradu této škody jde o otázky toho, jaké způsoby náhrady škody je možné volit. Rozhodné právo určuje, *zda bude poškozenému poskytnuto finanční odškodnění, nebo bude přikázáno uvedení do původního stavu, ale také varianty preventivních opatření. Vzhledem k možnému procesnímu charakteru těchto otázek není soud povinen přijmout takové opatření, které by nebylo možno přijmout dle práva fóra.*²⁹²

Působnost rozhodného práva u Nařízení Řím I a Nařízení Řím II dokreslují ještě ustanovení čl. 18 Nařízení Řím I a čl. 22 Nařízení Řím II, která jsou v obou právních nástrojích definována zcela identicky. Podle nich se právo rozhodné použije také na právní domněnky a určení důkazního břemene.

3.4.2 Materiální a formální platnost

Materiální platnost smlouvy, tedy otázky oferty a její akceptace, dovolenost předmětu smlouvy, otázky projevu vůle, stejně jako doložky o zvoleném právu (čl. 3 odst. 5 Řím I), jsou upraveny v čl. 10 Nařízení Řím I. Uvedené ustanovení je nutno chápat širěji, a to tak, že upravuje nejen existenci a platnost smlouvy jako celku, ale i konkrétní podmínky vzniku smlouvy a každého jejího jednotlivého ustanovení.²⁹³ Pouze otázka formy je upravena samostatným ustanovením v čl. 11 Nařízení Řím I.

Podle čl. 10 odst. 1 Nařízení Řím I platí, že existence a platnost smlouvy nebo některého ustanovení smlouvy se určuje podle práva, které by se na základě Nařízení Řím I použilo, kdyby byla smlouva nebo ustanovení smlouvy platné. Další odstavec toto pravidlo koriguje. Vyplývá-li však z okolností, že by nebylo přiměřené určovat účinky chování strany podle práva uvedeného v odstavci 1, může se strana za účelem zjištění, že neprojevila souhlas, odvolat na právo země, v níž se nachází její obvyklé bydliště. Pod pojmem chování se

²⁹² Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 189.

²⁹³ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1438.

skrývá jak činnost aktivní, tak pasivní, a to zejména mlčení. Uvedené ustanovení má tak význam zejména v souvislosti se zásadou „mlčení neznamená souhlas“, kdy v případě dojití nabídky se strana domnívá, že nabídku nemusí výslovně odmítnout, ačkoliv podle práva legis cause by tomu tak bylo. Takové straně ustanovení čl. 10 odst. 2 Nařízení Řím I poskytuje ochranu, když jí dovoluje v těchto situacích předvídat okolnosti, které jsou pro ni známe, a to díky užití právního řádu obvyklého bydliště.

Z uvedeného vyplývá, že v první řadě se vznik a účinky smlouvy řídí jedním právním řádem, a to právem smlouvy určeným podle pravidel Nařízení Řím I. Toto řešení však není jediné možné. Nařízení Řím I dovoluje určit rozhodné právo na základě obvyklého bydliště, ale pouze za určitých podmínek a pouze pro otázky existence projevu vůle strany, resp. jiný právní řád než legis causae se aplikuje pro řešení záležitosti neprojevení souhlasu. Může tedy dojít k situaci, že pro vznik a účinky smlouvy bude rozhodné odlišné právo. Uvedené řešení je z hlediska předvídatelnosti vhodnější než např. ustanovení § 4 ZMPSaP.

Platnost smlouvy z hlediska formy upravuje čl. 11 Nařízení Řím I. Ustanovení zahrnuje jak smlouvy, tak jednostranné právní úkony, které se týkají uzavřené nebo zamýšlené smlouvy. Ustanovení pojem formy nevymezuje. Nicméně v Zelené knize Evropská komise formulovala svou představu o definici formy. Formou smlouvy se míní zákonem stanovené podmínky pro vnější projevy jednání osoby při právních úkonech, jako např. povinnost dodržení písemné formy, požadavek faksimilního indosamentu nebo formu veřejné listiny.²⁹⁴

Smyslem daného článku je zachovat platnost právního úkonu, které činí strany smlouvy nebo jejich zmocněnci. Nabízí tedy alternativně několik hraničních určovatelů. Základním pravidlem je dostat požadavkům práva smlouvy, s výjimkou spotřebitelských smluv a smluv týkajících se nemovitosti. Za splnění daných okolností přistupuje možnost odvolat se na právní řád místa uzavření smlouvy, nebo právní řád místa, kde se nachází jedna ze stran, příp.

²⁹⁴ COM (2002) 654 final.

každá ze stran či zmocněnec v okamžiku uzavření smlouvy, nebo právo místa obvyklého bydliště jedné ze stran či osoby činící úkon.

Nařízení Řím I v čl. 11 stanoví, že smlouva uzavřená mezi osobami, které se nacházejí, nebo jejichž zmocněnci se nacházejí v okamžiku uzavření smlouvy v téže zemi, je formálně platná, splňuje-li formální náležitosti práva, kterým se podle Nařízení Řím I řídí nebo formální náležitosti práva země, v níž byla uzavřena. Smlouva uzavřená mezi osobami, které se nacházejí, nebo jejichž zástupci se nacházejí v okamžiku uzavření smlouvy v různých zemích, je formálně platná, splňuje-li formální náležitosti podle práva, které se na ni použije podle Nařízení Řím I, nebo práva jedné ze zemí, v níž se nacházela jedna ze smluvních stran nebo jejich zástupce v okamžiku uzavření smlouvy, nebo práva jedné ze zemí, v níž měla k uvedenému okamžiku jedna ze stran své obvyklé bydliště. Jednostranný právní úkon, který se týká již uzavřené nebo zamýšlené smlouvy, je formálně platný, splňuje-li formální náležitosti podle práva, které se na smlouvu použije nebo které by se na ni použilo podle Nařízení Řím I, nebo práva země, v níž byl tento úkon učiněn, nebo práva země, v níž osoba, která jej provedla, měla v té době obvyklé bydliště.

Odchylná pravidla stanoví Nařízení Řím I pro spotřebitelské smlouvy, jejichž forma se řídí právem země, v níž má spotřebitel své obvyklé bydliště (čl. 11 odst. 4 Řím I), a pro smlouvy, jejichž předmětem je věcné právo k nemovitosti nebo nájem nemovitosti. Na ně se vztahují formální požadavky práva země, v níž se nemovitost nachází, pokud se podle tohoto práva uvedená ustanovení použijí bez ohledu na zemi, v níž došlo k uzavření smlouvy, a bez ohledu na právo, které je jinak pro smlouvu rozhodné, a od nichž se nelze smluvně odchýlit (čl. 11 odst. 5 Řím I). Je také nutné si uvědomit, že změna volby práva nemůže mít vliv na formální platnost smlouvy.²⁹⁵

V případě jednostranných právních úkonů se jedná o takové, které mají vazbu na smlouvu nebo v budoucnu uzavíranou smlouvu, jako jsou odstoupení od smlouvy, výpověď, prominutí dluhu nebo zrušení smlouvy atd. Právní úkony

²⁹⁵ Srov. čl. 3 odst. 2 poslední věta Nařízení Řím I.

se vždy musí týkat smlouvy. Na jednostranný závazek, který nemá smluvní základ, se ustanovení čl. 9 nepoužije.²⁹⁶

Nařízení Řím I v souvislosti s formální platností stojí před problémem, který je evidentní v případech, kdy smluvní závazkový vztah podléhá více rozhodným právním řádům. Například se může jednat o situaci, kdy si strany zvolí právo jen pro část smlouvy a její zbývající část se řídí jiným právem určeným v souladu s pravidly pro neexistenci volby práva. Není zcela zřejmé, zda se lze i ohledně posouzení formální platnosti odvolat na každé rozhodné právo, nebo je třeba určit jeden z možných právních řádů jako právo rozhodné pro posouzení formální platnosti celé smlouvy. Řešení není možné nalézt v ustanovení čl. 9 Nařízení Řím I. Je třeba vyjít ze Zprávy k ŘÚ. Podle ní je v těchto případech vhodné použít právní řád, kterým se řídí ta část smlouvy, s níž nejúžeji souvisí formálně neurčitá část.²⁹⁷ Díky tomu by docházelo ke štěpení obligačního statutu také ohledně kolizního navázání pro formální podmínky platnosti smlouvy. Takový postup není zcela jistě nemožný, ale může být technicky značně náročný a může vést k rozdílnému posouzení v zemi práva, jejíž podmínky jsou nebo by měly být uplatňovány, a podle legis fori, přičemž často může jít jen o nepochopení doktrinální.²⁹⁸ Rozehnalová ke stejnému problému uvádí, že *je nutné v každém konkrétním případě využít dalších technik známých mezinárodnímu právu soukromému, jako je adaptace atd.*²⁹⁹

Otázka materiální a formální platnosti je v Římské úmluvě řešena zcela identicky jako v Nařízení Řím I, přičemž úprava těchto otázek je obsažena v čl. 8 a 9 ŘÚ.

Otázka formální platnosti úkonu v případě mimosmluvních závazkových vztahů je řešena v čl. 21 Nařízení Řím II. Jednostranný právní úkon, který má vyvolat právní účinky a který se týká mimosmluvního závazkového vztahu, je formálně platným, splňuje-li formální náležitosti podle práva, kterým se řídí

²⁹⁶ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 9 bod 1 – Rozsah působnosti obecných ustanovení.

²⁹⁷ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 9 (I-B.-2).

²⁹⁸ Bělohávek, A. J. Římská úmluva/Nařízení Řím I. I. a II. díl. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1463.

²⁹⁹ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 136

daný mimosmluvní závazkový vztah, nebo podle práva země, ve které byl učiněn.

Ačkoliv otázka formální platnosti hraje v případě mimosmluvních závazkových vztahů minimální roli, byla otázka platnosti jednostranných právních úkonů upravena, přičemž se vycházelo z úpravy čl. 9 Římské úmluvy.³⁰⁰

Ustanovení obdobné čl. 10 Nařízení Řím I Nařízení Řím II neobsahuje.

3.4.3 Způsobilost k právním úkonům a delikt ní způsobilost

Nařízení Řím I v čl. 1 vyjímá ze své působnosti problematiku způsobilosti k právům a právním úkonům (právní osobnost a svéprávnost terminologií NOZ) jak fyzických, tak právnických osob. Toto vymezení však není absolutní. V čl. 13 Nařízení Řím I upravuje nezpůsobilost fyzických osob k právním úkonům. Stanoví, že ve smlouvě uzavřené mezi osobami, které se nacházejí v téže zemi, se může fyzická osoba, která by byla způsobilá podle práva této země, odvolat na svou nezpůsobilost vyplývající z jiného práva pouze tehdy, pokud druhá smluvní strana o této nezpůsobilosti v době uzavření smlouvy věděla nebo o ní nevěděla z nedbalosti. Opět jeho cílem je chránit smluvní stranu jednající v dobré víře.

Římská úmluva problematiku způsobilosti k právům a právním úkonům upravuje stejně jako je tomu v Nařízení Řím I.

Ačkoliv tedy Nařízení Řím I i Římská úmluva obsahují kolizní normy zabývající se alespoň částečně způsobilostí k právním úkonům, nadále platí, že otázky způsobilosti spíše obligatorní statut nenásledují. Smyslem tohoto ustanovení je chránit smluvní stranu uzavírající smlouvu v dobré víře před tím, aby druhá strana teprve po uzavření smlouvy nenamítla, že k úkonu nebyla způsobilá. Osoba, která se své nezpůsobilosti dovolává, musí prokázat, že druhá strana o její nezpůsobilosti věděla, nebo o ní nevěděla vlastním zaviněním.

³⁰⁰ COM(2003) 427 final, s. 26.

Důkazní břemeno tedy tíží stranu nezpůsobilou k právním úkonům³⁰¹ (nesvéprávnou).

Nařízení Řím II speciální ustanovení dotýkající se způsobilosti k právním úkonům nemá, resp. ani mít nemůže. V jeho zájmu stojí deliktní způsobilost, jejíž úpravu Nařízení Řím II ze své působnosti nevylučuje, a dokonce v čl. 15 stanoví, že pro její posuzování se použije právo rozhodné pro mimosmluvní závazkový vztah.

3.4.4 Obecné otázky závazkového práva

3.4.4.1 Nařízení Řím I

Nařízení Řím I vychází ze skutečnosti, že některé obecné otázky závazkového práva nemusí následovat obligační statut smlouvy. Zároveň je ale vhodné tyto otázky upravit, proto nabízí pro tyto instituty zvláštní kolizní normy. Jedná se o postoupení pohledávky, zákonnou subrogaci a započtení.

Kolizní norma pro postoupení pohledávky (cesi) obsažená v čl. 14 Nařízení Řím I stanoví, že se vztah mezi postupitelem a postupníkem při postoupení pohledávky vůči jiné osobě („dlužník“) řídí podle práva, které se na základě Nařízení Řím I použije na smlouvu mezi postupitelem a postupníkem. Tento smluvní typ není přímo obsažen v čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím I, proto je třeba pro určení rozhodného práva v případě neexistence volby práva užít domněnku charakteristického plnění podle čl. 4 odst. 2 Nařízení Řím I. Tím, kdo takové plnění bude poskytovat, bude zejména postupitel.

K tomuto ustanovení odrážka (38) Preambule dodává, že výraz „vztah“ by měl vyjasnit, že se předmětné ustanovení použije rovněž na věcněprávní dopady postoupení mezi postupitelem a postupníkem v právních řádech, ve kterých úprava těchto otázek nespadá do závazkového práva. Výraz „vztah“ by nicméně neměl být chápán jako jakýkoli vztah, který by mohl existovat mezi postupitelem a postupníkem. Zejména by neměl zahrnovat předběžné otázky, pokud jde o postoupení pohledávky. Výraz by měl být jednoznačně omezen na dopady, jež přímo souvisejí s daným postoupením.

³⁰¹ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 9 (I-B.-2).

Právo, jímž se řídí postoupená pohledávka, však nadále určuje převoditelnost pohledávky, vztah mezi postupníkem a dlužníkem, podmínky, za kterých může být postoupení uplatněno vůči dlužníkovi, a zprostředkující účinek dlužníkovy plnění. Tato koncepce navazující na původní obligační statut zajišťuje, aby postavení dlužníka nebylo negativně zasaženo změnou věřitele.

Ustanovení čl. 14 odst. 3 Nařízení Řím I také definuje samotný pojem postoupení, jež zahrnuje přímé převody pohledávek, převody pohledávek při zajištění závazku a zastavení pohledávek nebo jiné způsoby zajištění pohledávek. Toto ustanovení bylo do Nařízení Řím I zařazeno z důvodu dodržení jednotné interpretace pojmu.

Čl. 14 odst. 1 Nařízení Řím I se aplikuje pouze na postupy pohledávek na základě smluv, ale na druhou stranu není rozhodující, jestli je postoupená pohledávka smluvního nebo jiného původu.

Římská úmluva obsahuje rovněž úpravu postoupení, a to v čl. 12, s tím, že pouze nenabízí definici postoupení pohledávky, jinak je totožná s úpravou v Nařízení Řím I.

Název článku 14 Nařízení Řím I v angličtině zní „Voluntary assignment and contractual subrogation“, v němčině „Übertragung der Forderung“. Odlišné označení v anglické verzi má svůj původ ve skutečnosti, že na rozdíl od českého nebo německého práva zná anglické právo tzv. dobrovolnou cesi neboli smluvní subrogaci.³⁰² *Literatura uvádí jako příklad faktoringovou smlouvu, kde se může objevit různá smluvní struktura. Zatímco například v ČR je realizován základní nárok cestou postupu pohledávky z podnikatele na faktora, ve Francii je téhož dosahováno cestou smluvní subrogace – faktor zaplatí věřiteli jiné osoby a vstupuje do práv věřitele. Účel transakce i přes tento rozdíl zůstává stejný.*³⁰³ A čl. 14 Nařízení Řím I se tak oproti Římské úmluvě aplikuje jak na smluvní postoupení, tak na dobrovolnou cesi.³⁰⁴ Zákonná subrogace je upravena

³⁰² Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 276.

³⁰³ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 141.

³⁰⁴ Srov. Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligations. Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 367.

v následujícím ustanovení Nařízení Řím I, které navazuje na ustanovení čl. 13 Římské úmluvy.

Ohledně zákonné subrogace platí podle čl. 15 Nařízení Řím I následující. Má-li určitá osoba („věřitel“) smluvní pohledávku vůči jiné osobě („dlužníkovi“), a třetí osoba je povinna uspokojit věřitele nebo na základě této povinnosti věřitele uspokojila, určuje právo, kterým se řídí povinnost této třetí osoby, zda a v jakém rozsahu je třetí osoba oprávněna uplatnit vůči dlužníkovi práva, která měl věřitel vůči dlužníkovi podle práva rozhodného pro jejich vztah. Zmíněné ustanovení upravuje kolizní režim regresních nároků.

Subrogaci Římská úmluva a Nařízení Řím I upravují shodně. Podle znění obou ustanovení lze dojít k závěru, že upravují pouze přechod práv ze zákona, nikoli případy, kdy osoba uhradila dluh za dlužníka dobrovolně. S ohledem na skutečnost, že se ŘÚ vztahuje pouze na závazky ze smluv, omezuje se použití pravidla v čl. 13 na přechod práv smluvní povahy. Proto se nevztahuje na přechod práv ze zákona, kdy dluh je deliktního původu. To znamená, že tímto ustanovením není zahrnut např. zákonný přechod práv pojištěného vůči osobě, která způsobila škodu, na pojistitele.³⁰⁵ To samé je možné říci o čl. 15 Nařízení Řím I.

Výše uvedené je doplněno čl. 16 Nařízení Řím I, jenž upravuje otázku společné odpovědnosti více dlužníků. Uplatňuje-li věřitel nárok vůči více dlužníkům, kteří odpovídají za uspokojení téže pohledávky, a jeden z dlužníků již pohledávku zcela nebo zčásti uspokojil, řídí se regresní právo tohoto dlužníka vůči ostatním spoludlužníkům za poskytnuté plnění právem, které se použije na závazkový vztah tohoto dlužníka vůči věřiteli. Ostatní dlužníci mohou uplatnit námitky, které měli vůči věřiteli v rozsahu, který připouští právo, jímž se řídily jejich závazkové vztahy vůči věřiteli. Jedná se o doplňkové pravidlo pro případ regresních nároků, když existuje více dlužníků. Články 14 a 15 Nařízení Řím I se liší tím, že je v nich předpokládána existence pouze jednoho dlužníka. V případě čl. 15 Nařízení Řím I se nesporně jedná o dlužníky nerozdílné. Naopak v případě spoludlužnictví rozdílného je třeba aplikovat

³⁰⁵ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 13 (1).

článek 15, případně jiná ustanovení a v závislosti na druhu závazku či důvodu proč osoba plnila za jiné.³⁰⁶

Započtení je jedním ze způsobů zániku závazku. Tuto problematiku by nebylo nutné upravovat samostatně, jestliže by nemohla nastat situace, kdy pohledávka, proti které započtení směřuje, se řídí jiným právem než pohledávka, které se používá k započtení, a kdy existuje několik přístupů, jak vyřešit otázku, které všechny podmínky musí být naplněny, tedy zda stačí splnění podmínek jednoho právního řádu nebo musí být naplněny podmínky obou právních řádů. Ale jelikož se tak stává poměrně často, Nařízení Řím I tuto problematiku záměrně upravilo samostatnou kolizní normou v čl. 17 Nařízení Řím I.³⁰⁷ Pokud se strany na právu na započtení nedohodly, tedy nedohodly se na rozhodném právu, řídí se započtení právem rozhodným pro pohledávku, vůči které se započtení uplatňuje. Takto určený právní řád stanoví, jaké pohledávky jsou způsobilé k započtení a které nikoli, případné další podmínky pro využití započtení, včetně jeho důsledků. Započtení je ve většině právních řádů chápáno jako institut hmotněprávní, výjimku tvoří především země common law, kde je započtení charakterizováno jako procesní kategorie. Může tak docházet ke kvalifikačnímu problému. Kvalifikační problém se ve vztahu k započtení objevuje v podstatě v celé kolizní problematice s ním související.³⁰⁸

3.4.4.2 Nařízení Řím II

Ohledně obecných závazkověprávních institutů Nařízení Řím II obsahuje velmi kusou úpravu. V rámci Nařízení Řím II jsou upraveny otázky subrogace, společné odpovědnosti dlužníků a některé záležitosti spojené s převoditelností práva na uplatnění nároku na náhradu škody.

Čl. 19 Nařízení Řím II stanoví, že má-li určitá osoba („věřitel“) mimosmluvní nárok vůči jiné osobě („dlužníkovi“) a třetí osoba je povinna uspokojit věřitele nebo na základě této povinnosti věřitele uspokojila, určuje

³⁰⁶ Bělohávek, A. J. Římská úmluva / Nařízení Řím I, I. a II. díl. Praha: C.H.Beck, 2009, II.díl, s. 1572.

³⁰⁷ Římská úmluva ustanovení o započtení pohledávek neobsahuje.

³⁰⁸ Srov. více Bělohávek, A. J. Římská úmluva / Nařízení Řím I, I. a II. díl. Praha: C.H.Beck, 2009, II.díl, s. 1576 – 1635.

právo, kterým se řídí povinnost této třetí osoby, zda a v jakém rozsahu je třetí osoba oprávněna uplatnit vůči dlužníkovi práva, která měl vůči dlužníkovi věřitel podle práva rozhodného pro jejich vztah. Uvedeným způsobem je upravena zákonná subrogace. Textace ustanovení je shodná jako v Nařízení Řím I. Rozdíl těchto ustanovení je dán věcnou působností obou právních nástrojů, kdy čl. 15 Nařízení Řím I upravuje přechod práv ze smluv a čl. 19 Nařízení Řím II zákonný přechod práv v případě dluhu deliktního původu.

Nařízením Řím II bude tak určitě upravovat otázku, která je explicitně vyloučena z působnosti úpravy smluvních závazků, a to zákonný přechod práv pojištěné osoby vůči osobě, která způsobila škodu, na pojistitele.³⁰⁹

Společná odpovědnost dlužníků je upravena v čl. 20 Nařízení Řím II, podle něhož uplatňuje-li věřitel nárok vůči více dlužníkům, kteří odpovídají za uspokojení téhož nároku, a jeden z dlužníků již nárok zcela nebo zčásti uspokojil, řídí se uplatnění nároku regresního postihu tohoto dlužníka vůči ostatním spoludlužníkům za poskytnuté plnění právem rozhodným pro mimosmluvní závazkový vztah tohoto dlužníka vůči věřiteli. Také ustanovení upravující společnou odpovědnost je identické s textací obsaženou v Nařízení Řím I.

Převod práva na uplatnění nároku na náhradu škody nebo odškodnění je v první řadě upraveno Nařízením Řím I, neboť se jedná o smluvní ujednání. Přesto Nařízení Řím II upravuje některé otázky s touto problematikou spojené, a to v čl. 15 písm. e), podle něhož platí, že otázka, může-li dojít k převodu práva na uplatnění nároku na náhradu škody nebo odškodnění, včetně dědění, je řešena právem rozhodným pro mimosmluvní závazek. Jedná se tak o obdobu čl. 14 odst. 2 Nařízení Řím I.³¹⁰

3.4.5 Dokazování

Nařízení Řím I ani Nařízení Řím II se nevztahují na dokazování a soudní řízení. Nicméně zcela z dosahu rozhodného práva tyto otázky vyňaty nejsou.

³⁰⁹ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 13 (1).

³¹⁰ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligations. Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 455.

Dle čl. 18 Nařízení Řím I a čl. 22 Nařízení Řím II platí, že právo rozhodné pro smluvní nebo mimosmluvní závazkové vztahy podle Nařízení Řím I nebo Řím II se použije v rozsahu, v jakém pro smluvní nebo mimosmluvní závazkové vztahy obsahuje pravidla pro použití právních domněnek nebo určení důkazního břemene. Smlouva nebo jiný právní úkon může být prokázán jakýmkoli důkazním prostředkem přípustným podle práva země, v níž má soud sídlo, nebo některého z právních řádů podle čl. 11 Nařízení Řím I nebo podle čl. 21 Nařízení Řím II, podle kterého je právní úkon formálně platný, za předpokladu, že soud může tento důkaz provést.

Uvedená ustanovení mohou být užitečná, jelikož otázky vztahující se k dokazování jsou v zásadě záležitostmi procesního práva *lex fori*.³¹¹

3.5 Instituty ovlivňující obligační statut

Pro dokreslení představy o obligačním statutu určeném podle Nařízení Řím I a Řím II je nutné zmínit i některé další otázky, které nejsou přímo jeho součástí, avšak jej výrazně ovlivňují. Jedná se o některé otázky obecné části MPS, jako imperativní normy, zpětný a další odkaz, výhrada veřejného pořádku a mezioblastní právo soukromé, a o další skutečnosti, jako vztah k jiným nástrojům práva EU nebo mezinárodním smlouvám, jež mají význam pro kolizní úpravu závazkového práva v EU.

3.5.1 Obecné otázky mezinárodního práva soukromého³¹²

3.5.1.1 Imperativní normy

Imperativní normy (absolutně kogentní normy, normy nutně použitelné apod.) jsou právní normy, které musí být použity vždy bez ohledu na to, jakým právem se řídí daný soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem. Použije se jich předtím, než se na základě kolizní normy začne určovat rozhodné právo.

³¹¹ COM(2003) 427 final, s. 26.

³¹² Srov. např. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 231 – 235; Týč, V., Rozehnalová, N. Kolizní smluvní právo, výhrada veřejného pořádku a mezinárodně kogentní normy. Právník. 2002, roč. 141, č. 2, s. 634 – 661 a tam uvedená literatura; Kapitán, Z. Teorie veřejného pořádku a kritéria jeho použití. Časopis pro právní vědu. 2004, roč. XII, č. 3, s. 214 - 226

Zejména se jedná o normy práva správního a finančního, tzn. veřejného práva. Některé právní řády stejným způsobem trvají také na použití norem občanského, obchodního a pracovního práva. Tyto normy také neustoupí cizímu právu. Může se jednat např. o normy upravující vztahy z obchodního zastoupení, zejména stanovících meze pro zákaz převzetí zastoupení konkurujících podniků, právo na dodatečnou provizi, o některé normy upravující nájemní smlouvu, ochranu spotřebitelů apod. V oblasti MPS se nejedná o aplikaci norem či o uplatnění nároků z nich vyplývajících, nýbrž se hodnotí dopad účinků těchto norem na soukromoprávní vztah.³¹³

Imperativní ustanovení nelze zaměňovat s kogentními normami z oblasti občanského a obchodního práva. Tyto kogentní normy se použijí bez ohledu na odchylné ujednání stran, protože nemohou svým ujednáním vyloučit jejich použití. Ve vztazích s mezinárodním prvkem se tak děje, pokud se použije práva, jehož jsou součástí, jako rozhodného práva.

Pokud je imperativní norma součástí práva země soudu, dojde k aplikaci takové normy vždy bez zvláštních obtíží. Problémy způsobuje používání imperativních norem cizího práva, buď těch, které jsou součástí legis causae, nebo těch, které patří k právu třetího státu.

Nařízení Řím I upravuje imperativní normy v čl. 9. Ačkoliv navazuje na úpravu obsažnou v Římské úmluvě, obsahuje na první pohled zjevnou novinku, a to ohledně terminologie, kdy Nařízení Řím I terminologicky důsledně rozlišuje mezi imperativními a kogentními normami, přičemž tato skutečnost se projevuje ve všech jazykových verzích.³¹⁴

Čl. 9 odst. 1 Nařízení Řím I nabízí přímo definici imperativních norem, jako ustanovení, jejichž dodržování je pro stát při ochraně jeho veřejných zájmů, jako např. jeho politického, společenského a hospodářského uspořádání, zásadní do té míry, že se vyžaduje jejich použití na jakoukoli situaci, která

³¹³ Týč, V., Rozehnalová, N. Kolizní smluvní právo, výhrada veřejného pořádku a mezinárodně kogentní normy. Právník. 2002, roč. 141, č. 2, s. 649-650.

³¹⁴ Anglická verze užívá termínů „cannot be derogated by agreement“ a „overriding mandatory rules“, německá verze „von denen nicht durch Vereinbarung abgewichen werden kann“ a „Eingriffsnormen“ a česká používá termínů „ustanovení práva, od nichž se nelze smluvně odchýlit“ (kogentní normy) oproti „imperativní ustanovení“.

spadá do jejich působnosti, bez ohledu na právo, které by se jinak na smlouvu podle tohoto nařízení použilo.

Použití imperativních norem práva země soudu je samozřejmostí. Čl. 9 odst. 2 stanoví, že Nařízením Řím I není v žádném případě dotčeno použití imperativních ustanovení práva země soudu.

Ohledně zahraničních imperativních norem čl. 9 odst. 3 Nařízení Řím I uvádí, že rovněž lze použít imperativní ustanovení práva země, v níž mají být nebo byly povinnosti vyplývající ze smlouvy splněny, pokud tato imperativní ustanovení činí plnění smlouvy protiprávním. Inspirací zvoleného řešení byl nepochybně precedent ve věci *Ralli Brothers v. Cia Naviera Sota y Aznar*.³¹⁵

Použití zahraničních imperativních norem je vázáno na dvě podmínky. Za prvé použity mohou být pouze předpisy země místa plnění, což je velmi úzké vymezení. A za druhé tyto předpisy musí plnění smlouvy činit protiprávním. Zároveň čl. 9 odst. 3 Nařízení Řím I nezavazuje k jejich aplikaci, když uvádí, že lze použít imperativní ustanovení práva země. Dle čl. 9 odst. 3 Nařízení Řím I platí, že při rozhodování, zda mají být taková ustanovení použita, je třeba vzít v úvahu jejich povahu a účel, jakož i důsledky, které by mohly z jejich použití nebo nepoužití vyplynout. Preambule v odrážce (37) pouze upřesňuje, že z důvodu veřejného zájmu mohou soudy členských států za výjimečných okolností použít výhradu veřejného pořádku a imperativních ustanovení. Pojem „imperativní ustanovení“ je třeba odlišit od výrazu „ustanovení, od nichž se nelze smluvně odchýlit“, a je třeba jej vymežit úžeji.

Imperativní ustanovení upravuje i Římská úmluva ve svém článku 7, který se však od čl. 9 Nařízení Řím I liší. Podle Římské úmluvy se vždy prosadí imperativní ustanovení *legis fori* a v případě imperativních ustanovení zahraničního práva je jeho uplatnění, jak se zdá, širší než v případě čl. 9 odst. 3 Nařízení Řím I.

Jak již bylo řečeno, Nařízení Řím II rovněž upravuje používání imperativních norem, ale oproti Nařízení Řím I omezeným způsobem. Nařízení

³¹⁵ Plender, R., Wilderspi, M. *The European Private International Law of Obligations*. London: Sweet and Maxwell, 2009, s. 345. Dále také Bonomi, A. *Overriding mandatory provisions in the Rome I Regulation on the Law Applicable to Contracts*. *Yearbook of PIL*. Vol. 10, 2008, s. 296. Pauknerová, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 173.

Řím II řeší pouze imperativní normy legis fori, ohledně zahraničních imperativních norem Nařízení Řím II mlčí. Imperativní normy legis causae budou použity z titulu jejich náležitosti k rozhodnému právu. Nařízení Řím II rovněž neobsahuje definici imperativních norem. Tato otázka je řešena v důvodové zprávě k návrhu Nařízení Řím II odkazem na definici imperativních norem, které podal Soudní dvůr v rozhodnutí ve spojených věcech C-369/96 a C-376/96.³¹⁶ Zároveň je zřejmé, že z uvedeného soudního rozhodnutí vyšla i definice imperativních norem obsažená v Nařízení Řím I.

Dle čl. 16 Nařízení Řím II platí, že Nařízením Řím II není v žádném případě dotčeno použití imperativních ustanovení práva země, v níž má soud sídlo, bez ohledu na právo, které by se na mimosmluvní závazkový vztah jinak použilo.

Otázka použití zahraničních imperativních norem však v Nařízení Řím II nechyběla vždy. V návrhu Nařízení Řím II bylo počítáno s ustanovením, které kopírovalo zcela čl. 7 odst. 1 Římské úmluvy.³¹⁷ Nicméně řada států jako Irsko, Itálie, Španělsko, Lucembursko, Německo a Velká Británie žádala odstranění ustanovení umožňující užití zahraničních imperativních norem. Některé státy byly přesvědčeny o malém významu pro mimosmluvní závazkové vztahy, jiné (Lucembursko, Německo a Velká Británie) uvedené ustanovení chtěly vyloučit z toho důvodu, že ke stejnému ustanovení připojily své výhrady již v rámci Římské úmluvy, neboť jej nechtěly aplikovat.³¹⁸

Při zmínce o imperativních normách v Nařízení Řím II není možné neuvést rovněž čl. 17 Nařízení Řím II, podle něhož při posuzování chování osoby, vůči které je vznášen nárok na náhradu škody, je třeba přihlídnout, jako ke skutkové otázce a v náležitém rozsahu, k pravidlům bezpečnosti a chování platným v místě a v okamžiku, kdy došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku

³¹⁶ Srov. COM(2003) 427 final, s. 24.

³¹⁷ Čl. 7 odst. 1 ŘÚ: Použije-li se na základě této úmluvy právo určité země, lze použít imperativní ustanovení práva jiné země, s níž věcné okolnosti úzce souvisí, v rozsahu, v jakém musí být podle práva této jiné země imperativní ustanovení použita bez ohledu na právo, které je jinak pro smlouvu rozhodné. Při rozhodování, zda mají být taková ustanovení použita, je třeba vzít v úvahu jejich povahu a účel, jakož i důsledky, které by mohly z jejich použití či nepoužití vyplynout.

³¹⁸ Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 190-191.

odpovědnosti. Pomocí zmíněného ustanovení lze do hry uvést i imperativní ustanovení práva třetího státu, nejen práva rozhodného.³¹⁹ V tomto smyslu tak čl. 17 Nařízení Řím II významně doplňuje čl. 16 Nařízení Řím II týkající se imperativních ustanovení.

Za pravidla bezpečnosti a chování lze považovat předpisy zajišťující bezpečnost a ochranu zdraví při práci, stavební, dopravní předpisy apod. Podle těchto předpisů bude posuzována protiprávnost škůdcova jednání, kdy může namítat, že právě uvedená pravidla byla z jeho strany dodržena, a proto protiprávně jednat nemohl. Uvedená pravidla může vzít v úvahu i rozhodující orgán při posuzování otázek snížení odpovědnosti pachatele v důsledku spoluzavinění poškozeného.

K pravidlům bezpečnosti a chování je přihlíženo jako ke skutkové otázce se všemi důsledky z toho plynoucími. Zejména tedy osoba, v jejíž prospěch lze normy aplikovat, se jich musí dovolat a prokázat jejich obsah. Poté je také na rozhodujícím orgánu jakou váhu a význam jim přisoudí.

3.5.1.2 Zpětný a další odkaz

Při určování rozhodného práva pro soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem, je nutné se vypořádat s tím, zda kolizní norma Římské úmluvy, Nařízení Řím I nebo Nařízení Řím II přikazuje použít jen hmotné právo nebo i kolizní normy tohoto rozhodného práva. Tento problém nabývá na významu, pokud kolizní norma rozhodného práva neodkazuje na použití tohoto práva, ale k právu jinému. Tato situace může nastat v případě zpětného odkazu, kdy kolizní norma ŘÚ, Nařízení Řím I nebo Nařízení Řím II, která je součástí nějakého právního řádu, přikazuje použít určité rozhodné právo a podle kolizní normy tohoto práva se má použít právního řádu, jehož součástí jsou kolizní normy obsažené v Římské úmluvě, Nařízení Řím I nebo Nařízení Řím II. Druhou variantou je další odkaz, kdy kolizní norma přikazuje použít určité rozhodné právo a podle kolizní normy tohoto práva se má použít práva jiného

³¹⁹ Srov. COM(2003) 427 final, s. 25.

státu.³²⁰ Odpovědět na otázku, zda použít právo určené podle pravidel Římské úmluvy, Nařízení Řím I nebo Nařízení Řím II s kolizními normami, tedy i jeho mezinárodní právo soukromé, nebo bez nich, znamená rozhodnout se, jestli se připustí zpětný a další odkaz.

Použitím práva země určeným na základě Nařízení Řím I i Nařízení Řím II se rozumí použití právních norem platných v této zemi, s výjimkou jejich norem mezinárodního práva soukromého, nestanoví-li Nařízení Řím I jinak (čl. 20 Nařízení Řím I, čl. 24 Nařízení Řím II). Stejně platí pro Římskou úmluvu (čl. 15).

3.5.1.3 Mezioblastní právo soukromé

Ustanovení čl. 22 Nařízení Řím I je zaměřeno na státy s více právními systémy: je-li některý stát složen z více územních jednotek, z nichž každá má vlastní právní normy upravující smluvní závazkové vztahy, považuje se pro účely určení rozhodného práva podle Nařízení Řím I každá územní jednotka za zemi. Členský stát, v němž mají různé územní jednotky vlastní právní normy upravující smluvní závazkové vztahy, není povinen uplatňovat Nařízení Řím I při kolizi výhradně mezi právními řády těchto jednotek.

Pro státy s více právními systémy předvídá zvláštní úpravu čl. 25 Nařízení Řím II. Je-li některý stát složen z více územních jednotek, z nichž každá má vlastní právní normy upravující mimosmluvní závazkové vztahy, považuje se pro účely určení rozhodného práva podle Nařízení Řím II každá územní jednotka za zemi. Členský stát, v němž mají různé územní jednotky vlastní právní normy upravující mimosmluvních závazkové vztahy, není povinen uplatňovat Nařízení Řím II při kolizi výhradně mezi právními řády těchto jednotek.

³²⁰ Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004, s. 159.

3.5.1.4 Veřejný pořádek

Veřejný pořádek³²¹ je významný institut MPS spojený s aplikací právního řádu určeného kolizní normou. Jedná se o ustanovení, které umožňuje a také zavazuje orgán rozhodující v konkrétním případě odmítnout výjimečně použití ustanovení zahraničního právního řádu, kterého se má v daném případě použít na základě kolizní normy Římské úmluvy, Nařízení Řím I nebo Nařízení Řím II, jestliže by účinky tohoto použití byly zásadně nepřijatelné pro stát fora. Vyřadí se aplikace pouze určité normy a nikoli celého právního řádu. Výhrada veřejného pořádku se uplatní až po určení rozhodného práva podle kolizní normy. Situace se komplikuje právem EU, které se stalo součástí národního práva členských států, a tak jejich veřejný pořádek dotváří, resp. vytváří vlastní evropský veřejný pořádek. Pojem evropský pořádek a zejména jeho obsah vzbuzuje neshody, avšak nesporným zůstává jedině názor, že ztělesňuje standardy, jež jsou existenčně spjaty s unijním právem.³²² Jaký je však jeho konkrétní obsah, o tom shoda nepanuje. A tak státy při aplikaci tohoto pojmu zejména v souvislosti s Římskou úmluvou, Nařízením Řím I a Nařízením Řím II musí posuzovat daný případ ve světle obsahu národního pořádku a zároveň s ohledem na hodnoty evropského veřejného pořádku. V tomto smyslu se jedná o kolizní veřejný pořádek. Dále existuje procesní veřejný pořádek, který slouží k přehodnocení účinku cizího rozhodnutí v rámci procesu jeho uznání a výkonu, a to jak z hlediska dodržení základních principů procesních, tak hmotněprávních. Zde však nebude dále zmiňován.

Orgánům země soudu nepřísluší hodnocení právních norem cizích států, jejichž vydávání je projevem svrchovanosti státu, takže takové hodnocení by bylo v rozporu se zásadou svrchované rovnosti států a mohlo by vést k vměšování do vnitřních záležitostí druhého státu. Výhrada veřejného pořádku

³²¹ Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 6. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2004; Týč, V., Rozehnalová, N. Kolizní smluvní právo, výhrada veřejného pořádku a mezinárodně kogentní normy. Právník. 2002, roč. 141, č. 2, s. 634-661.

³²² Kapitán, Z. Teorie veřejného pořádku a kritéria jeho použití. Časopis pro právní vědu. 2004, roč. XII, č. 3, s. 221.

nesměruje vůči normě samé. Nepředstavuje kontrolní prostředek vůči ní.³²³ Statní orgány tedy musí odepřít použití norem cizího právního řádu pouze na základě toho, že by se důsledky použití takové normy přičily veřejnému pořádku. V oblasti závazkových vztahů však použití institutu veřejného pořádku je spíše výjimečné.

Podle čl. 16 ŘÚ použití některé normy práva určeného na základě Římské úmluvy může být odmítnuto pouze za předpokladu, že je toto použití zjevně neslučitelné s veřejným pořádkem země, v níž má soud sídlo. Obsah a smysl institutu veřejného pořádku jednotlivé právní řády vnímají v základních konturách podobně. Současně je nutné si uvědomit, že tento veřejný pořádek není jen národním veřejným pořádkem, ale zahrnuje nutně i evropské hodnoty, resp. hodnoty vytvořené právem Společenství.³²⁴

Nařízení Řím I upravuje institut veřejného pořádku v čl. 21, kde stanoví, že použití některého ustanovení práva kterékoli země určeného na základě Nařízení Řím I může být odmítnuto pouze v případě, že by bylo zjevně neslučitelné s veřejným pořádkem místa soudu.

Co se konkrétně myslí předpisem, jehož použití je zjevně neslučitelné s veřejným pořádkem země soudu, bude záležet na zcela konkrétních okolnostech. Takové použití musí být navíc s veřejným pořádkem zjevně neslučitelné.³²⁵

V případě Nařízení Řím II platí dle čl. 26, že použití některého ustanovení práva kterékoli země určeného na základě Nařízení Řím II může být odmítnuto pouze v případě, že by bylo zjevně neslučitelné s veřejným pořádkem místa soudu. Preambule k tomu v odrážce (32) vysvětluje, že z důvodu veřejného zájmu mohou soudy členských států za výjimečných okolností použít výhradu veřejného pořádku a imperativní ustanovení. Zvláště může být jako porušení veřejného pořádku místa soudu, který se sporem zabývá, posuzován případ, kdy by bylo v důsledku uplatnění práva určeného

³²³ Týč, V., Rozehnalová, N. Kolizní smluvní právo, výhrada veřejného pořádku a mezinárodně kogentní normy. Právník. 2002, roč. 141, č. 2, s. 639.

³²⁴ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 16.

³²⁵ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 248.

podle Nařízení Řím II uloženo nekompenzační odškodnění exemplární nebo represivní povahy v mimořádné výši, v závislosti na okolnostech případu a právním řádu členského státu soudu, který se sporem zabývá.

Preamble zřejmě míří na problematiku spojenou například s právem USA, a to s tzv. punitive damages. V tomto konceptu má náhrada škody exemplární nikoli kompenzační charakter. Punitive damages většinou nebudou v evropských státech uznány, na druhou stranu není možné tyto otázky paušálně vyloučit, vždy je nutné zkoumat každý jednotlivý případ. K tomuto se přiklonil i francouzský Kasační soud v rozhodnutí ze dne 1.12.2010 ve věci Fountaine Pajot, když potvrdil, že rozhodnutí založená na tzv. punitive damages nejsou v zásadě v rozporu s francouzským veřejným pořádkem.³²⁶

V žádném z uvedených předpisů není řešena otázka náhradního práva, které by se mělo použít namísto neaplikované právní normy rozhodného práva. Odpověď na tuto otázku nedává přesně ani teorie. Za určitých okolností postačí prostě nevhodné ustanovení vyřadit a nijak jej nenahrazovat, jindy však takový postup dostačující nebude. Přichází tak v úvahu například i použití lex fori, resp. použití právní řád, který jako další případně připadá v úvahu v rámci Nařízení Řím I a Nařízení Řím II. Někdy však řešení není tak snadné, protože může vést k disharmonickým výsledkům. Za těchto okolností se zdá jako nejvhodnější přikročit k adaptaci jako jedné z metod MPS.³²⁷

3.5.2 Vztah k ostatním právním nástrojům

Ostatní nástroje lze rozdělit na právní předpisy Evropské unie a na mezinárodní úmluvy. Obojí vztah upravuje jak Nařízení Řím I, tak Nařízení Řím II. Nařízení Řím I má navíc jednu zvláštnost oproti úpravě Nařízení Řím II, která je dána tím, že oblast smluvních závazkových vztahů byla před Nařízením Řím I upravena v Římské úmluvě. Nařízení Řím I v čl. 24 stanoví svůj vztah ke zmíněné Římské úmluvě. Nařízení Řím I v členských státech

³²⁶ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 195.

³²⁷ Srov. Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 7. opravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2009, s. 196 – 197; Rozehnalová, N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 131.

nahrazuje Římskou úmluvu kromě případů, kdy se jedná o území členských států, která spadají do územní působnosti ŘÚ a na která se Nařízení Řím I nevztahuje v souladu s čl. 52 SEU a čl. 355 SFEU. V rozsahu, v jakém Nařízení Řím I nahrazuje ustanovení Římské úmluvy, se jakýkoli odkaz na ŘÚ považuje za odkaz na Nařízení Řím I.

S výjimkou čl. 7 Nařízení Řím I, upravujícího právo rozhodné pro pojistné smlouvy, není Nařízením Řím I dotčeno použití právních předpisů Evropské unie, které ve zvláštních oblastech stanoví kolizní normy pro smluvní závazkové vztahy (čl. 23 Nařízení Řím I).

Podle odrážky (40) Preambule Nařízení Řím I je třeba zabránit stavu, kdy jsou kolizní normy rozptýleny do více nástrojů a nejsou vzájemně v souladu. Nařízením Řím I však nevylučuje možnost začlenit kolizní normy pro smluvní závazkové vztahy do právních předpisů EU v konkrétních otázkách. Nařízením Řím I by nemělo být dotčeno používání jiných nástrojů obsahujících ustanovení, jejichž účelem je přispět k řádnému fungování vnitřního trhu, pokud nemohou být použity ve spojení s právem určeným podle Nařízení Řím I. Uplatňování ustanovení rozhodného práva na základě kolizních norem Nařízení Řím I by nemělo omezovat volný pohyb zboží a služeb, jak jej upravují akty EU, například směrnice č. 2000/31/ES, o elektronickém obchodu.

V důsledku uvedené úpravy se tak budou aplikovat nejen kolizní normy zmíněné směrnice o elektronickém obchodu, ale i kolizní normy obsažené ve spotřebitelských směrnicích aj., přičemž tyto normy budou působit jako *leges speciales*.

V Nařízení Řím II je vztah k ostatním ustanovením práva EU upraven v čl. 27, podle něhož Nařízením Řím II není dotčeno použití právních předpisů ES, které ve zvláštních případech stanoví kolizní normy pro mimosmluvní závazkové vztahy. K uvedenému ustanovení je třeba připomenout i odrážku (35) Preambule Nařízení Řím II, která je koncipována shodně jako v případě Nařízení Řím I. Opět tedy platí, že není dotčeno použití například směrnice o elektronickém obchodu.

Vztah k mezinárodním úmluvám je upraven v čl. 25 Nařízení Řím I a v čl. 28 Nařízení Řím II, přičemž úprava je zcela shodná. Nařízením Řím I či

Nařízením Řím II není dotčeno použití mezinárodních úmluv, jejichž stranou je jeden nebo více členských států ke dni přijetí Nařízení Řím I či Nařízení Řím II a které stanoví kolizní normy pro smluvní závazkové vztahy. Nařízení Řím I i Nařízení Řím II se však použije mezi členskými státy přednostně ve vztahu k úmluvám uzavřeným výlučně mezi dvěma a více členskými státy v rozsahu, ve kterém se týkají předmětu právní úpravy Nařízení Řím I nebo Nařízení Řím II.

To znamená, že Nařízení Řím I a Řím II se nebudou aplikovat v případech, kdy některé členské státy a další státy jsou vázány mezinárodní úmluvou regulující oblast, kterou zároveň zahrnuje i Nařízení Řím I nebo Nařízení Řím II. Respektovány jsou tak mezinárodněprávní závazky členských států. Pro ČR je takovou mezinárodní úmluvou na poli mimosmluvních závazků na prvním místě Haagská úmluva o právu použitelném pro dopravní nehody, publikovaná pod č. 130/1976 Sb. Tato úmluva, kterou je vázána řada členských států a rovněž třetích států, se tedy bude aplikovat přednostně před Nařízením Řím II.

4. Závěrečné poznámky

4.1 Národní právní úprava

Od 1.1.2014 je účinný zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, který nahradil zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním. V této souvislosti je důležitá otázka vzájemné časové souvztažnosti uvedených právních předpisů, neboť v souladu s časovou působností Římské úmluvy, Nařízení Řím I a Řím II je evidentní, že minimálně v této rovině národní právní úprava neztrácí na významu.

Problematiku temporálních účinků řeší ustanovení § 123 odst. 1 ZMPS, které stanoví, že vznik a existence právních poměrů a skutečnosti z nich vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, včetně volby práva, se posuzují podle dosavadních právních předpisů. Ustanovení ZMPS se použijí i pro právní poměry vzniklé přede dnem nabytí jeho účinnosti, jestliže jsou trvalé dlouhodobé povahy a dochází v nich k opětovným nebo trvajícím jednáním účastníků a skutečnostem pro ně významným po dni nabytí jeho účinnosti, pokud jde o taková jednání a skutečnosti. Ustanovení se ve své první části jeví jako zcela jasné, když stojí zcela na principu zákazu retroaktivity právních norem. Trochu zmatku může přinést druhá věta zmíněného ustanovení. K tomu však důvodová zpráva uvádí, že *ustanovení se týká poměrů, které sice vznikly před nabytím účinnosti nového zákona, avšak dlouhodobě přetrvávají za účinnosti nového zákona a dochází v nich k opakovanému a trvajícím chování účastníků, tzn. i k novým jednáním a k novým skutečnostem. Např. takovými trvajícím dlouhodobými poměry jsou poměry mezi rodiči a dětmi nebo poměry mezi manžely. I když tak podle okolností může na základě tohoto ustanovení dojít ke změně rozhodného práva pro takové poměry, převažuje zde zájem na tom, aby se takové poměry řídily novou právní úpravou. Nejeví se to neúnosným důsledkem, protože i dosavadní právní úprava stanoví podle okolností změnu rozhodného práva pro tyto poměry, dokonce i pro majetkové poměry manželů.*

*Situace, které se v těchto vztazích dovršily před nabytím účinnosti nového zákona, se posoudí podle dosavadních právních předpisů.*³²⁸

Pro smluvní a mimosmluvní závazkové vztahy by toto ustanovení mělo mít ten důsledek, že ZMPSaP se použije pro smluvní závazky vzniklé do 17.12.2009, resp. do 1.7.2006, od něhož je pro ČR použitelná Římská úmluva, a pro mimosmluvní závazky vzniklé do 11.1.2009. Pro okruh otázek, které Nařízení Řím I a Řím II neupravuje se do 31.12.2013 užije ZMPSaP a od 1.1.2014 ZMPS. Je však otázkou, jak do oblasti závazků zasáhne druhá věta zmíněného ustanovení § 123 odst. 1 ZMPS, resp. do jaké míry lze např. vztah ze smlouvy o úvěru poskytnutého na 30 let považovat za poměr trvalé a dlouhodobé povahy, v nichž dochází k opětným nebo trvajícím jednáním účastníků. Základní vztah bude nade vše pochybnost podřízen úpravě Nařízení Řím I, avšak otázka například věcněprávního zajištění bude upravována národní právní úpravou. Při porovnání ustanovení dotýkajících se této problematiky v ZMPSaP a ZMPS lze dojít k závěru, že řešení je identické, avšak aplikace právního předpisu je významná pro posouzení kvality rozhodování a možnosti využití opravných prostředků.

V souvislosti s rekodifikací soukromého práva v České republice je nutné rovněž zmínit, že došlo ke změně právní terminologie. V současné chvíli tedy právní termíny objevující se v Nařízení Řím I a Řím II nemusí odpovídat aktuálně účinné právní úpravě soukromého práva. Většina pojmů obsažených v Nařízení Řím I a Řím II má však být vykládána autonomně. Na druhou stranu pro základní pochopení ustanovení právní normy v rámci unijních předpisů je třeba používat pojmy, kterým ten, kdo bude normy aplikovat, rozumí a dovede provést alespoň základní podřazení.

4.2 Obecné charakteristiky Nařízení Řím I a Řím II

Nařízení Řím I a Řím II obsahují normy kolizního práva, a to s cílem sjednotit určení rozhodného práva před soudy členských států v oblasti závazků. S ohledem na vymezení věcné působnosti Nařízení Řím I a Řím II lze říci, že

³²⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, s. 37-38.

obsahují téměř ucelenou úpravu smluvních a mimosmluvních závazků v rámci prostoru EU. *Téměř komplexní proto, že některé otázky jsou z jejich věcné působnosti vyloučeny.*³²⁹ Vedle samostatného určení práva rozhodného pro smlouvu a mimosmluvní závazky upravují i další instituty, které jsou důležité pro jednotné působení kolizních norem. Jedná se o institut imperativních norem, výhrady veřejného pořádku nebo problematiku zpětného a dalšího odkazu.

Pro Nařízení Řím I a Řím II lze shrnout, že vykazují následující charakteristické rysy, což je bezpochyby dáno i tím, že o těchto dvou nařízeních bylo uvažováno jako o komplexu a zároveň tím, že Nařízení Řím I vycházelo z již existujícího Nařízení Řím II.

Z hlediska jejich působnosti je zřejmé, že Nařízení Řím I, ale i Nařízení Řím II, byť po počátečních útrapách spojených s nevhodnou textací ustanovení čl. 31 a 32 Nařízení Řím II, nepůsobí retroaktivně, a je tudíž dobře předvídatelné, která pravidla mají být při posuzování konkrétního případu aplikována.

Nařízení Řím I a Řím II je spojeno s univerzalitou, ačkoliv jsou s tímto pojmem spojeny určité obtíže.³³⁰ Lze ale i přesto konstatovat, že s termínem „univerzální“ se pojí několik významných charakteristik. Jednak právo určené podle nich se aplikuje i v případě, že se nejedná o právo členského státu (tzv. *normy lois uniformes*), a jednak se pravidla obsažená v Nařízení Řím I a Řím II použijí na soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem nejen uvnitř, ale i mimo EU. Ačkoliv existují názory různé, jak již bylo výše uvedeno, není možné přistoupit na jiné řešení, a to hned z několika důvodů. Jedním z nich je právní jistota a snadnost aplikace právní normy. Soud by nepochybně byl schopen určit, která z právních norem má být aplikována, tedy zda se má použít norma, která se týká vnitrounitního vztahu, nebo norma dopadající na ostatní případy přítomnosti mezinárodního prvku. Toto rozlišení by však nebylo s největší pravděpodobností použitelné pro adresáty právní normy v podobě fyzických a právnických osob. Rovněž by dvojí řešení, které by nemuselo vést ve všech

³²⁹ Rozehnalová N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 150.

³³⁰ Viz. Kapitola 2.6.3 Prostorově personální působnost.

právních řádech při použití pravidel pro vztahy s unijním prvkem a pro ostatní vztahy s mezinárodním prvkem ke stejnému rozhodnému právu, mohlo vést k neúměrnému zvýšení „obchodování s hraničními určovateli“. V neposlední řadě by nepřijetí univerzální povahy Nařízení Řím I a Řím II znamenalo nastavení velmi podrobných pravidel, podle nichž by se určovalo, který vztah se řadí pod vztah s unijním prvkem a který už ke vztahu s ostatním mezinárodním prvkem. Takové řešení by vedlo zřejmě k přílišné kazuičnosti právní úpravy, která pro systém kontinentálního práva není příliš vhodná. Z uvedených důvodů je dle mého názoru třeba odmítnout to, že by evropské mezinárodní právo soukromé, resp. úprava závazků měla mít partikulární charakter. Dále je také možné za výraz univerzálnosti považovat neomezení se pouze na možnost volby či určení práva členského státu Evropské unie. Strany vztahu tak mají možnost, až na některé výjimky přesně definované v jednotlivých ustanoveních, zvolit si právo jakéhokoli státu světa.

Univerzální použití Nařízení Řím I a Řím II komplikuje rozdílné postavení členských států EU, kdy oba nástroje neaplikuje Dánsko, a to na základě Protokolu o postavení Dánska. V případě smluvních závazků je situace alespoň jednodušší, když lze použít Římskou úmluvu, ale přesto ani v této oblasti nedochází k jednotné aplikaci, protože Nařízení Řím I a Římská úmluva se od sebe v některých bodech odlišují. Pro mimosmluvní závazky se tak zcela určitě aplikuje dánské národní právo. Na druhou stranu je však třeba poznamenat, že neúčast Dánska neznamena, že by se neužilo dánského právo, pokud bude určeno jako rozhodné právo.

Nařízení Řím I i Řím II klade důraz na zajištění právní předvídatelnosti jakožto výrazu hodnot kontinentálního práva a spravedlnosti kolizního řešení jako výrazu principů anglosaského práva. Projevy těchto zdánlivě protichůdných principů v oblasti kolizní práva, kdy pro kontinentální právní řád je typičtější využívání pevných hraničních určovatelů, kdežto anglosaské právní systémy spíše vycházejí z hraničních určovatelů, které umožňují v rámci soukromoprávního vztahu s mezinárodním prvkem flexibilnější určení rozhodného práva s důrazem na charakteristiky konkrétního právního vztahu, se

projevuje v mnoha ustanoveních Nařízení Řím I a Řím II. Nejvýrazněji se oba principy snoubí v ustanovení čl. 4 Nařízení Řím I.³³¹

Nařízení Řím I a Řím II následují trend současnosti a ustanoveními pro některé speciální případy poskytují ochranu sociálním hodnotám, kdy dochází k omezení ve prospěch slabší strany. Je nutno podotknout, že v rámci Nařízení Řím I je tento princip znatelnější, kdy Nařízení Řím I obsahuje speciální pravidla pro spotřebitelské nebo pracovní smlouvy, v nichž jsou kolizní pravidla nastavena ve prospěch slabší smluvní strany – spotřebitele nebo zaměstnance tak, aby došlo k zajištění standardu práv, který je pro uvedené smluvní strany předvídatelný a očekávatelný. V případě Nařízení Řím II je ochrana sociálních hodnot rovněž zřejmá, avšak vzhledem k věcnému rozsahu nařízení se projevuje v menší míře, než je tomu u Nařízení Řím I. Například je možné zmínit omezení zvolit si rozhodné právo, kterým se bude řídit mimosmluvní závazek ve vztazích, kde alespoň na jedné straně nevystupuje účastník jednající v rámci své podnikatelské činnosti.

V publikaci profesorky Rozehnalové se objevuje zajímavá otázka, a to do jaké míry jsou unifikována pravidla procesního zacházení s kolizním či hmotným právem. V případě závazků se podle uvedené autorky zdá, že nijak, a proto se v této oblasti otevírá prostor pro aplikaci národních úprav. Jedná se o otázky, zda je soudce povinen kolizní normu aplikovat z úřední povinnosti, či tak má učinit výhradně na návrh strany, která se jí dovolává, zda je s cizím právem zacházeno jako s právem, nebo jako s tvrzenou a tudíž i dokazovanou skutečností, a konečně zda musí soudce zjistit obsah cizího práva, tedy zda platí zásada „*iura novit curia*“. Není cílem zde analyzovat přístupy jednotlivých právních řádů,³³² avšak je třeba zmínit, že lze identifikovat v zásadě tři pozice. První z nich je taková, že se s cizím právem zachází jako s právem, druhá stojí

³³¹ Rozehnalová N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 59-50, 152.

³³² Více Kučera, Z. Použití tuzemského práva v občanskoprávních vztazích s mezinárodním prvkem. Právník. 1985, č. 3, s. 274 -286; Rozehnalová, N. Závazky ze smluv a jejich právní režim (se zvláštním zřetelem na evropskou kolizní úpravu). Brno: Masarykova univerzita, 2010. Hausmann, R. Pleading and Proof of Foreign Law – a Comparative Analysis. The European Legal Forum. 2008, č. 1, s. 1-13; Remien, O. European Private International Law, The European Community and its Emerging Area of Freedom, Security and Justice. Common Market Law Review. 2001, s. 78-79.

na opačném spektru a znamená, že cizí právo je považováno za skutečnost, která musí být stranami navržena a soud se jí musí zabývat v rámci dokazování. Existuje i třetí pozice stojící někde uprostřed.

Český právní řád patří do pozice první, která je dokonce vyjádřena výslovně v ustanovení § 23 ZMPS. Pokud z jiných ustanoveních ZMPS nevyplývá něco jiného, požije se zahraničního práva i bez návrhu tak, jak se ho používá na území, na němž toto právo platí. Obsah zahraničního práva, jehož se má použít, se zjišťuje bez návrhu z úřední povinnosti.

4.3 Určení obligačního statutu

4.3.1 Volba práva

Nařízení Řím I, resp. Římská úmluva a Nařízení Řím II stojí na principu autonomie vůle stran. Zmíněný princip se však daleko více projevuje v Nařízení Řím I, což je logické a plyne to z předmětu úpravy, kterou jsou smluvní závazky. Oba právní nástroje však umožňují využití hraničního určovatele volby práva. Úprava v nich obsažená se v některých ohledech liší. V první řadě je rozdíl ve vnímání volby práva a její provázanosti s ostatními hraničními určovateli.

V Nařízení Řím I je volba práva chápána jako ústřední hraniční určovatel a pravidla při její neexistenci jsou konstruována v zásadě jako náhradní a doplňková. V Nařízení Řím II je pozice volby práva odlišná, o čemž svědčí i legislativní vývoj Nařízení Řím II, kdy se pozice volby práva postupně střídala z umístění v popředí kolizních pravidel do pozice uzavírající výčet kolizních pravidel a zpět. Výsledný text volbu práva umisťuje na závěr všech kolizních pravidel. Úvodní kolizní norma je koncipována a označena jako „Obecné pravidlo“, z něhož je vlastně volba práva výjimkou, ačkoliv v dovolených případech s předností před pravidlem obecným.

Jako zcela zřejmé se jeví, že v případě Nařízení Řím I bude volba práva využívána ve více případech, než tomu bude v případě Nařízení Řím II. Před vznikem škody je málo pravděpodobné, že by se strany potkaly, aby se dohodly na rozhodném právu. A po vzniku škody si lze dohodu o rozhodném právu

představit opravdu už jen stěží. Každá ze stran totiž bude konfrontována se hrou s nulovým součtem, kdy právo výhodné pro jednu stranu bude s největší pravděpodobností vždy nevýhodné pro druhou a obráceně.³³³

Základní kolizní pravidlo je vyjádřeno stejně. Odchylky je možné zaznamenat ve znění ustanovení stanovující podobu volby práva. Volbu práva lze provést buď výslovně, nebo se může jednat o volbu, kterou strany provedly fakticky. V případě Nařízení Řím I by taková volba měla jasně vyplývat z okolností případu a v případě Nařízení Řím II by měla z okolností případu vyplývat s dostatečnou určitostí. I přes uvedený nesoulad by nebylo správné přisuzovat této odchylce v textaci ustanovení nějaký zásadní význam.³³⁴

S výslovnou volbou práva v případě Nařízení Řím I nejsou zřejmě žádné zvláštní potíže. V případě výslovné volby práva dle Nařízení Řím II zřejmě rovněž ne. Lze si představit situaci, kdy strany výslovně vyjádří svou vůli. V případě implicitní volby práva oba právní nástroje určitou nejistotu přinášejí. Pro Nařízení Řím I je tento problém překlenut i za pomoci Giuliano-Lagardeho Zprávy k Římské úmluvě, zatímco v případě Nařízení Řím II demonstrativní příklady implicitní volby práva nebyly vysloveny, a to ani v rámci návrhu Nařízení Řím II a jeho důvodové zprávy.

Čl. 14 Nařízení Řím II s sebou přináší i další otazník spočívající v použití termínu „dohoda“. Není totiž zcela zřejmé, podle jakého právního řádu by měl vykládán, resp. by mělo být posuzováno, že k oné dohodě skutečně mezi stranami došlo. K otázce dosažení dohody se vyjadřoval Soudní dvůr v rozhodnutí C-387/98 ve věci *Coreck Maritime vs. Handelsveem BV*, a to v souvislosti s Bruselskou úmluvou, přičemž dospěl k závěru, že rozhodujícím je zkoumání toho, zda došlo mezi stranami ke konsenzu, který musí být jasný a s jistotou vyjádřený. Stejně by mělo být aplikováno i na dohodu ve smyslu čl. 14 Nařízení Řím II. A soud v okamžiku, kdy shledá, že bylo dosaženo konsenzu, by se měl již přesunout zcela na pozici rozhodného práva.³³⁵

³³³ Garcimartín Alférez, F., J. The Rome II Regulation: On the way toward a European Private International Law Code. The European Legal Forum. 2007, č. 3, s. I-82.

³³⁴ Plender, R., Wilderspin, M. The European Private International Law of Obligations. Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 2009, s. 773.

³³⁵ Tamtéž, s. 767-768.

Volba práva musí být skutečná. V případě Nařízení Řím I ani Nařízení Řím II není možné připustit hypotetickou volbu práva. V případě tohoto institutu se zřejmě o volbě práva jako takové ani hovořit nedá, protože se v zásadě neshoduje s autonomií stran, jenž pravidla o volbě práva vyjadřují.

Možnost štěpení výslovně pro smlouvy připouští Nařízení Řím I. Naproti tomu Nařízení Řím II problematiku štěpení statutu vůbec neupravuje. Je však možné jej i v případě volby práva pro mimosmluvní závazkové vztahy připustit. Většina teoretiků se přiklání k tomu, že Nařízení Řím I v čl. 3 odst. 1 vyjadřuje obecný princip pro režim závazků.³³⁶ Ovšem v obou případech je spíše jevem nevítaným. Bohužel žádný z nástrojů nebo Giuliano-Lagardeho Zpráva k ŘÚ nenaznačují, který právní systém, popř. kritéria, by měla být zvolena k určení, je-li předmětná smlouva, resp. mimosmluvní závazkový vztah dělitelný na více částí. Jednou z možností je posoudit dělitelnost smlouvy nikoli na základě národních měřítek, ale podle hledisek, která vyplývají z Nařízení Řím I a Řím II.³³⁷ Rozhodně záměrem ustanovení o možnosti štěpení smlouvy není, aby soud byl oprávněn odvozovat z dílčí volby práva pro určité ustanovení závěr, že tímto právem se řídí celá smlouva. Takové řešení by mohlo vést k chybným závěrům. Dojde-li tedy k volbě práva pouze pro určitou část smlouvy, je třeba na zbytek smlouvy použít pravidla určená pro případ neexistence volby práva.³³⁸ Stejný závěr je možné přijmout i pro mimosmluvní závazkový vztah.

Zásadní rozdíl mezi Nařízením Řím I a Řím II spočívá v načasování volby práva. Pro smlouvy upravené Nařízením Řím I není okamžik volby práva časově nijak omezen. Rozhodné právo si lze zvolit kdykoli před uzavřením smlouvy, současně s ním, nebo dokonce i po něm, tedy dodatečná volba práva. Rovněž se umožňuje změna rozhodného práva. Nemělo by smysl stranám takový úkon zakázat, neboť by mohly snadno původní smlouvu ukončit a uzavřít novou, v níž by změnu nebo dodatečnou volbu práva provedly. *Připuštění volby či změny zvoleného práva by mělo být dle převažujících názorů*

³³⁶ Huber, Peter. Rome II regulation: pocket commentary [online]. Munich: Sellier European Law Publishers, c2011, xvii, s. 330.

³³⁷ Plender, R., Wilderspin, M. The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts. 2nd edition. London: Sweet & Maxwell, 2001, s. 112-113.

³³⁸ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (4).

*možné až do okamžiku, než začne soudce či rozhodce jednat ve věci samé.*³³⁹ Nově zvolené právo působí ex tunc.³⁴⁰ Co se týká důvěry třetích osob, případně i jedné ze stran, Nařízení Řím I obsahuje pojistku, že se tyto změny nedotknou ani formální platnosti smlouvy, ani práv třetích osob. Je nutno upozornit, že ustanovení nemá zneplatnit volbu práva jako takovou, ale pouze omezit její účinky.

V případě Nařízení Řím II taková benevolence ohledně okamžiku volby práva nepanuje. Volbu práva lze učinit kdykoli po vzniku škody, avšak ne ve všech případech je tak možné učinit před jejím vznikem. Taková volba práva je vyloučena pro situace, v nichž alespoň na jedné straně vystupuje nepodnikatel. V podstatě tak lze říci, že a priori je připuštěna dodatečná volba práva. V případě možnosti změny rozhodného práva Nařízení Řím II neobsahuje výslovné ustanovení. Avšak s ohledem na uznání autonomie stran jakožto principu aplikace pravidel Nařízení Řím II je dle mého názoru nutné změnu rozhodného práva umožnit, avšak omezenou tak, že jí nesmí být dotčena práva třetích osob.

Nařízení Řím I stejně jako Nařízení Řím II upravuje smlouvy, resp. mimosmluvní závazky související s jedinou zemí. Tyto tzv. single-country contracts jsou typické pro anglosaský právní systém. Single-country contracts mají svůj původ již v Římské úmluvě, kam byly zařazeny pod vlivem členství Velké Británie v EU.³⁴¹ V Nařízení Řím I byly ponechány. Literatura totiž uvádí příklad, který dává tušit, že i tento institut by mohl najít své využití ve všech právních řádech. Z praktických důvodů by bylo vhodné umožnit dovozci zboží i v čistě vnitrostátních smluvních závazcích volbu práva stejného zahraničního práva, jaké je aplikováno na smluvní závazkové vztahy zahraničního dodavatele.³⁴² V Nařízení Řím II uvedené úvahy našly svůj odraz v úpravě tzv. single-country delicts. Důsledkem těchto situací je nemožnost volbou práva

³³⁹ Rozehnalová, N., Týč, V. Evropský justiční prostor (v civilních otázkách). 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 71.

³⁴⁰ Plender, R., Wilderspin, M. The European Contracts Convention: The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts. 2nd edition. London: Sweet & Maxwell, 2001, s. 102.

³⁴¹ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 3 (8).

³⁴² Bogdan, M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen: Europa Law Publishing, 2006, s. 124.

odchýlit se od kogentních ustanovení práva, které by se jinak nebýt volby práva použilo.

Nařízení Řím I i Řím II obsahují ustanovení, které je důsledkem vývoje interpretace čl. 3 odst. 3 ŘÚ, která byla rozšířena na celé území vnitřního trhu a zahrnuje všechny členské státy.³⁴³ Jedná se o čl. 3 odst. 4 Nařízení Řím I a čl. 14 odst. 3 Nařízení Řím II, tzv. doložku vnitřního trhu. Uvedené ustanovení zajišťuje aplikaci kogentních norem práva EU, *a to nejen práva sekundárního a možná i v některých případech práva primárního, ale rovněž aplikace předpisů legis fori, které implemetovaly právo EU.*³⁴⁴

Jednou z nejzajímavějších otázek představuje tradičně problematika omezení volby práva. Nařízení Řím II tam, kde volbu práva dovoluje, ji nijak neomezuje na určitý právní řád, který by vykazoval určitou vazbu k danému vztahu. V tomto ohledu se tak může zdát benevolentnější než Nařízení Řím I, které ve většině případů rovněž volbu práva neomezuje, avšak lze najít určité výjimky. Jedná se např. o úpravu pojistných smluv v čl. 7 odst. 3 Nařízení Řím I nebo smluv o přepravě cestujících v čl. 5 odst. 2 Nařízení Řím I.³⁴⁵ Z Nařízení Řím I a Řím II lze vyvodit také další omezení, která jsou jak výslovná, tak i nevýslovná vyplývající z povahy užitého a nařízeními upraveného prostředku. V případě Nařízení Řím I se jedná o omezení volby práva u některých typů smluv, smluv se slabší smluvní stranou, omezení dané rozporem s kogentními normami státu, se kterými jsou všechny ostatní prvky vztahu výlučně spojeny. V případě Nařízení Řím II se jedná o úplné vyloučení volby práva v případě některých deliktů skutkových podstat. Jedná se např. o mimosmluvní závazky z nekalé soutěže a jednání omezujícího volnou hospodářskou soutěž. Další omezení lze v obou právních nástrojích najít až v rovině aplikace práva, a to omezení z titulu rozporu s veřejným pořádkem

³⁴³ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 260.

³⁴⁴ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 193.

³⁴⁵ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 631.

fora. A konečně se jedná také o omezení, která se mohou odvinout od aplikace imperativních norem.³⁴⁶

Ani Nařízení Řím I, ani Nařízení Řím II neumožňují za rozhodné právo zvolit normy nestátního původu. Jedinou možností stran v případě smluvního závazku, jak smlouvu takovým pravidlům podřídít, je inkorporovat je do ní. Pro strany mimosmluvního závazku taková možnost ale není. Podle obou úprav strany mohou zvolit pouze právo státu. Rozhodné právo musí existovat a musí být identifikovatelné v době, kdy je smlouva uzavírána.³⁴⁷ Dle mého názoru stejný závěr je možné zaujmout i pro potřeby Nařízení Řím II, a proto si strany nemohou zvolit neexistující právo.

4.3.2 Určení rozhodného práva, když si strany právo nezvolí

Jestliže si strany samy nezvolí rozhodné právo, jímž by se jejich právní vztah měl řídit, obsahují jak Nařízení Řím I, tak Nařízení Řím II kritéria, jež přesto vedou k určení obligačního statutu. Ovšem způsob, jakým tak činí, se v obou nástrojích liší. Zároveň je, jak již bylo uvedeno, jejich hodnota v obou právních nástrojích odlišná. V případě Nařízení Řím II jsou to právě tato náhradní kritéria, která ve většině případů budou použita namísto volby práva. Pokud jde o Nařízení Řím I, situace se má opačně. V jeho případě se primárně aplikuje volba práva.

Nařízení Řím I i Řím II mají stanovenou posloupnost hraničních určovatелů. V Nařízení Řím I čl. 4 nejprve stanoví hraniční určovatele pro jednotlivé smluví typy (čl. 4 odst. 1), kterými je zejména obvyklé bydliště ustanovením určené strany smlouvy nebo místo, kde se nachází nemovitost, následuje pravidlo charakteristického plnění (čl. 4 odst. 2), úniková doložka (čl. 4 odst. 3) a princip nejužšího spojení (čl. 4 odst. 4), přičemž pravidla odst. 2 a 4 představují subsidiární pravidla, která se uplatní, pokud nelze použít odst. 1,

³⁴⁶ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1998, s. 96.

³⁴⁷ Fawcett, J. J., Carruthers, J. M. Private International Law. 14th edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 700.

jako například v případě vzájemných plnění³⁴⁸, nebo pokud se neaplikují pravidla určená pro některé konkrétní smlouvy – spotřebitelské, pracovní, o přepravě a pojistné.

V Nařízení Řím II je posloupnost hraničních určovatelů nastavena čl. 4 tak, že je nejprve užito místo, kde škoda vznikla (čl. 4 odst. 1), následuje společné obvyklé bydliště poškozeného a škůdce (čl. 4 odst. 2), přičemž tento hraniční určovatel má přednost před pravidlem čl. 4 odst. 1 Nařízení Řím II. Pravidla doplňuje v čl. 4 odst. 3 úniková doložka. Uvedený obecný mechanismus může být vyloučen pro určité skutkové podstaty, kde se uplatní zvláštní pravidla. *To především znamená, že hraniční určovatelé zakotvení v čl. 4 Nařízení Řím II, pokud na ně nebude výslovně ve speciálních úpravách odkázáno, se neuplatní. K tomuto závěru lez sice dospět výkladem, in concreto to ale není vždy zcela jasné.*³⁴⁹

Je zřejmé, že jak ustanovení Nařízení Řím I, tak Nařízení Řím II využívají kombinaci pevně nastaveného hraničního určovatele s flexibilnějším hraničním určovatelem spočívajícím v únikové doložce a v případě Nařízení Řím I v principu nejužšího spojení.

Společné pravidla stanovená v Nařízení Řím I a Řím II mají i to, že jejich význam je třeba vykládat nezávisle na národních právních řádech. Je tak zřejmé, že právě při aplikaci čl. 4 Nařízení Řím I a Řím II bude často využíváno judikatury Soudního dvora, a to zejména k Bruselské úmluvě nebo k Nařízení Brusel I, kde je využíváno stejných pojmů. Například ohledně smlouvy o poskytování služeb je k dispozici celá řada rozhodnutí Soudního dvora. Mezi poskytovatele služeb tak patří obchodní zástupce³⁵⁰, advokát nebo dopravce³⁵¹. Naopak nejde o poskytování služeb v případě licenční smlouvy.³⁵²

³⁴⁸ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 704.

³⁴⁹ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 186.

³⁵⁰ Srov. rozhodnutí Soudního dvora C-19/09 ve věci Wood Floor Solutions Andreas Domberger GmbH vs. Silva Trade SA.

³⁵¹ Srov. rozhodnutí Soudního dvora C-204/08 ve věci Peter Rehder vs. Air Baltic Corporation.

³⁵² Srov. rozhodnutí Soudního dvora C-533/07 ve věci Falco Privatstiftung, Thomas Rabitsch vs. Gisele Weller-Lindhorts.

Zajímavá je rovněž otázka možností štěpení obligačního statutu. Ani v Nařízení Řím I, ani v Nařízení Řím II není tento problém výslovně řešen. V případě Nařízení Řím I je možné zaujmout spíše názor, že štěpení není možné, neboť pravidla v čl. 4 jsou nastavena tak, že mají rozhodné právo určit pro celou smlouvu. V případě Nařízení Řím II je situace v případě, kdy se účinky protiprávního jednání projeví ve více státech, řešena tak, že by se rozhodné právo mělo určit mozaikovým způsobem. Mimosmluvní závazek by tak byl řešen jako soubor více závazků, které by následně byly každý samostatně posuzovány podle odlišných právních řádů. *Toto řešení odpovídá koncepci Nařízení Řím II podřídít mimosmluvní závazek, resp. jeho část tomu právu, s nímž je nejúžeji spojen. Ve prospěch tohoto řešení se vyslovila také Komise v průběhu přípravy nařízení, nicméně výslovně toto řešení není v nařízení zakotveno.*³⁵³

Obecně porovnávat pravidla pro určení rozhodného práva při neexistenci volby práva v Nařízení Řím I a Řím II je složité. Tato skutečnost je dána odlišnou věcnou působností, resp. tím, že i v teorii mezinárodního práva soukromého jsou pro smluvní a mimosmluvní závazky obecně uznávány jako běžné jiné hraniční určovatele. Nařízení Řím I hojně pracuje s hraničním určovatelem obvyklého bydliště, naproti tomu v Nařízení Řím II lze tento hraniční určovatel najít poskrovnu. Nicméně oba právní nástroje nabízejí jeho definici, která je identická.

4.3.3 Zvláštní případy smluvních a mimosmluvních závazků

Jak Nařízení Řím I, tak Nařízení Řím II má pro celou řadu závazkových vztahů zvláštní pravidla. Nařízení Řím I tak činí zejména z důvodu ochrany slabší smluvní strany, kdy je jeho cílem omezit volbu práva nebo zvláštními hraničními určovateli navázat vztah na právní řád, který je pro slabší smluvní stranu známý a předvídatelný a poskytuje mu i případně dostatečnou míru

³⁵³ Rozehnalová N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 172-173.

ochrany. Nařízení Řím II neobsahuje úpravu obdobnou ochraně slabší strany smlouvy tak, jak to činí Nařízení Řím I.

Jako jisté přiblížení se snahám o ochranu některé ze stran mimosmluvního závazku může působit úprava pravidel bezpečnosti a chování upravená v čl. 17 Nařízení Řím II. Jedná se zejména o veřejnoprávní normy z práva státu místa jednání, kterých se strana mimosmluvního závazku může dovolat ve svůj prospěch. Přiblížení je však opravdu jen minimální. Ochranná ustanovení v rámci Nařízení Řím I musí být použita rozhodujícím orgánem z úřední povinnosti, kdežto pravidla bezpečnosti a chování budou zohledněna jen na návrh strany, která se jich dovolává a zároveň bude muset doložit jejich obsah.

Stejně se může jevit i úprava postavení poškozeného v rámci pravidla pro určení rozhodného práva při škodě na životním prostředí (čl. 7 Nařízení Řím II). Nedochozí však ani v tomto případě k tomu, že by byla stanovena nějaká speciální ochranná ustanovení. Pouze umožňuje poškozenému postavit svůj nárok na právu státu, kde došlo k jednání poškozujícímu životní prostředí namísto jinak standardně použitelného práva místa, kde došlo k samotnému poškození životního prostředí. Proto ani toto ustanovení nelze s ochrannými ustanoveními reflektující pozici jedné ze stran zaměňovat.

Nejvíce se zřejmě může ochranným ustanovením přiblížit omezení při volbě práva stanovené v čl. 14 Nařízení Řím II, kdy je pro vztahy, kde je alespoň jeden z účastníků podnikatel, časové omezení volby práva až na dobu po vzniku škody.

V případě Nařízení Řím II byla zvláštní pravidla pro některé skutkové podstaty přijata ne za účelem ochrany slabší smluvní strany, ale z důvodu, že obecný hraniční určovatel nevyhovoval.

V případě odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku není vyhovující kritérium místa, kde škoda vznikla. Uvedený hraniční určovatel může vést k právu, které má ke vztahu okrajový vztah. V některých případech může být právo určeno podle místa, kde škoda vznikla zcela nepředvídatelné

nejen pro výrobce, ale i pro poškozeného.³⁵⁴ V případě nekalé soutěže a jednání omezující volnou hospodářskou soutěž bylo třeba vztah navázat na právní řád se vztahem k trhu, v jehož rámci k nekalé soutěži nebo jednání omezující volnou hospodářskou soutěž dochází. Co se týče porušení práv duševního vlastnictví došlo k explicitnímu vyjádření principu teritoriality, na němž ochrana duševního vlastnictví stojí.

4.4 Meze obligačního statutu

V zásadě meze obligačního statutu jsou v Nařízení Řím I a Řím II upraveny obdobnou technikou. Teorie definuje otázky, které nemusí nutně sledovat obligační statut. Jak Nařízení Řím I, tak Nařízení Řím II pro některé takové okruhy obsahuje zvláštní kolizní normy, které mohou vést k jinému právu, než jímž se řídí závazek, ale zároveň se řady otázek nedotýkají nebo se jich dotýkají jen okrajově, a tak je v podstatě nechávají otevřené.

Oba právní nástroje obsahují demonstrativní výčet otázek, které jsou podřízeny obligačnímu statutu, tedy rozsah působnosti rozhodného práva, přičemž i porovnání čl. 15 Nařízení Řím II a čl. 12 Nařízení Řím I může přispět k přesnému rozlišení dělicí čáry mezi smluvními a mimosmluvními závazky. Technikou jsou obě ustanovení shodná, přičemž každé z nich vyjmenovává právě ty nejdůležitější okruhy otázek, u nichž by mělo být výslovně vyjádřeno, že se řídí obligačním statutem.

V Nařízení Řím I a Řím II je upravena i otázka platnosti, a to formální, která se nemusí vždy řídit obligačním statutem. Podle obou právních nástrojů se vznik a účinky závazku v první řadě řídí jedním právem, tedy právem rozhodným pro závazek určeným podle pravidel Nařízení Řím I nebo Řím II. Jak Nařízení Řím I, tak Řím II se snaží udržet platnost právního úkonu, a proto stanoví, že stačí, pokud právní úkon vyhoví alespoň požadavkům místa, kde byl učiněn, přičemž v případě smluv je pravidlo podrobnější, když rozlišuje, zda jsou strany přítomné či nepřítomné. Úprava formální platnosti v Nařízení Řím I sleduje i formu smluv o nemovitostech. Lze tak uzavřít, že úprava formální

³⁵⁴ Garcimartín Alférez, Francisco J. The Rome II Regulation: On the way towards a European Private International Law Code. *The European Legal Forum*, 2007, č. 3, s. I-84.

platnosti je v podstatě identická, přičemž odlišnosti plynou z jiných předmětů právní úpravy.

Problém, který se vztahuje k úpravě formální platnosti v Nařízení Řím I, se týká případů, kdy smluvní závazkový vztah podléhá více rozhodným právním řádům.³⁵⁵ Poté je nutno vyřešit, jestli se lze i ohledně posouzení formální platnosti odvolat na každé rozhodné právo, nebo zda je potřeba určit jeden z těchto právních řádů jako právo rozhodné pro posouzení formálních podmínek platnosti smlouvy. Čl. 11 Nařízení Řím I tento problém neřeší. Možný návod na jeho řešení nabízí Zpráva k ŘÚ. Podle ní je v těchto případech vhodné použít právní řád, kterým se řídí ta část smlouvy, s níž nejúžeji souvisí formálně neurčitá část.³⁵⁶ Díky tomuto by docházelo ke štěpení obligačního statutu také ohledně kolizního navázání pro formální podmínky platnosti smlouvy. Takový postup není zcela jistě nemožný, ale může být technicky značně náročný a může vést k rozdílnému posouzení v zemi práva, jejíž podmínky jsou nebo by měly být uplatňovány, a podle legis fori, přičemž často může jít jen o nepochopení doktrinální.³⁵⁷ Na stejný problém je jistě možné narazit i v případě Nařízení Řím II, ačkoliv v případě mimosmluvních závazků se domnívám nebude tolik aktuální.

Rozdíl v Nařízení Řím I a Řím II spočívá v materiální platnosti. Ta není v rámci Nařízení Řím II vůbec řešena. Řešení v rámci Nařízení Řím I umožňuje pro hodnocení existence projevu vůle strany, ovšem při splnění určitých podmínek, užít jako hraniční určovatel obvyklé bydliště strany, a tak dospět k jinému rozhodnému právu pro vznik a účinky smlouvy. Představuje tak řešení, které nespočívá jen na zákonodárci nebo na úvaze soudce či rozhodce, ale dává stranám více procesních možností. Nechává na straně samé, aby se odvolala v případě, kdy nastane situace pro ni z kolizního hlediska nepředvídatelná, na právní řád, který právě předvídat mohla.³⁵⁸ Platí, že

³⁵⁵ Např. smluvní strany si zvolí právo jen pro část smlouvy a její zbývající část se řídí jiným právem určeným v souladu s pravidly pro neexistenci volby práva.

³⁵⁶ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 9 (I-B.-2).

³⁵⁷ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1463.

³⁵⁸ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 112.

působnost čl. 10 odst. 2 Nařízení Řím I se neomezuje pouze na adresáta nabídky. Možnost odvolat se na právo státu, v němž má osoba obvyklé bydliště, patří všem účastníkům určitého smluvního závazkového vztahu. Zároveň se nejedná o povinnost účastníka odvolat se na své právo, zmíněná ustanovení to pouze umožňují.³⁵⁹ Konečné posouzení všech okolností je ovšem opět až na rozhodujícím orgánu. V praxi se toto uplatní zejména v situacích, v nichž by podle práva smlouvy mlčení strany k návrhu na uzavření smlouvy znamenalo jeho přijetí. S ohledem na uvedený výklad je zřejmé, že v případě mimosmluvních závazků lze shledat takovou úpravu jako nadbytečnou.

Rozdíl v nastavení mezi obligačního statutu mezi Nařízením Řím I a Řím II spočívá i v otázce způsobilosti k právům a právním úkonům a způsobilosti deliktní. Nařízení Řím I ze své působnosti vylučuje výslovně otázky způsobilosti k právům a právním úkonům fyzických a právnických osob. Ovšem nečiní tak absolutně. Obsahují ustanovení dotýkající se nezpůsobilosti fyzických osob. Smyslem uvedeného ustanovení je chránit smluvní stranu, která uzavřela smlouvu v dobré víře, že druhá strana je způsobilá k právním úkonům, a druhá strana teprve po uzavření smlouvy namítne, že k tomuto úkonu způsobilá nebyla. Tato ochrana je však vázána na určité podmínky. Čl. 13 Nařízení Řím I lze použít pouze na smlouvy mezi osobami, které se nacházejí v době uzavření smlouvy ve stejné zemi. U smluv uzavřených na dálku mezi osobami nacházejícími se v různých státech není zbavena osoba nezpůsobilá k právním úkonům ochrany, i když byla smlouva uzavřena podle rozhodného práva jiného státu, než ve kterém se nachází smluvní partner způsobilý k právním úkonům. Zároveň musí jít o situaci, při níž dochází ke kolizi ve smyslu MPS. Právo, které je podle MPS z pohledu soudu projednávající konkrétní spor použitelné pro posouzení způsobilosti osoby dovolávající se své nezpůsobilosti, se musí lišit od práva země, v níž byla uzavřena daná smlouva. A konečně osoba dovolávající se své nezpůsobilosti musí být právem země, kde byla smlouva uzavřena, považována za osobu plně právně způsobilou.

³⁵⁹ Bělohávek, A. J. Římská úmluva, Nařízení Řím I. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1441.

Osoba, která se své nezpůsobilosti dovolává, musí prokázat, že druhá strana o její nezpůsobilosti věděla, nebo o ní nevěděla vlastním zaviněním. Důkazní břemeno tedy tíží stranu nezpůsobilou k právním úkonům.³⁶⁰

Nařízení Řím II otázku deliktů způsobilosti výslovně podřazuje pod rozsah působnosti rozhodného práva. Výslovná úprava této otázky čl. 15 písm. a) Nařízení Řím II se jeví s ohledem na úpravu Nařízení Řím I jako vhodné řešení.

V úpravě obecných otázek závazkového práva přináší Nařízení Řím I výrazněji podrobnější úpravu, než tak činí Nařízení Řím II.

Nařízení Řím I upravuje postoupení pohledávky. Při postoupení pohledávky má odlišný režim od legis causae vztah postupitele a postupníka. Jejich vztah se řídí smlouvou o postupu pohledávky. Právo, kterým se řídí postoupená pohledávka, je nadále použitelné zejména pro postavení dlužníka. Tato koncepce navazující na původní obligační statut zajišťuje, aby postavení dlužníka nebylo negativně zasaženo změnou věřitele. Čl. 14 odst. 1 Nařízení Řím I se aplikuje pouze na postupy pohledávek na základě smluv, ale na druhou stranu není rozhodující, jestli je postoupená pohledávka smluvního nebo jiného původu. Proto se uplatní i v případě mimosmluvního závazky, avšak za předpokladu, že právo rozhodné pro mimosmluvní závazkový vztah postoupení pohledávky z tohoto titulu umožňuje.

Subrogaci upravuje jak Nařízení Řím I, tak Nařízení Řím II. Kolizní norma Nařízení Řím I má své limity, kterými jsou vymezení působnosti Nařízení Řím I (závazky ze smluv) a skutečnost, že se jedná o případy, kdy původní pohledávka vznikla ze smlouvy. Tímto se odlišuje od úpravy v Nařízení Řím II, který dopadá na situace, kdy má původní pohledávka jiný základ. V kolizní konstrukci jsou ovšem obě ustanovení stejná. S ohledem na skutečnost, že se použití pravidla v čl. 15 Nařízení Řím I omezuje pouze na přechod práv smluvní povahy, nevztahuje se tak na přechod práv ze zákona, kdy dluh je deliktního původu. To znamená, že tímto ustanovením není zahrnut např. zákonný přechod práv pojištěného vůči osobě, která způsobila škodu, na

³⁶⁰ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 11.

pojistitele.³⁶¹ Tuto situaci je třeba vyřešit dle pravidel čl. 19 Nařízení Řím II. Podle znění obou ustanovení lze dojít k závěru, že upravují pouze přechod práv ze zákona, nikoli případy, kdy osoba uhradila dluh za dlužníka dobrovolně.

Nařízení Řím I ještě upravuje otázky započtení, Nařízení Řím II převod práva na uplatnění nároku na náhradu škody nebo odškodnění, a to v rozsahu, v jakém se na tuto otázku neužije Nařízení Řím I. Obě nařízení upravují shodně institut společné odpovědnosti.

4.5 Instituty ovlivňující obligační statut

Obecné otázky mezinárodního práva soukromého jako jsou imperativní normy, zpětný a další odkaz či výhrada veřejného pořádku upravuje jak Nařízení Řím I, tak Nařízení Řím II a činí tak velmi podobným, až identickým způsobem.

Vnímání významu imperativních norem v Nařízení Řím I i Řím II je shodné, přestože by k opačnému názoru mohl svádět fakt, že Nařízení Řím II oproti Nařízení Řím I nepřináší jejich výslovnou definici. Na toto dává odpověď důvodová zpráva, která odkazuje na judikaturu Soudního dvora ve spojených věcech C-369/96 a C-376/96, přičemž z tohoto pojetí vychází i definice obsažená v čl. 9 odst. 1 Nařízení Řím I.

Pro obě nařízení platí, že jimi není dotčeno použití imperativních ustanovení práva země soudu. Největší rozdíly je ale možné zaznamenat v úpravě institutu imperativních norem, zejména zahraničních imperativních norem. Nařízení Řím II tuto otázku neupravuje oproti Nařízení Řím I vůbec. Nařízení Řím I použití zahraničních imperativních ustanovení za splnění stanovených podmínek umožňuje.

Nařízení Řím I, ani Nařízení Řím II se nezmiňují o zahraničních imperativních normách, které jsou součástí práva rozhodného pro smlouvu, resp. pro mimosmluvní závazek. Paukerová v souvislosti s Římskou úmluvou, u níž je dána stejná situace, uvádí, že je nutné interpretovat tuto okolnost ve světle logického výkladu, konkrétně argumentu a maior ad minus, a tedy

³⁶¹ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 13 (1).

k těmto normám také přihlédnout za podmínek uvedených v čl. 7 odst. 1 ŘÚ.³⁶² Stejně lze uvést k Nařízení Řím I s tím, že je nutné přihlédnout k podmínkám uvedeným v čl. 9 odst. 3 Nařízení Řím I. Kučera dochází ke stejnému závěru, ale staví na tom, že tato otázka je spojena s otázkou výkladu a používání cizího práva, na které odkazuje kolizní norma. Je třeba vycházet ze zásady, že se takto určeného cizího práva používá tak, jak se ho používá ve státě, v kterém platí. Použije se těch jeho ustanovení, kterých by použil pro rozhodnutí o věci soud v daném cizím státě, bez ohledu na jejich povahu soukromoprávních či veřejnoprávních norem. Použije se tak i jeho imperativních předpisů za předpokladu, že účinky jejich použití neodporují veřejnému pořádku, ani výsledku použití tuzemských ustanovení stejné imperativní povahy.³⁶³ V případě Nařízení Řím II lze zaujmout stejné stanovisko, že imperativní normy rozhodného práva budou použity z titulu jejich náležitosti k němu.³⁶⁴ Navíc Nařízení Řím II uvádí do hry i pravidla bezpečnosti a chování, které se však užijí striktně na návrh strany, která se jich dovolává.

Zpětný a další odkaz je v Nařízení Řím I i Řím II konstruován zcela identicky. Řešení obsažené v obou právních nástrojích je logické. Jen těžko by měl být připuštěn opak. Zcela by se totiž ztrácel smysl unifikované úpravy. Řešení je zajímavé i v tom, že odkazy nejsou omezeny jen na volbu práva, ale na všechny kolizní normy v úmluvě uvedené.³⁶⁵ Takové pojetí je jediné možné, neboť pokoušet se složitě o vytváření společných kolizních norem a navázání na určité právní řády a poté ponechat možnosti odkazů k dalším právním řádům, by příliš efektivní nebylo.³⁶⁶

³⁶² Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 245.

³⁶³ Kučera, Z. Římská úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy a zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. In Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám. 1. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2005. s. 273-274.

³⁶⁴ Rozehnalová N., Valdhans, J., Drličková, K., Kyselovská, T. Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 191.

³⁶⁵ Např. ZMPSaP omezuje zpětný a další odkaz právě jen na volbu práva, jinak v ostatních případech jej v zásadě připouští (§ 9 a § 35 ZMPSaP), jinak je tomu ale v případě ZMPS, který zpětný a další odkaz vylučuje pro všechny případy (§ 21 ZMPS).

³⁶⁶ Rozehnalová, N. Unifikace závazkového kolizního práva v rámci EU. In Ročenka evropského práva. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 135.

Zároveň pokud si strany zvolí určité právo, kterým se má jejich smluvní vztah řídit, chtějí, ať už z důvodu předvídatelnosti právního řešení nebo komplexnosti dané úpravy, aby se použilo právě tohoto práva a ne jiného v důsledku uplatnění odkazů. Zpětný a další odkaz je vyloučen i tam, kde si strany právo nezvolí. Pokud se vychází ze zásady nejužšího spojení s právním vztahem, bylo by zcela proti jejímu smyslu, aby se na základě kolizních norem práva určeného na základě nejužšího spojení aplikovalo právo jiné.³⁶⁷ V případě mimosmluvních závazků by nebylo dosaženo nejoptimálnějšího spojení s právem, které má k závazku nejbližší.

Také institut veřejného pořádku vymezují Nařízení Řím I a Nařízení Řím II shodně. Oba instrumenty užívají v ustanovení dotýkající se veřejného pořádku adjektiva „zjevný“. Tím nejen zdůrazňují určitou intenzitu rozporu s veřejným pořádkem, nýbrž i to, že se nesmí jednat pouze o skrytý, do značné míry hypotetický rozpor s veřejným pořádkem. Některé prameny hovoří o tom, že toto adjektivum má pouze manifestační a proklamatorní charakter a že i v právních řádech, které takové formulace v právním předpisu, který je podkladem pro aplikaci *order public*, nepoužívají, je nutno vyjít z premisy, že porušení veřejného pořádku musí být významné. Účastníci takového právního vztahu tedy musí být při přiměřené míře právní obezřetnosti a vzdělanosti schopni takový rozpor zjistit již při koncipování svých závazků. Platnost volby práva a jeho účinky je tak nutno a možno vždy posuzovat výlučně ve spojení se způsobem a místem řešení sporů, na což jak laická, bohužel však i odborná veřejnost v případě vztahů s mezinárodním prvkem velmi často zapomíná.³⁶⁸

Další záludnost spojení s výhradou veřejného pořádku v obou nařízeních je spojena s nedokonalostí jejího vymezení. Čl. 21 Nařízení Řím I nebo jeho ostatní ustanovení stejně jako čl. 26 Nařízení Řím II nebo jeho ostatní ustanovení neodpovídají na všechny otázky. Nedefinují obsah veřejného pořádku. Neřešena je také otázka náhradního práva tam, kde dojde k vyloučení práva nařízením určeného. V těchto otázkách se nutně musí promítnout národní

³⁶⁷ Giuliano-Lagarde, Zpráva, k čl. 15.

³⁶⁸ Bělohávek, A.J. Výhrada veřejného pořádku hmotněprávního a procesního ve vztazích s mezinárodním prvkem. Právník. 2006, roč. 145, č. 11, s. 1279-1280.

přístupy k řešení. A samozřejmě se zde otevírá prostor pro interpretační působnost Soudního dvora.³⁶⁹

Nařízení Řím I i Nařízení Řím II upravují svůj vztah k jiným právním nástrojům, a to identicky. Ohledně práva EU platí, že se budou aplikovat normy, které ve zvláštních oblastech stanoví kolizní normy. Nadále se budou uplatňovat nejen kolizní normy Směrnice o elektronickém obchodu, ale i kolizní normy obsažené ve spotřebitelských směrnících aj. jakožto *leges speciales*.³⁷⁰ Nařízení Řím I navíc upravuje i vztah k Římské úmluvě, vůči níž se použije přednostně, s výjimkou případů, kdy se jedná o území členských států, která spadají do územní působnosti Římské úmluvy a na která se Nařízení Řím nevztahuje v souladu s čl. 52 SEU a čl. 355 SFEU.

Nařízení Řím I ani Nařízení Řím II však nereflexují vztah k předpisům EU, které by spočívaly na přímé metodě a tedy přímých normách. V případě, že by přímé normy práva EU, ač je takový případ zřejmě v podstatě vyloučený, upravovaly tentýž předmět a neobsahovaly by úpravu vzájemného poměru těchto právních nástrojů, bylo by zřejmě nutné aplikovat obecnou zásadu *lex specialis derogat legi generali*, a tak použít úpravu obsaženou v přímých normách. Ke stejnému závěru je možné dojít v případě Nařízení Řím I s přihlédnutím k odrážce (40) Preambule, protože podle ní by nařízením nemělo být dotčeno používání jiných nástrojů obsahujících ustanovení, jejichž účelem je přispět k řádnému fungování vnitřního trhu a zároveň by uplatňování ustanovení rozhodného práva podle nařízení nemělo omezovat volný pohyb zboží a služeb.

Ohledně vztahu k mezinárodním smlouvám z oblasti MPS volí Nařízení Řím I i Řím II stejný přístup, podle něhož se mezinárodní úprava použije přednostně. Výjimku tvoří mezinárodní úmluvy, které mají mezi sebou uzavřeny jen členské státy EU. V takových případech má přednost úprava obsažená v nařízeních.

³⁶⁹ Týč, V., Rozehnalová, N. Kolizní smluvní právo, výhrada veřejného pořádku a mezinárodně kogentní normy. *Právník*. 2002, roč. 141, č. 2, s. 641.

³⁷⁰ Pauknerová, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 279.

Závěr

Komplexní úprava unifikující kolizní normy závazkového práva je pro ekonomický rozvoj Evropy a Evropské unie velmi důležitá. Dnes i s ohledem na rozvoj internetu není nic neobvyklého, že dochází k uzavírání smluv nebo k civilním deliktům oboje přesahující hranice. V posledně zmíněném případě se jedná například o zneužití osobních údajů prostřednictvím sítě internet.

Pro zvýšení právní jistoty je tak přínosné aplikovat ve všech státech Evropské unie stejná pravidla pro určování rozhodného práva pro smluvní a mimosmluvní závazky. Na druhou stranu neexistuje právní předpis, který by zcela vyloučil nejasnosti nebo možnosti odlišného výkladu. S ohledem na různost přístupů jednotlivých členů EU k právu, je nutné si uvědomit, že jak Nařízení Řím I, tak Nařízení Řím II jsou dílem právní komparatistiky a zároveň výsledkem kompromisů a ústupků. Na druhou stranu většina pojmů používaných v obou právních nástrojích má autonomní postavení, a proto má být každý z takových pojmů vykládán bez ohledu na jeho význam v národních právních řádech.

Nařízení Řím I i Řím II prošly komplikovaným schvalovacím procesem, kdy mnoho ustanovení bylo výsledkem tvrdých vyjednávání a kompromisů. Jejich struktura je identická. Obě jsou uvozena preambulí, která má významnou vykládací hodnotu. Následují obecná ustanovení týkající se věcné působnosti. Při porovnání těchto ustanovení je možné shledat, že jsou vyloučeny jednak shodné okruhy otázek a jednak otázky, které vycházejí z odlišností daných základním předmětem úpravy – smluv a mimosmluvních závazků.

Ačkoliv oba právní nástroje ctí autonomii stran vyjádřenou možností zvolit si pro právní vztah rozhodné právo, tak pozice volby práva je v obou z nich odlišná. Tento rozdíl pramení z odlišného charakteru smluvního a mimosmluvního závazku. Možnost zvolit si právo je jak v Nařízení Řím I, tak Nařízení Řím II omezena v zásadě ve stejné míře a tato omezení vycházejí z cílů jednotlivých pravidel, v nichž je omezení zakotveno. Nařízení Řím I se snaží volbu práva omezit zejména z důvodu ochrany slabší smluvní strany.

Nařízení Řím II omezení konstruuje spíše z praktických důvodů, aby byla zachována spojitost s nejvhodnějším právním řádem pro určitou situaci. Typicky lze zmínit porušení práv duševního vlastnictví, kde je nejúčinnějším principem teritorialita. Připuštění volby práva by mohlo mít zcela nepředvídatelné následky pro ochranu poskytovanou duševnímu vlastnictví.

Největší problémy při porovnání přináší pravidla pro určení rozhodného práva při neexistenci volby práva. V tomto bodě se zcela nejzřetelněji projevují odlišnosti smlouvy a mimosmluvního závazku. Obě ustanovení však využívají systém několika hraničních určovatелů tak, aby dosáhly spojení s co nejvhodnějším právním řádem. Obě ustanovení představují kombinaci rigidních a flexibilních pravidel a dochází tak ke sloučení přístupu kontinentální práva a common law.

Nařízení Řím I i Řím II obsahují celou řadu pravidel pro zvláštní případy. Nařízení Řím I tato pravidla vyčleňuje z důvodu ochrany slabší smluvní strany, kdežto Nařízení Řím II pro nevhodnost základního hraničního určovatele, kterým je místo, kde škoda vznikla. Je zřejmé, že Nařízení Řím II ochranu slabší strany nezakotvuje, ačkoliv jsem přesvědčena, že některé byť zcela minimální náznaky je možné postřehnout například v časových omezeních volby práva ve vztazích, kde alespoň na jedné straně vystupuje nepodnikatel. Avšak rozhodně tyto drobnosti nedosahují intenzity Nařízení Řím I.

V případě dalších otázek jako jsou meze obligačního statutu nebo využití klasických institutů mezinárodního práva soukromého jako výhrada veřejného pořádku nebo zpětný a další odkaz lze mít za to, že Nařízení Řím I a Řím II jsou konstruovány v zásadě identicky. Největší rozdíl je spatřován v úpravě imperativních norem. Nařízení Řím I nabízí zjevně propracovanější způsob řešení. Na druhou stranu v případě mimosmluvních závazků bude imperativních norem využíváno spíše s menší četností. Objevují se dokonce i takové názory, že pro mimosmluvní závazkové vztahy se jedná o zbytečný institut. Je však otázkou času, jak se bude užití zmíněné institutu v rámci mimosmluvních závazků vyvíjet, neboť imperativní normy mohou dle mého názoru často odpovědnost například v jejím rozsahu nebo spoluzavinění poškozeného modifikovat.

Je tak možné uzavřít, že rozdíly mezi oběma nástroji pramení zejména z odlišností mezi závazkem smluvním a mimosmluvním. Další odlišnosti, a to v pojetí imperativních norem, plynou spíše z názorů jednotlivých členských států na uvedený institut klasického mezinárodního práva soukromého, a tedy z odlišného vnímání otázek mezinárodního práva soukromého. Dle mého názoru se zdá, že v obou nařízeních o trochu více převažuje přístup typický pro kontinentální právní systém.

Úplným závěrem lze uvést, že existencí Nařízení Řím I a Řím II bylo v rámci prostoru Evropské unie dosaženo poměrně podstatného kroku směrem ke zvýšení právní jistoty jednotlivých účastníků právních vztahů, a to nejen tím, že budou aplikována ve všech případech stejná pravidla, ale rovněž tím, že tato pravidla by měla být všemi soudy členských zemí vykládána stejně. Posledně zmíněné lze samozřejmě snadno popřít, přesto se domnívám, že podobnost v rozhodování zachována být musí. Nařízení Řím I a Řím II tak představují komplexní úpravu pro oblast závazkových vztahů.

Anotace

Cílem této disertační práce je analyzovat rozhodné právo určené dle Nařízení Řím I a Nařízení Řím II a vzájemně je porovnat.

Disertační práce se skládá z úvodu, čtyř částí a závěru. Část první popisuje obecné a teoretické otázky evropského mezinárodního práva soukromého (EMPS) – vysvětluje význam a metody regulace mezinárodního práva soukromého, resp. regulace soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem, význam, smysl a zdroje práva a principy aplikace EMPS. Druhá část se zabývá historií vzniku, strukturou a působností Nařízení Řím I a Řím II.

Třetí a čtvrtá část práce tvoří jádro disertační práce. Část třetí analyzuje právo rozhodné pro smlouvy určené dle Nařízení Řím I a pro mimosmluvní závazkové vztahy určené dle Nařízení Řím II. Zaměřuje se na zjištění práva aplikovaného na závazky, limity rozhodného práva a na další související otázky. Čtvrtá část shrnuje veškeré poznatky a ilustruje výsledky srovnání Nařízení Řím I a Nařízení Řím II.

Abstract

The aim of this thesis is to analyze the proper law under the Rome I Regulation and the Rome II Regulation and find out the differences and similarities between them.

The thesis is composed of introduction, four parts and conclusion. The part One describes general and theoretical topics of European Private International Law (EPIL) - explains the notion and methods of regulation of Private International Law, notion, meaning, and sources of law and principles of application of EPIL. The part Two is concerned with the history of creation, structure, and scope of the Rome I and Rome II Regulations.

Parts Three and Four represent the core of this thesis. The part Three analyzes the proper law of contract under the Rome I Regulation and non-contractual obligations under the Rome II Regulation. It focuses on ascertaining

of the applicable law for obligations, on limits of the proper law and other related questions. Part Four summarizes all knowledge. It illustrates the results of comparison of the Rome I and Rome II Regulations.

Klíčová slova / *Key words*

Nařízení Řím I / Rome I Regulation

Nařízení Řím II / Rome II Regulation

Evropské mezinárodní právo soukromé/ European Private International Law

Resumé

Cílem této disertační práce je analyzovat pravidla pro určení rozhodného práva podle Nařízení Řím I a Řím II a provést porovnání těchto právních instrumentů. Důvodem pro zmíněné srovnání je jednak můj zájem o téma evropského mezinárodního práva soukromého obecně, a jednak důležitost závazků pro obchod a ekonomický rozvoj Evropské unie.

Disertační práce se skládá z úvodu, čtyř částí a závěru. Část první se zabývá obecně evropským mezinárodním právem soukromým (EMPS), zejména popisuje základní metody regulace vztahů s mezinárodním prvkem, význam, prameny EMPS, přičemž v této části se práce zmiňuje i o principech aplikace EMPS. V poslední kapitole první části práce je zmíněna otázka kvalifikačního problému, který se právě s ohledem na aplikační principy EMPS pozměňuje oproti klasické doktríně mezinárodního práva soukromého.

V druhé části práce je pojednáno o historii vzniku Nařízení Řím I a Řím II a samozřejmě není opomenuta ani Římská úmluva, která představuje základní stavební kámen pro úpravu závazků v oblasti evropského mezinárodního práva soukromého. Rovněž je krátce zmíněno odlišné postavení Velké Británie, Irska a Dánska, které je dáno protokoly připojenými k zakládacím smlouvám EU, a které působí, že Dánsko se neúčastní na aplikaci Nařízení Řím I a Řím II. Naproti tomu Velká Británie k aplikaci obou nástrojů přistoupila. Dochází rovněž k porovnání struktury obou nařízení. Důležitou součástí této části práce je kapitola zabývající se působností Nařízení Řím I a Řím II, kdy se poprvé objevují základní rozdíly v koncepci obou nástrojů.

Jádro disertační práce tvoří třetí a čtvrtá kapitola. Ve třetí části práce rozvržené do pěti kapitol, jejichž názvy charakterizují jejich obsah – určení obligačního statutu prostřednictvím volby práva, určení rozhodného práva při neexistenci volby práva, zvláštní případy pravidel pro smluvní a mimosmluvní závazky, meze obligačního statutu a instituty ovlivňující obligační statut, zejména obecné otázky mezinárodního práva soukromého jako veřejný

pořádek, imperativní ustanovení, zpětný a další odkaz, jsou rozebrána ustanovení zakotvující pravidla pro určení rozhodného práva.

V první kapitole třetí části práce je věnován prostor volbě práva jakožto hraničnímu určovateli, přičemž je rozebráno jakou formu může mít a kdy již nelze uvažovat o volbě práva jakožto vyjádření autonomie stran. Poté přichází na řadu porovnání konkrétních pravidel umožňujících volbu práva v Nařízení Řím I a Řím II, když je zřejmé, že v Nařízení Řím I, resp. v případě smluv, bude tento hraniční určovatel využíván častěji, než tomu je u pravidla obsaženého v Nařízení Řím II pro mimosmluvní závazkové vztahy. V závěru kapitoly je řešena otázka toho, co za soubor pravidel si strany pro svůj závazkový vztah mohou zvolit, zda je možné využít pouze právo státu nebo přicházejí v úvahu i pravidla nestátní, typicky *lex mercatoria*.

Druhá kapitola se věnuje pravidlům pro určení rozhodného práva v situacích, kdy si strany právo nezvolily. V případě Nařízení Řím II a mimosmluvních závazků se tato pravidla budou aplikovat častěji než v případě Nařízení Řím I a smluv. V případě mimosmluvních závazkových vztahů není příliš mnoho situací, kdy by se volba práva aplikovala. Nařízení Řím I využívá nejčastěji hraniční určovatel obvyklé bydliště jedné ze stran smlouvy. Nařízení Řím II pracuje zejména s právem místa, kde škoda vznikla.

Na hraniční určovatele volby práva, obvyklého bydliště a místa vzniku škody navazují další pravidla, kterým se věnuje kapitola třetí. Jedná se v případě Nařízení Řím I o ustanovení, jejichž použití bude přicházet v úvahu v případech některých zvláštních smluv – smlouvy o přepravě, spotřebitelské smlouvy, pojistné smlouvy, pracovní smlouvy, přičemž některé z nich je možné zařadit mezi smlouvy se slabší smluvní stranou, které obvykle moderní právní předpisy poskytují vyšší míru ochrany vyjádřenou v případě Nařízení Řím I omezením volby práva nebo stanovením hraničního určovatele, který povede k aplikaci práva, které je pro slabší stranu známé a předvídatelné. Dále se jedná v případě Nařízení Řím II o situace, kdy základní hraniční určovatel místo vzniku škody zcela nevyhovuje, protože nevede k aplikaci nejvhodnějšího právního řádu. Mezi takové zvláštní mimosmluvní závazky lze zařadit odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku, nekalou soutěž a jednání

omezující volnou hospodářskou soutěž, škody na životním prostředí, porušování práv duševního vlastnictví, protestní akce v kolektivním vyjednávání, bezdůvodné obohacení, jednatelství bez příkazu a předsmuvní odpovědnost.

Pro určení rozhodného práva dle Nařízení Řím I a Řím II jsou rovněž významná ustanovení, která stanovují meze obligačního statutu a tak určují, pro které otázky se ještě obligační statut použije a pro které již ne. Právě těmito otázkami se zabývá kapitola čtvrtá. Uvedené meze jsou v Nařízení Řím I a Řím II vymezeny jednak tím, že je explicitně avšak příkladmo stanoven okruh otázek, které spadají pod rozhodné právo, a jednak tím, že jsou pro některé případy stanoveny speciální kolizní normy. Lze uvést například započtení, postoupení, zákonnou subrogaci, materiální a formální platnost otázky způsobilosti apod.

Podobu pravidel pro určení rozhodného práva pro smluvní a mimosmluvní závazky dokresluje kapitola pátá pojednávající o institutech, které určení rozhodného práva přímo či nepřímo ovlivňují. Jedná se o veřejný pořádek, imperativní ustanovení, zpětný a další odkaz.

V závěrečné, čtvrté, kapitole disertační práce jsou veškeré poznatky získané analýzou pravidel obsažených v Nařízení Řím I a Řím II shrnuty a určitým způsobem systematizovány, aby bylo nakonec možno dojít k závěru, že Nařízení Řím I a Řím II jsou si velmi podobné a jejich odlišnosti ve velké míře plynou zejména z odlišností mezi závazky smluvními a mimosmluvními a v menší míře z dalších okolností, mezi nimiž převažují odlišná teoretická pozadí stojící za systémem práva common law a práva kontinentálního.

Summary

The aim of this thesis is to analyze the proper law under the Rome I Regulation and the Rome II Regulation and find out the differences and similarities between them. The reasons for my research are my interest in a topic of European Private International Law in general and importance of such legal forms for commerce and economic development of the European Union.

The thesis is composed of introduction, four parts and conclusion. The part One generally describes European Private International Law (EPIL), its notion, meaning, sources of law, and principles of its application. Moreover the part One describes the notion and methods of regulation of Private International Law itself. In the last chapter of the First part of this thesis the qualifying problem is mentioned. Its structure has changed in comparison with the classic science of private international law due to application of EPIL principles.

The part Two is concerned with the history of creation, structure, and scope of the Rome I and the Rome II Regulations. The Rome Convention is also mentioned, because it creates cornerstone of the regulation of obligations in the European Union. The short note deals with the position of the Great Britain, Ireland and Denmark, which is different from the other Member States of the European Union. The difference in their position is based on the Protocols connected with the foundation treaties. The Protocols cause that Denmark does not apply the Rome I and the Rome II Regulations and the Great Britain and Ireland can choose if they apply them. The Great Britain and Ireland joined to the Rome I Regulation and the Rome II Regulation. Conception and structure of the Rome I and the Rome II Regulations are compared. The important part of this thesis is the chapter concerned with the material, personal and territorial scope of the Rome I and the Rome II Regulation. Here the first differences between both regulations are obvious.

The core of this thesis is represented by the part Three, which has analytic character, and the part Four, which is summarizing the previous text. Part Three is subdivided into five chapters which are characterized by their headings –

choice of law, applicable law in the absence of choice, special rules for some contractual and non-contractual obligations, limits of the proper law and other institutes with the influence on the proper law, in particular general questions of private international law as renvoi, mandatory rules and public order. Part Three analyzes the proper law of contract under the Rome I Regulation and non-contractual obligations under the Rome II Regulation.

The first chapter specifies a choice of law in general, its forms and its limits. This rule is especially applied in situation of contractual obligations. The choice of law is also possible in situation of non-contractual obligations but it is obvious that such situations are not so often. Conclusion of this chapter focuses on the question “what law can party choose”. It is important to differ between the law of states and for example *lex mercatoria* as a non-state law system.

The second chapter deals with the rules for situation when the parties do not choose the law. These rules are applicable more often when we discuss non-contractual obligation and the Rome II Regulation than contractual obligations and the Rome I Regulation. The habitual residence is the most often applied rule under the Rome I Regulation. The *lex loci delicti commissi* is the most often applied rule under the Rome II Regulation.

The third chapter of the third part of this thesis focuses on the rules for special situations as consumer contracts, insurance contracts, individual employment contracts or contracts of carriage. Some of these contracts are contracts with weaker party, which the Rome I Regulation provides protection. The protection is based on special rules that limit the choice of law or lead to application of the law, which is well known or predictable for the weaker party. The Rome II Regulation does not have provisions that protect weaker party of the relationship. On the other hand its special rules are more applicable for special situation as product liability, unfair competition, environmental damages, infringements to intellectual property rights, unjust enrichment, *negotiorum gestio* or *culpa in contrahendo*.

The fourth chapter specifies the rules that determine the proper law under the Rome I and the Rome II Regulations. Limits of proper law specify which questions are still under the scope of proper law and which questions other law

governs. The Rome I and the Rome II Regulations contains the general provisions for scope of the law applicable and provisions for special situations as set off, voluntary assignment, legal subrogation, material and formal validity and capacity.

Description of rules determining the law applicable to contractual and non-contractual obligations is not complete without knowledge of some institutes related to the proper law, such as public policy of the forum, mandatory rules and renvoi. These institutes are analyzed in the chapter five.

Part Four of this thesis summarizes all the knowledge. It illustrates the results of comparison of the Rome I Regulation and the Rome II Regulation. The result of my research is that the Rome I and the Rome II Regulations are very similar. Their differences are especially caused by distinctions between contractual and non-contractual obligations. Different theoretical background of common law and continental law plays a minor role, which does not fail to notice.

Použitá literatura

ODBOR KONCEPČNÍ A INSTITUCIONÁLNÍ ÚTVARU MINISTRA PRO EVROPSKÉ ZÁLEŽITOSTI ÚŘADU VLÁDY ČR. *Analýza dopadů Lisabonské smlouvy*. Praha, 2010. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analyza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf>>.

BASEDOW, J. The Communitarization of the Conflict of Laws under the Treaty of Amsterdam. *Common Market Law Review*. 2000, vol. 37, is. 3, s. 687-708.

BĚLOHLÁVEK, A. J. *Římská úmluva, Nařízení Řím I : Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-176-5.

BĚLOHLÁVEK, A. J. Nařízení Řím I o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy. *Právní fórum*. 2009, roč. 6, č. 11, s. 457-469.

BĚLOHLÁVEK, A. J. Výhrada veřejného pořádku hmotněprávního a procesního ve vztazích s mezinárodním prvkem. *Právník*. 2006, roč. 145, č. 11, s. 1267-1301.

BĚLOHLÁVEK, A. J. Spotřebitelská smlouva z pohledu mezinárodního práva soukromého. *Právní rádce*. 2005, roč. 13, č. 8, s. 4-7. Dostupný také z WWW: <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-16736560-spotrebitelska-smlouva-z-pohledu-mezinarodniho-prava-soukromeho>>.

BOBEK, Michal, Petr BRÍZA a Jan KOMÁREK. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. V Praze: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-377-6.

BOGDAN, M. *Concise Introduction to EU Private International Law*. Groningen : Europa Law Publishing, 2006. ISBN 90-76871-70-1.

BOGDAN, M. *EU Private International Law: An EC Court Casebook*. Groningen : Europa Law Publishing, 2006. ISBN 90-76871-71-X.

COLLIER, J. G. *Conflict of Laws*. 3rd edition. Cambridge : Cambridge university Press, 2001. ISBN 0521787815.

Comments on the European Commission's Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernization. Max Planck Institute for

Foreign Private and Private International Law. Dostupné z WWW:

<http://www.mpipriv.de/ww/en/pub/research/research_work/international_private_law_proc/contract_law/opinion_on_greenbook.cfm>.

Comments on the European Commission's Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I). Max Planck Institute for Foreign Private and Private International Law. Dostupné z WWW:

<http://www.mpipriv.de/ww/en/pub/research/research_work/international_private_law_proc/contract_law/opinion_on_greenbook.cfm>.

COX, R., MARRETT, L., SMITH, M. *Private International Law of Reinsurance and Insurance*. 2006 Ed. ISSN 1843115328. Dostupné z WWW:

<http://www.ilaw.com/ilaw/browse_chapters.htm?name=Private%20International%20Law%20of%20Reinsurance%20and%20Insurance>.

CZERNICH, D., HEISS, H. *EVÜ Das Europäische Schuldvertragsübereinkommen: Übereinkommen über das auf vertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht : Kommentar*. Wien : Orac, 1999. ISBN 3-7007-1493-9.

ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. I. vydání. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-57-2.

DICEY, A. V, MORRIS, J. H. C. *The Conflict of Laws*. 13th edition. London : Sweet & Maxwell, 2000. ISBN 0421661402.

Evropské právo, základní dokumenty ve znění Lisabonské smlouvy, ú.z. 764. Ostrava : Sagit, 2010. ISBN 978-80-7208-785-3.

DICKINSON, Andrew. *The Rome II regulation: the law applicable to non-contractual obligations: a commentary*. 1st pub. Oxford: Oxford University Press, 2008. ISBN 978-0-19-928968-4.

Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. Olomouc: ANAG, 2013.

FAWCETT, J. J., CARRUTHERS, J., M. *Private International Law*. 14th edition. Oxford : Oxford University Press, 2008. ISBN 978-0-19-928425-2.

- FAWCETT, J. J. *International Sale of Goods in the Conflict of Laws*. Oxford : Oxford University Press, 2005. ISBN 0-19-924469-3.
- FERRARI, Franco a Stefan LEIBL. *Rome I regulation: the law applicable to contractual obligations in Europe*. München: Sellier-European Law Publishers, 2009. ISBN 978-3-86653-115-4.
- GARCIMARTÍN ALFÉREZ, F. J. The Rome I Regulation: Much ado about nothing?. *The European Legal Forum*. 2008, is. 2, s. I-1-79. Dostupný také z WWW: <<http://www.simons-law.com/library/pdf/e/884.pdf>>.
- GARCIMARTÍN ALFÉREZ, F. J. The Rome II Regulation: On the way towards a European Private International Law Code. *The European Legal Forum*, 2007, is. 3, s. I-77 – I-91.
- GIULIANO, M., LAGARDE, P. *Report on the Convention on the Law applicable to Contractual Obligations* z 31. 10. 1980. Official Journal 1980 C – 282/1.
- HAUSMANN, R. Pleading and Proof of Foreign Law – a Comparative Analysis. *The European Legal Forum*. 2008, is. 1, s. 1-13
- HUBER, Peter. *Rome II regulation: pocket commentary* [online]. Munich: Sellier European Law Publishers, c2011, xvii, 470 s.
- KANDA, A. Nové trendy ve vývoji smluvního práva v oblasti soukromého práva. *Právník*. 2003, roč. 142, č. 7, s. 649-664.
- KAPITÁN, Z. Teorie veřejného pořádku a kritéria jeho použití. *Časopis pro právní vědu*. 2004, roč. XII, č. 3, s. 214-226.
- KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 7. opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-231-5.
- KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 6. opravené a doplněné vydání. Brno : Doplněk, 2004. ISBN 80-7239-167-4.
- KUČERA, Z. Změny v používání norem mezinárodního práva soukromého. In *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha : ASPI, a.s., 2005. s. 153-169. ISBN 80-7357-057-2.
- KUČERA, Z. Římská úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy a zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. In *Pocta Martě*

Knappové k 80. narozeninám. 1. vyd. Praha : ASPI, a.s., 2005. s. 263-274. ISBN 80-7357-133-1.

KUČERA, Z. Použití tuzemského práva v občanskoprávních vztazích s mezinárodním prvkem. *Právnick.* 1985, č. 3, s. 274-286.

KUČERA, Z. Návrh úmluvy států EHS o právu použitelném na smluvní i mimosmluvní závazky. *Právnick.* 1975, roč. 114, č. 10, s. 891-899.

KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K. *Právo mezinárodního obchodu.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-108-3.

KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K., ZUNT, V. *Úvod do práva mezinárodního obchodu.* 1. vydání. Dobrá voda : Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-32-5.

LEIBLE, S., LEHMANN, M. Die neue EG-Verordnung über das auf außervertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht („Rom II“). *Recht der internationalen Wirtschaft: RIW*; Betriebs-Berater international. - Frankfurt, M: Dt. Fachverl, Vol. 53.2007, 10, p. 721-735.

LÓPEZ RODRÍGUEZ, A. M. *Lex Mercatoria. RETTID 2002, s. 52. Dostupné z WWW: <<http://www.rettid.dk/artikler/20020046.pdf>>.*

MAGNUS, U., MANKOWSKI, P. Joint Response to the Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 – COM (2002) 654 final. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/rome_i/doc/university_hamburg_en.pdf>.

MORRIS, J. H. C, MCCLEAN, D. *The Conflict of Laws.* 5th edition. London : Sweet & Maxwell, 2000. ISBN 0421661607.

NIELSEN, P. A. Brussels I. and Denmark. *Praxis des internationalen Privat- und Verfahrenrechts.* 2007, Heft 6, s. 506-509.

ONDŘEJ, J. Vybrané otázky kolizní úpravy smluvních závazkových vztahů v ES/EU. *Právní rozhledy.* 2007, roč. 15, č. 20, s. 739-745.

PAUKNEROVÁ, M., PFEIFFER, M. Mezinárodní mediace a české právo. *Právní rozhledy.* 2013, č. 1, s. 21.

PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé.* 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-504-6.

- PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-034-8.
- PAUKNEROVÁ, M. Evropské právo a některé nové trendy v mezinárodním právu soukromém. *Právník*. 2009, roč. 148, č. 2, s. 121-139.
- PAUKNEROVÁ, M. Perspektivy mezinárodního práva soukromého a procesního v Evroské unii. *Právník*. 2005, roč. 144, č. 12, s. 1422-1433.
- PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní právo soukromé a procesní - aktuální otázky. *Právní rozhledy : Evropské právo*. 2003, roč. 7, č. 8, s. 1-6.
- PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. *Právní rozhledy : Evropské právo*. 2000, roč. 4, č. 9, s. 1-4.
- PELIKÁNOVÁ, I. Principy evropského odpovědnostního práva. *Právní zpravodaj*, 2007, roč. VIII, č. 7, s. 5-7.
- PIKNA, B. M. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce)*. 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006. ISBN 80-7201-619-9.
- PLENDER, R. WILDERSPIN, M. *The European Private International Law of Obligations*. 3rd edition. London : Sweet & Maxwell, 2009. ISBN 978-0-421-95490-8.
- PLENDER, R., WILDERSPIN, M. *The European Contracts Convention : The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts*. 2nd edition. London : Sweet & Maxwell, 2001. ISBN 042173860.
- REITHMANN, CH., MARTINY, D. *Internationales Vertragsrecht*. 6. Auflage. Köln : Otto Schmidt, 2004. ISBN 3-504-45153-X.
- REMIEN, O. European private international law, the European Community and its emerging area of freedom, security and justice. *Common Market Law Review*. 2001, vol. 38, is. 1, s. 53-86.
- ROZEHNALOVÁ, N., VALDHANS, J. DRLIČKOVÁ, K., KYSELOVSKÁ, T. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie (Nařízení Řím I, Nařízení Řím II, Nařízení Brusel I)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-016-5.

- ROZEHNALOVÁ, N. *Závazky ze smluv a jejich právní režim (se zvláštním zřetelem na evropskou kolizní úpravu)*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5240-6.
- ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Evropský justiční prostor (v civilních otázkách)*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3054-2.
- ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V., NOVOTNÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1867-4.
- ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. K vývoji mezinárodního práva soukromého a procesního ve státech Evropské unie. In *Ročenka evropského práva: Yearbook of european law*. Brno : Masarykova univerzita, 1998. s. 165-185. ISBN 80-210-2291-4.
- ROZEHNALOVÁ, N. Principy evropského smluvního práva. In *Ročenka evropského práva*. Brno : Masarykova univerzita, 1997, s. 65-92. ISBN 80-210-1688-4.
- ROZEHNALOVÁ, N. Unifikace závazkového kolizního práva v rámci EU. In *Ročenka evropského práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 131-144. ISBN 80-210-1422-9.
- RŮŽIČKA, K. Volba práva. *Právo a podnikání*. 1996, roč. V, č. 1, s. 11-15.
- SIMON, D. *Komunitární právní řád*. Praha : ASPI, a.s., 2005. ISBN 80-7357-114-5.
- STONE, P. *EU Private International Law : Harmonization of Laws*. 1st edition. Northampton : Edward Elgar Publishing, 2006. ISBN 9781845420154.
- SVOBODA, P. A KOL. *Evropské právo. Základní dokumenty ;, ú.z. 446*. Ostrava : Sagit, 2004. ISBN 80-7208-439-9.
- ŠILHÁN, J. Evropské smluvní právo : současnost a perspektivy možného budoucího vývoje. *Právní fórum*, 2006, roč. 3, č. 11, s. 381-389.
- TICHÝ, L. A KOL. *Dokumenty ke studiu evropského práva*. 3.přepracované vydání. Praha : Linde Praha a.s., 2006. ISBN 80-7201-573-7.
- TICHÝ, L. A KOL. *Evropské právo*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-430-9.

TÝČ, V., ROZEHNALOVÁ, N. Kolizní smluvní právo, výhrada veřejného pořádku a mezinárodně kogentní normy. *Právník*. 2002, roč. 141, č. 2, s. 634-661.

VAN CALSTER, Geert. *European private international law*. Oxford: Hart Publishing, 2013. ISBN 978-1-84946-241-9.

VONDRÁČEK, O. Článek 4 Římské úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy : plodný či jalový kompromis?. *Právník*. 2007, roč. 146, č. 12, s. 1314-1324.